

Lukiolaisten käsityksiä minuudestaan ja tulevaisuudestaan

Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos
Pro gradu -tutkielma
Kaija Alin ja Taru Vaittinen

Tiivistelmä

Tutkimuksemme tarkoituksena on selvittää, miten nuoret käsittävät minuutensa ja tulevaisuutensa. Tutkimuksemme viitekehys on narratiivisessa ja autobiografisessa tutkimuksessa. Kyseessä on laadullinen tutkimus, jonka aineistoksi hankimme lukiolaisten kirjoittamia kertomuksia minuudestaan ja tulevaisuudestaan.

Tutkimuskysymyksiämme ovat: miten lukiolaiset kokevat minuutensa ja tulevaisuutensa sekä miten tulevaisuus on sidoksissa yksilön historiaan ja hänen kiinnostuksen kohteisiinsa. Pyrimme selvittämään, miten nuori on kiinnostunut tietystä asiasta ja mitkä ovat hänen tulevaisuuden haaveitaan. Kysymme myös, minkä asioiden nuori kokee vaikuttaneen siihen, millainen hän on nyt. Tulevina opettajina meitä kiinnostaa myös se, miten on koulu ja opettajat vaikuttavat nuoren minuuden rakentamiseen.

Lukiolaisten kirjoituksista kävi ilmi, että sosiaalinen ja kulttuurinen ympäristö, jossa nuori on kasvanut, on vaikuttanut minuuden rakentamiseen. Hyvin monet lukiolaiset määrittivät minuuttaan harrastusten kautta. Koulun merkitys tuli esiin sosiaalisten suhteiden ja koulun arviointikäytäntöjen kautta. Menestymispaineet ja valintojen tekemisen vaikeus tuottivat monelle kirjoittajalle ahdistusta ja epävarmuutta.

Tulevaisuus näyttäytyi poikien kirjoituksissa hyvin paljon opiskelun ja työelämän kuvauksena. Tytöt sen sijaan pohtivat työn ja perhe-elämän yhdistämistä. Yllätyimme siitä, että tytöt ajattelivat tulevaisuudessa toteuttavansa unelmiaan – matkustelua ja vaikkapa lemmikkien pitoa – vasta eläkeiässä. Tulos kertoo siitä, että tytöt käsittävät naisen elämän työn ja perheen parissa olevan omien unelmien siirtämistä kauas eteenpäin.

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
2 Tarinat ja minuus	3
2.1 Narratiivinen ja autobiografinen lähestymistapa	4
2.2 Autobiografinen ajattelu ja minuus.....	6
2.3 Minuuden sosiaalinen ulottuvuus.....	10
2.3.1 Minuuden kehityksen prosesseja	11
2.3.2 Minuuden kehitys ja kouluinstituutio.....	15
2.3.3 Positiointi.....	16
2.4 Minuuden muutos ja oppiminen	19
2.4.1 Minuuden laajentuminen ja supistuminen	19
2.4.2 Minuuden integraatio.....	21
2.4.3 Minuus, oppiminen ja diskurssit	22
2.5 Minuuden rakentaminen postmodernissa kontekstissa	24
2.6 Lopuksi	28
3 Menetelmät	29
3.1 Haastattelun ja kirjallisen tuottamisen vertailua	29
3.2 Aineiston kerääminen	32
3.3 Analyysimenetelmät.....	35
4 Lukiolaisten kertomukset	38
4.1 Tarinoiden analysointia teorian pohjalta	38
4.1.1 Minuuden peruskäsitteet tarinoissa.....	40
4.1.2 Minuuden sosiaalinen rakentuminen.....	49
4.1.3 Minuuden muutos ja oppiminen	59
4.2 Tarinoiden analysointia teemojen kautta	66
5 Tulosten yhteenveto ja pohdinta	74
5.1 Lukiolaisten käsitykset minuuden rakentamisesta ja siihen vaikuttaneista asioista	75
5.1.1 Minuuden rakentaminen sosiaalisten ja kulttuuristen mallien kautta	76
5.1.2 Koulu minuuden rakentamisen kontekstina.....	77
5.1.3 Harrastukset ja yhteisöllisyys	79
5.1.4 Kontekstin vaikutus minuuden rakentamiseen	81
5.1.5 Minuuden alueet ja niiden integroiminen.....	82

5.2 Tulevaisuuden hahmottaminen ja tulevaisuuden näkyminen tämänhetkisessä elämässä	83
5.2.1 Tulevaisuuden valintojen tekemisen välttämättömyys ja vaikeus	83
5.2.2 Menestymisen paine ja lukion vaativuus	86
5.2.3 Tulevaisuuden hahmottaminen mahdollisten minuuksien kautta	88
5.2.4 Sukupuolten väliset erot tulevaisuuden jäsentämisessä	89
5.3 Tutkimuksen merkittävyys ja hyöty erityisesti käytännön näkökulmasta	90
5.4 Jatkotutkimusten aiheesta	92
6 Luotettavuus.....	93
Lähteet	97

1 Johdanto

Nykyinen koulutuspoliittinen todellisuus, joka korostaa arviointia ja tehokuutta, luo kouluihin kiireen tunnun. Ollessamme opettajaharjoittelussa olemme pohtineet sitä, että koulussa on kiire. Erityisesti vuosiluokkien 7–9 puolella ei ehditä pysähtyä hetkeksikään. Kärjistäen voisi sanoa, että koulussa on niin kiire, että siellä ei ehditä kohdata oppilaita, ei ehditä innostua tai ei ehditä olla luovia. Eniten olemme kuitenkin viime aikoina pohtineet sitä, että koulussa ei ehditä pysähtyä myöskään miettimään sitä, mistä olen kiinnostunut ja mitä minusta voisi tulla. Eräs opettajaopiskelija kuvasi tällaista koulua tehdasmaisena kouluna: lukion jälkeen hänen oli vaikea miettiä, minne hän haluaisi opiskelemaan, koska sitä ei ollut koskaan erityisesti koulussa pohdittu. Siihen asti kaikki oli päätetty ja valittu hänen puolestaan; oli riittänyt, että oli kaikesta kiinnostunut ja kaikessa hyvä. Oli vaikeaa ottaa vastuu tekemisistään ja valinnoistaan, kun koulu ei ollut siihen valmistanut – koskaan ei ollut pohdittu sitä, kuka minä olen ja miksi haluan tulla.

Asetamme kyseenalaiseksi sen, pitääkö kaikkien olla innostuneita kaikista aineista ja menestyä niissä hyvin. Selvennämme asiaa esimerkin kautta: Matematiikan tunnilla 9-luokkalainen Timo oli selvästi innostunut matematiikasta ja osallistui aktiivisesti opetukseen. Yhteiskuntaopin tunnilla hän käyttäytyi aivan eri tavalla kuin matematiikan tunnilla. Timo keskusteli koko ajan viereisessä pulpetissa istuvan kaverinsa kanssa ja jopa häiritsi tuntia. Kun tunnilla tuli puhetta siitä, mitä tarkoittavat brutto ja netto, jotka liittyvät matematiikkaankin, Timo heräsi ja halusi loistaa tietämyksellään. Matematiikka on selvästi aine, josta Timo on kiinnostunut ja innostunut ja se on osa hänen minuuttaan. Ajatuksenamme on, että Timoa on varmasti vaikea saada muuttamaan asennettaan yhteiskuntaoppia kohtaan, koska se ei ole osana hänen minuuttaan eikä se siksi kiinnosta häntä samalla tavalla kuin matematiikka. Ehkä koulussakin on realismia se, että kaikki oppilaat eivät voi olla kiinnostuneita kaikista aineista, vaan kullakin oppilaalla on omat kiinnostuksen kohteensa, jotka liittyvät jotenkin yksilön elämänhistoriaan.

Tässä tutkimuksessa meitä kiinnostaa erityisesti se, miten oppilaat kokevat tulevaisuuden, ja miten tulevaisuus on sidoksissa yksilön historiaan ja hänen kiinnostuksen

kohteisiinsa. Miksi joku on kiinnostunut jostain asiasta, jota toinen ei voi sietää? Jotta kiinnostuksen synty esimerkiksi jo oppilaan lapsuuteen ja kotoa saatuun kannustukseen? Koska olemme tulevia opettajia meitä kiinnostaa myös se, miten koulu tai opettajat ovat auttaneet oppilaita kiinnostumaan jostakin asiasta tai kiinnostumaan lisää asiasta, mistä on ollut jo aikaisemmin kiinnostunut. Tai voihan olla, että kiinnostus asiaan on lopahtanut täysin koulun takia. Ennen kaikkea haluamme antaa nuorille puheenvuoron: miten ja minkä perusteella he käsittävät oman minuutensa.

Hannu L.T. Heikkinen toteaa (1998, 95–97), että nykyisin ihmiset joutuvat kokemaan elämässään huomattavasti enemmän ulkoisia muutoksia kuin ennen. Tästä johtuen ihmisen olisi syytä tiedostaa aiempaa selkeämmin omaan itseensä liittyviä seikkoja: millainen olen, miksi olen tällaiseksi tullut ja mitä haluan. Näiden asioiden pohtiminen ja selvittäminen tuo ihmisen elämään sitä jatkuvuutta, jota perinteisessä yhteiskunnassa edusti ulkoinen pysyvyys. Itse ajattelemme, että työmme yhtenä tavoitteena on saada lukiolaiset ajattelemaan kyseisiä asioita. Saada heidät selkiyttämään käsityksiään siitä, mistä ovat tulleet, missä ovat nyt ja minne ovat matkalla. Samalla tutkimuksemme tavoitteena on selvittää sitä, mitkä asiat ovat nuorten kokemuksen mukaan merkittävimmät heidän minuutensa kehityksessä.

Haluamme myös selvittää, onko lukiolaisilla jo selvillä, mitä tulevaisuudeltaan haluavat. Kokevatko 16- tai 17-vuotiaat nuoret olevansa valmiita tekemään valintoja, jotka osaltaan vaikuttavat heidän tulevaisuuteensa? Valintojen täyttämää elämää onkin kuvattu alun perin Anthony Giddensin kehittämällä elämänpolitiikan käsitteellä. Hoikkala ja Roos (2000, 17–24) määrittelevät, että elämänpolitiikkaan sisältyy se, että ihminen pohtii elämänsä arjen näkökulmasta. Ihmisellä on nykyisin valittavanaan entistä enemmän sekä koulutuksen, työn, ihmissuhteiden, rakkauselämän että itsensä kehittämisen alueilla. Kaikkien on valittava, myös niiden, jotka eivät tahdo, halua tai kykene. Kun yksilö tekee näitä arkisia päätöksiään, on kyse elämänhallinnasta; elämänpolitiikka on jotain elämänhallinnan ja perinteisen valtiollisen politiikan väliltä. Tutkimuksemme tarkoitusta voidaankin luonnehtia myös elämänpolitiikka-käsitteen avulla: miten nuoret rakentavat elämänpolitiikkaansa? Tarkemmin: Miten lukiolaiset näkevät tilanteensa tässä yhteiskunnassa? Onko heillä valmiuksia kohdata muuttuvan maailman haasteet ja tehdä omaa elämänsä koskevia päätöksiä?

Millä keinoin saisimme vastauksia näihin kysymyksiin? Miten voisimme saavuttaa nuorten ajatuksia, kokemuksia ja tunteita näistä hyvin henkilökohtaisista aiheista? Miten saisimme nuorten oman äänen kuuluviin? Nämä kysymykset johdattivat meidät laadulliseen tutkimukseen ja tarkemmin narratiiviseen lähestymistapaan. Koemme, että tarinan kertominen on nuorelle luonteva tapa eritellä ajatuksiaan. Lisäksi näin henkilökohtaisista aiheista kirjoittaminen on oman kokemuksemme perusteella helpompaa, kuin puhuminen. Siksi päädyimme hankkimaan aineistoksemme kirjoitelmia, joita nuoret kirjoittavat aiheesta. Seuraavassa esittelemme teoriaa, joka liittyy itsestä kerrottuihin tarinoihin.

2 Tarinat ja minuus

Tutkimuksemme viitekehys on narratiivisessa ja autobiografisessa tutkimuksessa. Olemme pohjanneet narratiivisuuden määrittelyssä paljolti Jerome Bruneriin, joka on yksi näkökulman tunnettuja nimiä. Autobiografiassa Eero Ropon käsitteet, jotka liittyvät minuuteen ja minuuden muutokseen ovat tärkeässä osassa. Oleellista työmme kannalta on se, miten tieto maailmasta ymmärretään narratiivisuuden näkökulmasta; ei ole olemassa yhtä totuutta. Samalla tavoin ajatteluamme ohjaa nuorten itsestään kertomia tarinoita tulkitessa se, että konteksti, jossa nuoret ovat eläneet vaikuttaa kirjoitusten sisältöön. Myös konteksti, jossa he kirjoittavat itsestään vaikuttaa kirjoitettaviin asioihin. Jokainen kertomus itsestä muokkaa minuuttamme. Se, että kerromme tarinaa itsestämme eri tilanteissa eri ihmisille, voi saada meidät ajattelemaan ja kertomaan tarinaamme eri tavalla. Siten kertomisella on myös uutta luova merkitys. Käsittelemme tässä luvussa ensinnäkin narratiivisuutta, joka tuo esiin taustalla olevan käsityksemme tiedon rakentumisesta.

Toiseksi käsittelemme minuuteen, minuuden kehittymiseen ja muutokseen liittyviä käsitteitä. Käytämme tutkimuksessamme minuuden käsitettä. Muita minuutta lähellä olevia käsitteitä ovat esimerkiksi identiteetti, minäkuva ja itsetunto, mutta minuus sopii mielestämme parhaiten narratiiviseen ja autobiografiseen näkökulmaan.

Esimerkiksi muiden ihmisten vaikutus minuuden rakentamiseen on merkittävä. Positiointi ja reflektio ovat esimerkkejä tavoista, joilla rakennamme minuuttamme sosiaalisessa ympäristössämme. Minuuden tulevaisuuden näkökulmaa tarkastelemme esimerkiksi Hazel Markuksen ja Paula Nuriuksen käsitteen mahdolliset minuudet (possible selves) kautta. Mahdolliset minuudet -käsite kuvaa sitä, millaisena ihminen näkee tulevaisuutensa sisältäen sekä sen, millainen hän haluaisi olla että sen, millainen hän ei halua olla. Myös mahdollisiin minuuksiin liittyy olennaisesti sosiaalisesta ympäristöstä saadut mallit.

2.1 Narratiivinen ja autobiografinen lähestymistapa

Narratiivinen lähestymistapa tutkimuksessa on kiinnostunut kertomuksista. Kertomuksen ja tutkimuksen suhdetta voidaan tarkastella kahdesta päänäkökulmasta. Toisaalta narratiivisuus liittyy käsitykseen tiedosta eli tutkimus voidaan ymmärtää kertomuksen tuottamiseksi maailmasta. Toisaalta narratiivisuus liittyy tutkimuksen aineistoon ja sen analysointiin. (vrt. Heikkinen 2001, 116, 118.) Seuraavassa käsittelemme sitä, miten narratiivisuus ymmärretään tässä tutkimuksessa tietoteoreettisesta näkökulmasta. Narratiivisuutta aineiston näkökulmasta käsittelemme laajemmin menetelmät-luvussa.

Jerome Bruner jakaa ihmisen ajattelun ja tietämisen kahteen toisistaan erottuvaan muotoon: paradigmaattiseen eli loogis-tieteelliseen ja narratiiviseen. Nämä kaksi tietämisen muotoa eroavat toisistaan siinä, miten ne järjestävät kokemuksia ja rakentavat todellisuutta. Brunerin mukaan paradigmaattiselle tietämisen tavalle on tunnusomaista käsitteellistäminen, luokittelu, muodolliset kuvaukset ja selitykset, lainalaisuuksien etsintä sekä pyrkimys totuuteen ja objektiivisuuteen. Paradigmaattinen tietämisen tapa siis ohjaa ajattelua, kun on kyse argumenteista ja niiden totuudenmukaisuudesta. Narratiivisessa tietämisen tavassa on oleellista se, että maailmaa voi ymmärtää eri tavoin, vähitellen rakentuvana juonellisena tarinana, jossa tapahtumien väliset yhteydet ovat huomion kohteena. Tarinoiden avulla tapahtumat ja kokemukset voidaan tehdä muistettaviksi, ymmärrettäviksi ja jaettaviksi. Narratiiviselle tietämisen tavalle on ominaista se, miten kertomus koetaan elämänmakuiseksi (Bruner

käyttää tässä yhteydessä myös termiä verisimilitude, johon palaamme luotettavuuskappaleessa). (Syrjälä 2001, 208; Bruner 1986, 11–14.)

Usein narratiivisuus liitetään myös tietoteoreettiseen näkökulmaan: konstruktivismiin. Konstruktivismi korostaa näkemystä, jonka mukaan ihminen rakentaa eli konstruoi tietonsa sekä identiteettinsä kertomusten välityksellä. Narratiivinen näkökulma sisältää tämän konstruktivismin perusajatuksen. Tiedon maailmasta, samoin kuin jokaisen ihmisen käsityksen itsestään, nähdään olevan koko ajan rakentuva kertomus, joka muuttaa muotoaan koko ajan. (Heikkinen 2001, 119.) Myös konstruktivismin ajattelu siitä, että ihminen rakentaa tietonsa aikaisemman tietonsa ja kokemusten varaan liittyy oleellisesti narratiiviseen ajatteluun. Esimerkiksi ihmisen näkemys asioista muuttaa muotoaan sitä mukaa, kun ihmiselle kertyy enemmän kokemuksia asiasta. Narratiivisuus toimii siis kahteen suuntaan, sillä esimerkiksi tutkimuksessa kertomukset ovat sekä tutkimuksen lähtökohta että lopputulos. Konstruktivistinen tiedonkäsitys kyseenalaistaakin positivistisen tieteen objektivistisen puhettavan. Tieto ei ole siis arvovapaata tai neutraalia, vaan tietäminen on aina suhteellista eli ajasta, paikasta ja tarkastelijan positiosta riippuvaa. (Heikkinen 2001, 120.)

Tutkimukseemme liittyvä peruskäsite narratiivisuuden ohella on autobiografinen lähestymistapa. Autobiografisen lähestymistavan voidaan nähdä sisältyvän narratiiviseen lähestymistapaan ja rajaavan sitä tutkimuksen aineiston kannalta. Autobiografisen lähestymistapa käyttää siis aineistonaan autobiografioita eli ihmisen itsestään ja omasta elämänsä historiasta kirjoittamia tai kertomia kertomuksia. Autobiografia eroaa elämänsä historiasta siten, että elämänsä historia on kiinnitetty tiettyihin elämän faktoihin ja tapahtumiin, kun taas autobiografia on kertomus, jonka ihminen kertoo tiettyssä tarkoituksessa tiettyssä kontekstissa. Se voi sisältää elämänsä historiaa, mutta myös kokemuksia ja kokemuksiin liittyviä merkityksiä. Autobiografia sisältää myös muodossa tai toisessa kuvauksen henkilön identiteetistä. Se voi olla vastaus kysymykseen ”kuka minä olen, kuka olen ollut ja kuka haluan olla”. (Ropo & Gustafsson 2005, 1.)

2.2 Autobiografinen ajattelu ja minuus

Autobiografinen lähestymistapa on suunnannut huomion ihmisen elämän yksittäisten kokemusten tarkastelun sijasta elämän ajanjaksoihin sekä niistä muodostettujen merkitysrakenteiden tarkasteluun (Ropo 1999, 1). Aikaisemmin todettiin, että autobiografia sisältää jossakin muodossa kuvauksen henkilön minuudesta. Minuus onkin elämäntarinoita tarkasteltaessa keskeinen käsite. Autobiografinen lähestymistapa sisältää näkökulman ihmisen muutokseen ja näin ollen myös minuuden muutos on tarkastelun kohteena.

Ropo (1999, 2) pitää tärkeänä erottaa toisistaan minän ja minuuden käsitteet. Minää voidaan määrittää sekä subjektina että objektina. Minä subjektina kokee, tahtoo, tuntee, ajattelee ja pyrkii tekemään ja pitämään eroa toisiin ihmisiin. Minä objektina on muiden taholta tulevien vaikutusten kohde, joka reagoi ympäristöön ja jota yksilö pystyy tarkkailemaan. Ihmisen minuus muodostuu vuorovaikutuksessa ulkoiseen maailmaan. Yksilö rakentaa minuuttaan, kun hän poimii informaatiota ulkomaailmasta ja muodostaa siitä omia käsityksiään ja kokemuksiaan. Informaatio ei siis talletu sellaisenaan, vaan sitä ensin muokataan ja tulkitaan. Bruner (1986, 125) kuvaa tutkimusta, jossa tutkimushenkilöt olivat kertoneet haastatteluissa elämästään. Tutkittavat kertoivat ensinnäkin pitäneensä kokemuksesta ja toiseksi kaikki olivat yllättyneitä siitä, mitä oli tullut ilmi. Bruner mainitsee tämän jälkimmäisen seikan olevan tyypillistä autobiografisissa haastatteluissa; se kertoo siitä, että omasta elämästä kertomisella on rakentava, konstruktivinen luonne.

Ropo (1999, 3–6) käsittelee minuutta sen perusominaisuuksien kautta. Näitä ominaisuuksia ovat minuus tilana, minuuden kontekstuaalisuus, minuuden tekstuaalisuus ja minuuden ajallisuus. Minuuden tila -käsitteellä Ropo (mt. 4) tuo esiin ajatuksen siitä, että ihmisellä on monta minuutta. Tällä hän tarkoittaa sitä, että yksilön minuus voi vaihdella minän sijainnin mukaan eli se 'missä olen' vaikuttaa siihen, miten käsittän sen 'kuka olen'. Tällöin, kun otetaan huomioon minän sijainnin vaikutus ihmisen käsitykseen minuudestaan, minuutta voidaan tarkastella minuusavaruutena. Minuusavaruus on yksilön sisäinen näkymä, johon on tallennettu elämän tärkeät paikat ja maisemat, roolit ja elämän kokemukset. Se, miten laaja minuusavaruus ihmisellä on,

vaikuttaa siihen, tunteeko hän olonsa esimerkiksi epävarmaksi tai onko hän tilanteessa kotonaan.

Minuuden tekstuaalisuus liittyy minuuteen tärkeänä osana, koska kieli on se väline, jonka kautta yksilö tulkitsee minuuttaan. Yksilö rakentaa kielen avulla myös uusia merkitysrakenteita minuuteensa. Esimerkiksi haastattelutilanteissa syntyy kielen kautta assosiaatioita eri merkitysten välillä. Kielen kautta yksilö pystyy myös liittämään yhteen eri minuusvaruuden osia. (Ropo 1999, 5.) Kieli toimii asioiden assosiaatioiden tuottajana myös kirjoitustilanteessa. Myös McCallister (2004, 453) tuo esiin kielen vaikutuksen minuuden kehityksessä. Minuus kehittyy, sillä juuri narratiivien kautta, kertomalla tarinoita itsestämme, muodostamme minuuttamme. Voidaan sanoa, että minuus toteutuu, kun laadimme tarinoita kokemuksistamme. Uusia tarinoita laaditaan koko ajan ja vanhoja muokataan uudestaan uusien kokemusten myötä.

Hermans ja Kempen (1993, 15) sanovatkin, että elämäntarina ei ole koskaan valmis. Tarina kerrotaan yhä uudelleen, koska uusien tilanteiden aiheuttamat uudet kokemukset pitää liittää siihen. Uudelleenkertominen on seurausta kahdesta henkilökohtaisten kertomusten ominaisuudesta. Ensinnä, tarinan kertominen on mahdollista vain, jos tapahtumat pysyvät koossa kokonaisuuden yhdistettyinä osina. Tästä yhdistämisestä johtuen niistä tulee ymmärrettäviä ja merkityksellisiä. Toiseksi, uudet tapahtumat, etenkin ne, joilla on suoraan vaikutusta olemassa olevaan kertomukseen, voivat johtaa kertomuksen uudelleenjärjestämiseen. Uudet kokemukset voivat vaikuttaa ihmisen selitykseen ei vain tämänhetkisestä tilanteestaan, vaan myös menneestä ja tulevasta.

Kontekstuaalisuuden käsitettä Ropo käyttää kahdessa mielessä. Ensinnäkin yksilön tuottamassa elämäntarinassa minuuden merkitysrakenteet ovat kontekstuaalisia ajallisesti, ympäristöllisesti ja kulttuurisesti. Siis se, millaisia merkityksiä ihminen minuuksiinsa rakentaa, riippuu kontekstista. Toiseksi yksilön kertoma elämäntarina on kontekstuaalinen suhteessa siihen tilanteeseen, jossa se on kerrottu. (Ropo 1999, 6.) Minuus sisältää siis saman oletuksen kontekstin vaikutuksesta siihen, miten asian näkee, kuin taustalla oleva konstruktivisminkin teoriakin. Tutkimuksemme aineistoon, jossa lukiolaiset kirjoittivat tarinoita minuudestaan, vaikuttaa selvästi kontekstuaalisuus. Tarinoihin vaikuttavat aika ja paikka. Myös se, kenelle tarinaa kerrotaan, vai-

kuttaa kertomukseen sisällytettäviin tietoihin, yksityiskohtiin ja niiden järjestykseen. Kertomukseen sisällytetään tapahtumia, jotka antavat kuulijalle lisätietoa ja joita kertoja pitää kertomisen arvoisina; nämä valitut tapahtumat järjestetään siten, että kertomuksen sisältö ja järjestys ovat kuulijalle relevantteja. Kuulijasta riippuen tarinaan sisällytetään tiettyjä asioita tai siitä jätetään osia pois. Siten kertomus ei ole eristetty ketju tapahtumia, vaan joustava kokoelma tapahtumia, joiden sisältö ja järjestys on riippuvainen kertojan pyrkimyksistä ja kuulijan kysymyksistä. (Hermans & Kempen 1993, 23–24.)

Käsitteeseen minuuden ajallisuus sisältyy nykyisyyden ohella menneisyyden ja tulevaisuuden näkökulmat. Minä pyrkii useimmiten elämään nykyisyydessä. (Ropo 1999, 6.)Varsinkin nuorilla tulevaisuusnäkökulman oletetaan olevan tärkeä minuuden rakentamisessa. Minuus ei ole staattinen asia tai ominaisuus, vaan se muotoutuu esimerkiksi siinä, kun henkilökohtaiset tapahtumat nivotaan historialliseen yhteyteen. Tämä yhteys sisältää paitsi sen, mitä ihminen on ollut, myös haaveet siitä, mitä hän tulevaisuudessa haluaa olla. (Polkinghorne 1988, 150.) Minuuden ajallisuutta voidaan tarkastella myös tarinoiden kertomisen kautta, koska tarinoiden avulla yksilöt rakentavat minuuttaan. Tarinan oleellinen ominaisuus on kehittää merkityksellisiä rakenteita erillisistä tapahtumista yhdistämällä niitä keskenään. Tarinalle ominainen yhdistämistapa erottaa sen aikakirjasta, jossa tapahtumien järjestyksen määrää vain niiden tapahtuma-aika. Tarinoilla taas on monia tapoja yhdistää tapahtumia ja niiden suhteita. Juuri tapahtumien yhdistämisellä kertomukset osoittavat yhtenäisyytensä. Toisin sanoen yhtenäisyys on tarinan ominaisuus, kun taas aikakirjalle on ominaista aikajärjestys. Aikajärjestyksestä voidaan tarinoissa poiketa, kun katsotaan jokin tapahtuma toista tärkeämmäksi. (Hermans & Kempen 1993, 22.) Esimerkiksi ihminen voi ohittaa pitkiäkin ajanjaksoja elämästään kertoessaan tarinaa itsestään, jos hän kokee, ettei niillä ole merkitystä siihen kuka hän nyt on.

Minuuden tulevaisuusnäkökulmaan on kehitetty myös omaa teoriaa. Markus ja Nurius kehittivät käsitteen mahdolliset minuudet, joilla he tarkoittavat ihanteellisia minuuksia, jollaisiksi haluaisimme tulla sekä minuuksia, joiksi tulemista pelkäämme. Mahdolliset minuudet tarjoavat oleellisen linkin minän ja motivaation välille. Mahdolliset minuudet eivät ole mitä tahansa kuviteltuja rooleja tai olemisen tiloja. Sen sijaan ne edustavat tiettyjä, yksilölle merkityksellisiä toiveita, pelkoja ja fantasioita. (Markus

& Nurius 1986, 954.) Mahdolliset minuudet sisältävät visioita halutuista ja ei-halutuista päämääristä. Hyvin usein ne myös sisältävät ideoita siitä, miten päämäärät voidaan saavuttaa ja siten ne tarjoavat kaavoja uudelle käyttäytymiselle. Siksi mahdollinen minuus laittaa minuuden toimimaan ja ohjaa toiminnan suuntaa. Mahdolliset minuudet ovat kognitiivisia siltoja nykyisen ja tulevan välillä. (Markus & Nurius 1987, 159.)

Työmme kannalta juuri käsitteet monet minuudet ja mahdolliset minuudet ovat oleellisia. Hermans ja Kempen (1993, 33) ovat kuvanneet, miten minuuden käsite on kulkenut kohti dynaamisempaa ja moninaisempaa muotoa. On alettu korostaa, että yksilöllä voi olla monia minuuksia. Monien minuuksien ohella on alettu korostaa myös minuutta dynaamisena prosessina ja sen myötä on tullut esiin mahdollisten minuuksien käsite. Higgins (1987) luokittelee monet minuudet Hermansin ja Kempenin (1993, 33) mukaan kolmeen alueeseen. Todellinen minuus (the actual self) sisältää ne ominaisuudet, joita yksilöllä todellisuudessa on. Ideaalinen minuus on sitä, mitä yksilö tavoittelee. Hän tuo esille myös minuuden, jollainen yksilön pitäisi olla (the ought self). Nämä kaikki minuuden osa-alueet ovat tavallaan olemassa koko ajan yksilössä. Tätä käsitystä monista minuuksista voidaan verrata Ropon minuusavaruuden käsitteeseen, mikä eroaa edellisestä siinä, että jonkin minuusavaruuden osan voidaan ajatella sisältävän todellisen ja ideaalisen minuuden, sekä minuuden jollaiseksi yksilön pitäisi mielestään tulla kyseisellä minuusavaruuden alueella. Markusen ja Nuriuksen mahdollisten minuuksien käsitteen mukaantuloa Hermans ja Kempen (1993, 33) nimittävät dynaamiseksi näkökulmaksi minuuden käsitteeseen. Jotkut minuudet eivät siis ole tällä hetkellä todellisia minuuksia, vaan ne ovat mahdollisia. Nämä mahdolliset minuudet toimivat motivoivina tekijöinä luoden mielikuvia halutusta lopputuloksesta tai sellaisesta lopputuloksesta, joka ei ole yksilölle mieleinen. Mahdolliset minuudet siis vaikuttavat yksilön todellisiin, nykyhetkessä läsnä oleviin minuuksiin ja samalla toimivat dynaamisesti eli muuttavat niitä kohti mahdollisia minuuksia.

2.3 Minuuden sosiaalinen ulottuvuus

Työssämme on aikaisemmissa kappaleissa tullut esiin, että narratiivisuus ja sen ohella minuus, liittyvät tietoteoreettiseen näkökulmaan, konstruktivismiin. Määrittellemme vielä tarkemmin, että kyse on sosiaalisesta konstruktivismista. Sosiaalisessa konstruktivismissa painottuu siis tiedon sosiaalinen rakentaminen. Sosiaalisen konstruktivismin vahvimpien muotojen mukaan kaikki, siis koko todellisuus, on sosiaalisesti muodostunut. On väitetty, että fyysinen maailma on yhtä paljon konstruktiota kuin ovat sosiaaliset instituutiotkin. Heikoimmissa muodoissaan sosiaalisessa konstruktivismissa on taas kyse siitä, että uskotaan olevan mahdollista tuottaa oikeita kuvauksia maailmasta. Yleensä näitä kuvauksia kuitenkin on enemmän kuin yksi; oleellista on myös ottaa huomioon teorian tekijä ja paikka, jossa teoria on rakennettu. (Harré & van Langenhoven 1999, 3.) Itse emme pidä oleellisena ottaa kantaa sosiaalisen konstruktivismin muotoihin. Pidämme tärkeänä sitä, että myös tiedon sosiaalinen rakentuminen tulee esille, koska se vaikuttaa vahvasti minuuden kehitykseen ja rakentumiseen. Esimerkiksi Harré (1983) näkee minuuden syntyvän, kun ihminen omaksuu sosialisatiossa sen hetkisen kulttuurin teorian minuudesta. Teoria ei kuitenkaan siirry ihmiselle annettuna, vaan hänen sijoittumisensa, sosiaaliset suhteet ja kokemukset muokkaavat teoriaa siitä, kuka hän on. Saastamoinen (2003, 3) toteaa kin Harrén edustavan sosiaalipsykologian kentässä ehkä tunnetuinta kulttuurista minuusteoriaa. Hän kuitenkin huomauttaa, että Harré on myös paljon velkaa Lev S. Vygotskin ajattelulle, josta kulttuuriin suuntauneen ajattelun katsotaan saaneen alkunsa.

Sosialisaation prosessissa ihmisen eri minuudet eivät rakennu pelkästään ihmisen itsensä toimesta vaan sosiaalisella ympäristöllä on suuri osa tässä prosessissa (Herman & Kempen 1993, 62). Hermans ja Kempen (1993, 70–71) tuovat esiin, miten minuuden sosiaalisuus tulee esiin joka päivä ihmisten elämässä esimerkiksi mielikuvituksellisten dialogien kautta. Mielikuvitukselliset dialogit vaikuttavat jokapäiväisessä elämässämme merkittävästi. Nämä dialogit ovat läsnä ”oikeasti” käytyjen keskustelujen ohessa. Mielikuvitukselliset dialogit ovat sidoksissa aitoihin vuorovaikutustilanteisiin ja muodostavat olennaisen osan narratiivisesti rakentunutta maailmankuvaamme. Mielikuvituksellisissa dialogeissa voimme löytää itsemme keskustelemasta

esimerkiksi vanhempiemme kanssa tai jonkun sellaisen henkilön kanssa, jota kaipaamme. Voimme käydä mielikuvituksellista dialogia myös unelmamme, omatuntonne, jumaliemme, lemmikkimme tai vaikkapa peilistä heijastuneen kuvamme kanssa.

Minuuden sosiaalista luonnetta voidaan kuvata myös mahdollisten minuuksien kautta. Mahdolliset minuudet ovat yksilöllisiä ja persoonallisia, mutta myös selvästi sosiaalisia. Monet mahdolliset minuudet ovat suoraan tulosta aiemmista sosiaalisista vertailuista, joissa yksilön tunteet, ajatukset, ominaisuudet ja käyttäytyminen on peilautunut muista. Mitä muut ovat nyt, sellaiseksi minä voisin tulla. Yksilö voi vapaasti luoda monenlaisia mahdollisia minuuksia, mutta niihin vaikuttavat yksilön sosiokulttuurinen ja historiallinen konteksti, sekä mallit, joita hän saa mediasta sekä omasta sosiaalisesta kokemuspöyrästään. Mahdolliset minuudet voivat siten paljastaa minuuden luovan ja rakentavan luonteen, mutta samalla ne heijastavat sitä, kuinka minuus on sosiaalisesti määrätynyt ja muotoutunut. (Markus & Nurius 1986, 954.)

2.3.1 Minuuden kehityksen prosesseja

Cynthia McCallister (2004, 433) toteaa, että prosessit, jotka vaikuttavat minuuden kehitykseen, ovat moninaisia ja yhtäaikaista. Hän ottaa näistä prosesseista tarkastellussaan esille elementtejä, jotka ovat hyödyllisiä kuvattaessa, kuinka koulukokemukset vaikuttavat minuuden kehitykseen. McCallister tarkastelee ensinnäkin vuorovaikutusta, reflektiota ja imitaatiota. Nämä kaikki liittyvät minuuden sosiaaliseen ja kulttuuriseen muodostumiseen ja ovat hyödyllisiä kuvattaessa minuuden kehitystä ja rakentumista myös koulun ulkopuolella. Tarkastelemme edellä mainittuja prosesseja seuraavassa tarkemmin, koska mielestämme minuuden muodostumisen sosiaalinen ja kulttuurinen tausta on oleellinen pohdittaessa esimerkiksi ihmisen kiinnostuksen kohteita eli hänen minuuden osa-alueitaan. Myös se, onko kiinnostuksen syntymisellä yhteyttä esimerkiksi yksilön lapsuuteen ja kotoa saatuun malliin, liittyy minuuden sosiaaliseen rakentamiseen.

Vuorovaikutus ja sosiaalisiin toimintoihin osallistuminen muovaavat yksilön minuutta. Kun yksilöt osallistuvat merkityksellisiin toimintoihin erilaisissa tilanteissa, minuus

rakentuu. Toisinaan yksilöiden merkityssysteemit eivät käy yksiin, vaan päädytään ristiriitatilanteeseen, jossa tarvitaan päättäväisyyttä. Ryhmän osallistujat myös arvioivat toisiaan vuorovaikutustilanteessa sen perusteella, mitkä ovat arvioinnin kriteerit kyseisessä ryhmässä. Esimerkiksi koululuokassa arviointikulttuuri, johon oppilaat ovat sosiaalistuneet, ohjaa heidän arvioitaan toisistaan. (McCallister 2004, 449.) Vuorovaikutus, neuvottelemisen erilaisten merkityssysteemien välillä ja arviointi ovat siis prosesseja, joiden kautta minuus rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Varhain lapsuudessa vuorovaikutus on erilaista, koska koti ja vanhemmat vaikuttavat osaltaan siihen, miten lapsi alkaa tulkitsemaan kokemuksiaan ja muodostaa niistä tarinaa ja omaa minuuttaan. Varhain lapsuudessa lapsen hoitajan, esimerkiksi vanhempien, tehtävänä on auttaa lasta tulkitsemaan ja kääntämään kokemuksia ymmärrettäviksi ja yhtenäisiksi kertomuksiksi, narratiiveiksi. Tässä tulkinnan prosessissa aikuinen jakaa lapsen kanssa subjektiivisen näkemyksensä maailmasta. Tämä vuorovaikutus antaa aikuiselle mahdollisuuden siirtää lapselle oman näkemyksensä maailmasta ja siitä, miten maailmaa voi ymmärtää. Ajan kuluessa muistoja kokemuksista rakennetaan uudelleen, ja havaintojen ja toiminnan tulkinnan kaavoista muodostuu taipumus, jonka kautta lapsi tulkitsee maailmaa. (McCallister 2004, 434.)

Reflektio tarkoittaa, että olemme sitä, mitä havaitsemme olevamme toisten ihmisten mielestä. Aistimukset ja havainnot toisten ihmisten asenteesta itseä kohtaan osaltaan määrittävät sitä, miten yksilö tarkastelee itseään. Etenkin, jos havainnot ovat yhteneväisiä ja johdonmukaisia yksilö alkaa luottaa näihin arviointeihin. Ihmiset ovat aina enemmän tai vähemmän huolissaan tai vaikuttuneita toisten ihmisten arvioista. Erityisesti niiden ryhmien arviot, joihin yksilö kuuluu, ovat tärkeitä. (Yalom 1970, 47; McCallister 2004, 434.) Heikkinen ja Huttunen (2002, 279) kirjoittavat tunnustuksen dialektiikasta soveltaen Axel Honnethin (1994, 1996) ajatuksia kasvatuksen ja opetuksen näkökulmaan. Tunnustus on yksi prosessi, jonka kautta ihmiset reflektivat itseensä toisten ajatuksia. Usein tunnustuksen antamista toiselle pidetään vain kohteliaisuutena, huomion osoittamisena tai manipulointina positiivisen palautteen kautta. Tunnustus on kuitenkin merkittävä sosiaalisen toiminnan jäsentäjä. Tunnustus on myös osana yksilön minuuden kehityksessä, sitä voidaan pitää jopa perustavana minuuden rakentumisen välineenä. Perustavinta laatua olevia tunnustuksen muotoja ovat ystävyys, huolenpito ja rakastetuksi tuleminen. Nämä tarpeet korostuvat erityisesti varhaislapsuudessa, mutta tunnustuksen tarve ulottuu myös myöhempään

elämään. Jokainen tarvitsee tunnustusta esimerkiksi yhteisön jäsenenä tai tekemästään työstä. (Heikkinen & Huttunen 2002, 280.)

Imitaatio tarkoittaa sitä, että olemme sitä, mitä havaitsemme toisissa. Kun huomaamme, että esimerkiksi meidän eleemme eivät tuota haluttua lopputulosta, yrittämme jotain toista vaihtoehtoa. Monesti vaihtoehtoiset tavat ovat peräisin toisilta ihmisiltä. Minuus rakentuu siis osaltaan imitaation kautta. Toiset ihmiset ovat parhaimpia lähteitä, kun kyseessä on se, mikä on kulttuurisesti hyväksyttävää tai mahdollista. Imitaatio toimii myös sitä kautta, että kokeilemme jotain toisesta yhteydestä tuttua mallia, mutta jos se ei ole sopiva, hylkäämme sen. (McCallister 2004, 438.) Imitaatiota voidaan kuvata myös kulttuurisesti tärkeän tiedon siirtämisenä sukupolvelta toiselle tai ehkä jopa kulttuurin siirtämisenä (Bruner 1996, 54). Myös aikaisemmassa kappaleessa käsitelty mahdollisten minuuksien muodostuminen sosiaalisten vertailujen kautta voidaan yhdistää imitaation ja toisaalta myös reflektion prosessiin: Mitä muut ovat nyt, sellaiseksi minä voisin tulla.

Hermans ja Kempen (mt. 25) tuovat esiin sen, että kertomuksen teema tai juoni on oleellinen kaikille kertomuksille, sen avulla saadaan tarinaan yhtenäisyyttä. Koska kertomus on aina kontekstisidonnainen, ja koska kontekstit helposti muuttuvat, myös tarinan juoni voi muuttua tai uusia juonia tulla mukaan. Aiempiin tutkimuksiin (esim. Gergen & Gergen 1988) viitaten Hermans ja Kempen (mt. 26–27) toteavat, että ihmisten toisilleen kertomien kertomusten taustalla on rajoitettu määrä perusteemoja, jotka jäsentävät tarinoita tehden niistä merkityksellisiä sekä yksilöille että yhteisöille. Myös Bruner (1996) toteaa kulttuurin olevan tärkeä asia minuutta ja sen muodostumista käsiteltäessä. Hän toteaa, että pääasiassa rakennamme minuuttamme omien tarinoidemme kautta, mutta kulttuuri tarjoaa ne mallit ja tarinat, joiden avulla minuutta rakennetaan.

Esimerkiksi tapamme ymmärtää elämämme elämänkaari-metaforan avulla, kehityksenä ja kypsymisenä, on kulttuurisidonnaista. Esimerkiksi se, mitä 7-vuotias lapsi on ja osaa johtaa pitkälti kulttuurin asettamiin odotuksiin. Kyse ei ole siis siitä, että elämänkaareen liittyvät odotukset olisivat biologisia tai psykologisia lakeja. Biologisen kypsymisen ja kognitiivisten tai sosiaalisten taitojen välinen yhteys vaihtelee voimakkaasti kulttuureittain. Toisaalta näitä tieteen kuvauksia normaalista elämästä voidaan

ymmärtää myös kuvauksina niitä tutkineitten ihmisten arvomaailmasta ja kulttuurisista taustoista. (Saastamoinen 2000a, 2.)

Hänninen (1999, 50) nimittää kulttuurin vaikutusta ihmisen minuuden rakentamiseen sosiaalisen tarinavarannon tarjoamiksi malleiksi. Näiden tarinavarannosta poimittujen tarinoiden avulla on mahdollista ennakoida, miten erilaisissa tilanteissa tyypillisesti käy. Tarinoista voidaan saada positiivisia malleja, mutta ne voivat toimia myös varoittavina esimerkkeinä. Tarinat voivat toimia myös normatiivisesti. Niiden avulla yksilölle välittyy tieto siitä, mikä on tietyssä tilanteessa kulttuurisesti hyväksyttävää tai tavanomaista. Tarinat voivat toisaalta antaa erilaisia virikkeitä tarkastella omaa elämää erilaisesta näkökulmasta. Hänninen erittelee tarinatarjonnan kirjoa edeten yleisimmältä myyttiseltä tasolta joidenkin erityisten tilanteiden hahmotusmalleihin. Myyttiset tarinat eli tiedostamattomat perusjäsenyykset tiedostetaan myyteiksi vasta sitten kun ne alkavat murtua. Esimerkiksi myytti, joka kuvaa modernia, länsimaista yhteiskuntaa, on myytti edistyksestä, luonnon hallinnasta ja järjen voitosta. Myös erilaiset juonikulut, jollainen on esimerkiksi sankaritarina eri muodoissaan, ovat myyttejä. Myyttiset perustarinat eroavat kulttuureittain. Nämä kulttuurin tarinat toistuvat yksittäisten ihmisten elämäkerroissa.

Hänninen (1999, 51) ottaa esiin myös sen, että kulttuurisessa ”tarinatavaratalossa” on eri osastot esimerkiksi miehille ja naisille tai nuorille ja vanhoille. Nämä tarinat määrittävät rooliodotuksia, joita eri ihmisiin kohdistetaan. Ihmiset tosin itse valitsevat, miten he näihin odotuksiin mukautuvat. Länsimaissa esimerkiksi sankaritarinat on usein kirjoitettu miehille, kun taas naisille tarjotuissa mallitarinoissa nainen saa merkityksensä suhteessa mieheen. Julkisuudestakin löytyy malleja erilaisiin elämän käännteisiin. Esimerkkejä tällaisista mallitarinoista ovat julkaistut omaelämäkerrat, elämäntaidon oppaat ja aikakauslehtien henkilöjutut. Hänninen toteaa, että myös erilaisilla osakulttuureilla ja viiteryhmillä, joihin ihmiset kuuluvat, on omat mallitarinansa. Näissä yhteisöissä mallitarinat määrittelevät, mitkä toiminnot ja suhtautumistavat ovat arvostettavia. Tällainen yhteisö voidaan nähdä olevan myös perhe, jossa tuotetaan yhteistä merkitysmaailmaa. Aina kulttuurin mallitarinoista ei löydy omaan kokemukseen sopivaa tarinaa ja tällöin siitä voi seurata hämmennys ja vaikeus jäsentää omaa elämää.

2.3.2 Minuuden kehitys ja kouluinstituutio

Koska koulu on yksi elämän aikaisimmista instituutioista, jotka liittyvät lapsen elämään perheen ulkopuolella, ei ole yllättävää, että koululla on iso rooli minuuden rakentamisessa, muovaamisessa ja ylläpitämisessä (Bruner 1996, 35). Haluamme tuoda esiin Brunerin ajatuksia koulun vaikutuksesta minuuden rakentamiseen, koska se toimii hyvänä esimerkkinä minuuden sosiaalisesta ulottuvuudesta, ja on toisaalta myös yksi näkökohta, jota haluamme tarkastella aineistossamme. Brunerin ajatukset liittyvät myös edellä käsiteltyihin minuuden kehityksen prosesseihin. Bruner (1996, 35) käsittelee kasvatuksen yhteydessä identiteetin ja itsearvostuksen periaatetta. Tolska (2002, 161) korostaa sitä, että minuuden yhteisöllisen luonteen takia Brunerin painotus koulun merkityksestä minuuden rakentajana on ymmärrettävää. Toiset ihmiset liittyvät aina identiteetin rakentamiseen eli minus ei ole koskaan vain yksilön oma kuvitelma. Toista ihmistä tai esimerkiksi koulua voidaan siis ajatella minän peilinä, jonka kautta meille välittyy kuva itsestämme. Tämä kuva vaikuttaa siihen, miten ja millaista tarinaa kerromme itsestämme.

Bruner pitää tärkeänä tietää, miten kulttuuri institutionalisoi minuutta. Yksinkertaisimmatkin narratiivit riippuvat aina kulttuurista. Meidän tulee rakentaa minuuksia, jotka ovat yleisesti hyväksytyjä kulttuurissamme. (Bruner 1996, 36; Tolska 2002, 159.) Onnistumiset ja epäonnistumiset, joita ihminen kokee, ovat keskeisiä tekijöitä muodostettaessa minuutta. Koulumaailmassa arvioinnilla on keskeinen asema ja se väistämättä vaikuttaa lapsen minuuden kehitykseen. Koulun arviointi luo lapsille pitkälti käsityksen siitä, mitä he osaavat tai mihin he pystyvät tai päinvastoin. Lapsilla on myös eroja siinä, miten he suhtautuvat kritiikkiin. Lapsi voi nähdä epäonnistumisen johtuvan itsestään tai ympäristöstä. (Bruner 1996, 37; Tolska 2002, 159.)

Ulkopuolinen tuki, mitä voi olla esimerkiksi toisen mahdollisuuden antaminen, hyvän arvostaminen ja epäonnistumisesta keskusteleminen, on tärkeä asia ajateltaessa lapsen minuuden tervettä rakentumista (Bruner 1996, 37; Tolska 2002, 159.) Koulut joutuvat myös jatkuvasti kamppailemaan koulun ulkopuolisten instituutioiden kanssa. Myös näiden instituutioiden, jotka voivat olla koulun vastaisia, rakennetaan omaa minuutta. Näiden instituutioiden toimintaan osallistumalla pyritään ehkä kompensoi-

maan koulussa koettuja epäonnistumisia. Tätä kautta lapsen on mahdollista saada takaisin ikätovereidensa kunnioitus. (Bruner 1996, 38; Tolska 2002, 160.) Koulusta irrallaan olevien instituutioiden toimintaan osallistumalla myös nuoren oma minuus saa uudenlaisia sisältöjä onnistumisista ja hyvistä kokemuksista, joihin koulussa syystä tai toisesta ei ole ollut mahdollisuutta.

Tolska (2002, 160) on Brunerin kasvatuskäsitystä tutkiessaan nostanut esiin samoja kritiikin aiheita, joita on osittain myös oman tutkimuksemme taustalla. Todellisuudessa koulu ei ole vain ympäristö, joka tarjoaa turvallisen ympäristön lapsen itsekunnioituksen muotoutumiseen, vaan koulun voidaan ajatella mittaavan epäonnistumista ja tuottavan markkinoiden tarpeeseen sopeutuvia yksilöitä. Koululla on kuitenkin keskeinen vastuu ja rooli lapsen minuuden ja itsekunnioituksen muodostumisessa. Brunerin mielestä tulisikin tutkia, miten koulu vaikuttaa ihmisen minuuden kehitykseen ja hänen käsitykseensä omista kyvyistään ja mahdollisuuksistaan selvitä koulussa ja sen ulkopuolella. Hän tuo esille, että koulutuksen persoonallista puolta ei ole otettu koulussa huomioon, vaan on keskitytty liikaa tiedolliseen suorittamiseen.

2.3.3 Positiointi

Harré ja van Langenhoven ovat kehittäneet positioinnin teorian tarpeeseen kuvata ihmisten välisen sosiaalisen kanssakäymisen rakentumista ja dynaamista luonnetta sosiaalisen konstruktivistisen paradigman sisällä (Luberda 2000). Teoria kiinnittää huomiota erityisesti siihen, miten psykologiset ilmiöt tuotetaan jossakin diskurssissa. Jotta tarina ilmaisee inhimillistä olemassaoloa, tarvitaan diskurssia, joka eroaa pelkästä sanojen ja lauseiden kokoelmasta. Diskurssi on ilmaisun yksikkö: se on jotakin puhuttua tai kirjoitettua, joka on suurempi kuin lause. Diskurssi on yhdistelmä lauseita, jotka tuottavat yleisen merkityksen. Tämä merkitys on enemmän, kuin minkä kyseiset lauseet sisältävät, jos niitä tarkastellaan toisistaan erillään. (Polkinghorne 1988, 31.)

Positioinnissa lähtökohtana on idea siitä, että jokapäiväinen elämämme määrittyy diskurssien kautta tietyiksi tapahtumiksi, jotka muodostavat peruselementit sekä elämäntarinaamme että sosiaaliseen maailmaan. Puheessa ei ole oleellista se, että

pystytään tuottamaan sanoja ja ilmaisemaan omia tuntemuksia sen avulla. Oleellista on se, että sosiaalinen elämä asettaa tiettyjä sääntöjä, joiden rajoissa puhetta tuotetaan. Kun sanotaan jotakin, pitää ottaa huomioon myös se, onko asian sanominen sopivaa kyseisessä tilanteessa ja se, mitä mahdollisesti tapahtuu sen jälkeen, kun sanoo kyseisen asian; miten muut suhtautuvat siihen. Myös tilanteessa olevien ihmisten elämänhistoria ja se, mitä tilanteessa on ennen sanottu sekä paikka vaikuttavat siihen, mitä tilanteessa seuraavaksi sanotaan. (Harré & van Langenhoven 1999a, 4–5.)

Position käsite täydentää roolin käsitettä. Roolin käsitteellä kuvataan yleensä jotain tiettyä sosiaalista tyyppiä tai suhdetta. Esimerkkejä rooleista ovat äiti-poika, kauppias-asiakas ja opettaja-oppilas. Roolien käyttämistä sosiaalisten suhteiden kuvaajina rajoittaa se, että rooli on pysyvä ja suhteellisen yksiulotteinen eikä ota huomioon sitä, miten ihmiset oikeasti kokevat vuorovaikutustilanteen. Esimerkiksi suuri osa ihmisistä on yhtä mieltä tietyistä piirteistä, jotka kuvaavat keskiverto äitiä. Kuitenkin on kyseenalaista millä tasolla tämä abstraktio kuvaa sellaisen ihmisen asenteita, uskomuksia ja vastuuta, joka identifioituu kyseiseen rooliin. (Luberda 2000.)

Toisena esimerkkinä on Harrén ja van Langenhoven (1999a, 6) kuvaama tilanne, jossa on potilas ja hoitaja. Tilanne ei ole välttämättä sellainen kuin sen roolien perusteella pitäisi olla, vaan siihen vaikuttavat esimerkiksi näiden kahden ihmisen väliset aikaisemmat keskustelut. Rooli siis viittaa vaihtoehtojen vähyyteen, valmiin käsikirjoituksen olemassaoloon, kun taas positio tarjoaa mahdollisuuksia yksilöllisiin tekoihin, yksilön kokeman sosiaalisen kanssakäymisen dynaamiseen muokkaamiseen ja kehittämiseen (Luberda 2000). Käsite positio auttaa huomion kohdistamisessa kohtaamisten dynaamisiin ominaisuuksiin, kun käsite rooli korostaa suhteiden staattista, muodollista ja rituaalista puolta (Davies & Harré 1990).

Roolin käsite yksinään on kapea myös sen vuoksi, että se rajoittaa yksilöllistä valinnanvapautta. Rooli pysyy aina tietyissä rajoissa ja on riippuvainen esimerkiksi ajankuvasta. Position käsite sisältää ajatuksen tietyn asennon muuttamisen helppoudesta (istuminen, seisominen). Sama helppous sisältyy käsitteeseen, kun kuvataan ihmisten välistä sosiaalista todellisuutta. Esimerkiksi vaaleissa tentatessamme ehdokaiden mielipiteitä, keskustelemme heidän kanssaan tietystä positiosta, omasta kan-

nastamme käsin. Keskustelussa positiot tulevatkin esiin siten, että me selitämme positioitamme, puolustamme niitä ja myös vaihdamme niitä. (Luberda 2000).

Usein positiot tulevat esiin myös siinä, että positioimme toisiamme. Toinen voi olla mielestämme väärässä tai epäpätevä. (Luberda 2000.) Positiointi siis on diskursiivinen prosessi, jossa minuudet sijaitsevat keskusteluissa havaittavasti ja subjektiivisesti yhtenäisinä osallistujina yhdessä tuotetuissa tarinoissa. Positiointi voi olla vuorovaikutuksellista, jolloin ihminen positioi toista tai se voi olla refleksiivistä, jolloin positioidaan itseä. Kummassakaan tapauksessa positiointi ei välttämättä ole tarkoituksellista. (Davies & Harré 1990.) Toisaalta Luberda (2000) korostaa position sosiaalista, yhteisöllistä luonnetta: emme voi yksin, ilman muita, luoda omaa positiotamme, sillä muiden pitää tunnustaa positio, jotta se voi sellaisena toimia.

Positiot, joista asiaa katsomme, vaihtelevat sen mukaan, millaisessa tilanteessa sillä hetkellä olemme. Esimerkiksi tarinassa, jossa on kyse aviopuolisojen uskottomuudesta, syyllinen osapuoli yrittää positioida itseään vaikkapa heikkotahtoisena tai siitä näkökulmasta, että hän teki väärin, koska toinenkin osapuoli oli tehnyt jotain väärin häntä kohtaan. Positioita hylätään tai kokeillaan sen mukaan millaisen lopputuloksen ne saavat aikaan. Positiot vaihtuvat siis kontekstin mukaan. Myös oma historiamme ja subjektiiviset kokemuksemme vaikuttavat siihen, millaisia positioita otamme jossakin tietyssä tilanteessa. (Luberda 2000).

Miten sitten positiot tulevat esille tutkimuksessamme? Aineistossamme lukiolaiset kirjoittivat kirjoitelmia itsenäisesti, eikä tilanteessa ollut sosiaalista vuorovaikutustilannetta, jossa erilaisia positioita olisi voitu ottaa. Kuitenkin minuus rakentuu pitkälti sosiaalisesti ja kirjoituksissa saattaa näkyä erilaisia positiointeja, joita on joskus tullut esiin sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Esimerkiksi perhe saattaa vaikuttaa näihin positiointeihin. Positioinnit tulevat kirjoitelmissa mahdollisesti esiin myös sitä kautta, että ihminen kertoo kirjoittaessaankin tarinaa jollekin ja saattaa ehkä käydä kirjoittamisen aikana mielikuvituksellisia dialogeja eri henkilöiden kanssa ja positioida itseään suhteessa näihin käytäviin keskusteluihin. Positiointi voidaan liittää myös minuusavaruuden käsitteeseen. Eri minuusavaruuden alueilla minuuden positioinnit ovat erilaisia.

Positiointi voi tulla esiin myös nuorilla, samoin kuin lapsillakin, roolileikkien kautta. Ropo (1999, 10) kuvaa sitä, miten lapsi hahmottaa mahdollista minuuttaan ja samalla ehkä luo uusia minuuden alueita. Lapsella ei välttämättä vielä ole muotoutuneita unelmia tulevaisuudesta, vaan lapsi luo minuusavaruutta esimerkiksi roolileikkien avulla. Lapsi siis kuvittelee olevansa esimerkiksi kauppias tai lentäjä ja vaihtaa näin näkökulmaa ja pyrkii luomaan jäljitettyjä toimintamalleja ja oppimaan niitä. Ehkä myös nuoret muodostavat minuuttaan osaltaan roolien ja positiointien avulla, ja sitä kautta yrittävät muodostaa omaa unelmaansa, joka ohjaisi heidän oppimistaan. Nuori voi esimerkiksi kuvitella, miten hän viihtyisi toimistoympäristössä ja sitä kautta tehdä päätelmiä siitä, että se on tai ei ole sitä, mitä hän haluaa elämältään. Roolit ja positioinnit ovat siis mahdollisia minuuksia: mitä yksilö toivoo olevansa tai mitä hän ei halua olla.

2.4 Minuuden muutos ja oppiminen

Eero Ropo (1999, 7) toteaa, että minuuden muutos voi tapahtua ainakin kolmella tavalla. Ensinnäkin minuus voi laajentua eli kehitämme uusia paikkoja, uusia minuuksia, jolloin minuusavaruus laajenee. Myös vanhoja minuuden alueita voidaan laajentaa sisällön kautta. Toinen minuuden muutoksen prosessi on minuuden integraatio eli minuuden kokonaisuuden rakentaminen. Kolmas prosessi on minuuden supistuminen. Ropo katsoo näiden prosessien olevan tärkeitä, kun hahmotetaan yksilön elämänkaareissa tapahtuvaa oppimista. Seuraavassa tarkastelemme näitä minuuden muutoksen prosesseja tarkemmin.

2.4.1 Minuuden laajentuminen ja supistuminen

Minuuden laajentaminen liittyy toisaalta ihmisen menneisyyteen ja toisaalta ihmisen tulevaisuuteen ja haaveisiin. Bruner (1996, 36) kuvaa minuutta kuin se olisi kokoonpano, joka järjestyy kuin se olisi "äänite" yksilön kohtaamisista maailmassa. Minuus on siis kuin tarina tai elokuva, joka jäsentää yksilön kokemuksia maailmasta. Bruner jatkaa, että "äänitteellä" on aina suhde menneisyyteen. Voidaan puhua niin sanotusta autobiografisesta muistista. Mutta toisaalta minuus on aina myös suhteessa tule-

vaisuuteen. Mahdollinen minuus säännöstelee ihmisen pyrkimyksiä ja luottamusta sekä optimismia tulevaisuuteen, ja samoin tekevät näiden vastakohtat.

Myös Ropo (1999, 10) sanoo, että unelma tai päämäärä edustaa minuuden tulevaisuusnäkökulmaa. Minuuden laajentuminen saattaa aikuisella käynnistyä jonkin unelman tai päämäärän kautta. Siis se, mitä yksilö ajattelee tulevaisuuden minuuksistaan, mahdollisista minuuksistaan, vaikuttaa siihen, miten yksilö toimii nykyhetkessä, mitä yksilö on halukas oppimaan. Minuuden laajentuminen ei kuitenkaan voi toteutua ilman, että asian eteen tehtäisiin töitä. Yksilön pitää ensin tehdä itselleen selväksi, mitä uusi minuusavaruuden osa pitää sisällään. Yksilön pitää siis rakentaa itselleen sellainen minuusavaruuden osa, johon uutta tietoa tallennetaan. Unelma on siten välttämätön ehto minuuden laajentamiselle, mutta myös aktiivista työskentelyä unelman kanssa tarvitaan, jotta minuus laajentuisi. Mahdollisesta minuudesta tulee näin työskentelyprosessin kautta osa minuusavaruutta. (Ropo 1999, 10.)

Yhdistettäessä oppimisen psykologian käsitteisiin, mahdollinen minuus yhdistyy oppimisen motivaation käsitteeseen ja minuuden laajentaminen oppimisen käsitteeseen. Oppimisella ei kuitenkaan tässä tarkoiteta pelkästään esimerkiksi kouluun rajoittunutta oppimista, vaan oppiminen ymmärretään myös esimerkiksi kiinnostumisena tietyistä asioista ja enemmän tai vähemmän määrätietoisena opiskeluna kyseisen asian puitteissa. Oppiminen voi siis liittyä esimerkiksi harrastukseen. Oppimisen käsitteen yhdistäminen minuuden käsitteisiin tuo esille esimerkiksi mielenkiintoisen kysymyksen siitä, voidaanko minuuden muutoksia saada aikaan koulujärjestelmäsämme tarkoituksellisesti. (ks. myös Ropo 1999, 13.) Tutkimuksemme johdannossa asetimme tämän kyseenalaiseksi ja tutkimuksen aineiston analysoinnissa tarkoituksenamme on pohtia lisää tätä kysymystä.

Minuuden supistumista jollakin minuuden alueella voi tapahtua esimerkiksi kriisien tai menetysten seurauksena. Ihminen voi esimerkiksi avioeron tai työnsä menettämisen kautta menettää kontaktin siihen todellisuuteen, minuusavaruuden osaan, jossa minuuden osaa on ennen käytetty. Kysymys on siis kontaktin menettämisestä johonkin minuusavaruuden osaan, ei minuuden osa-alueen menetyksestä sinänsä. Usein minuuden supistumiseen liittyy jokin kriisi. Sen myötä tulee tarve käyttää energiaa uuden merkityksen luomiseen menetyksen kohteena olevalle minuusavaruuden alu-

eelle. Unelma ja kriisi ovatkin minuuden muutoksesta puhuttaessa läheisiä käsitteitä, sillä myös kriisin taustalla on usein kysymys siitä, kuka haluaisin olla. Kriisissä mahdollisuus toteuttaa jotain minuuden osa-aluetta on vähentynyt, kun taas unelman sisältämä toive ja halu siitä, kuka haluaisin olla, ei ole vielä edennyt toiminnaksi asti. (Ropo 1999, 7, 12.)

2.4.2 Minuuden integraatio

Ihminen pyrkii integroimaan minuuttaan ensinnäkin ajallisesti eli ihmisellä on ajattomuuden kokemus omasta itsestään. Ihminen siis kokee minuuden kehitysvaiheiden liittyvän toisiinsa: hänellä on tietynlainen jatkuvuuden käsitys minuudestaan. Ihminen pyrkii myös kaaoksesta kosmokseen, koska kaaos rasittaa ihmistä. Tämä näkökulma on erityisen tärkeä postmodernissa ajassa, jota on kuvattu kaoottiseksi. Toisaalta ihminen pyrkii minuuden integraatioon myös mielen ja ruumiin tasapainon kautta. Mielen ja ruumiin tasapainon voidaan sanoa olevan välttämätöntä, vaikka ne monesti kilpailevat siitä, kumpi hallitsee. Keho voi heijastua minuuteen esimerkiksi tiettyinä rajoituksina, joista yksilö haluaa päästä eroon. Kehon kautta ihmisen minuuteen heijastuu muutenkin mielikuvia esimerkiksi taidoista tai piirteistä. (Ropo 1999, 11.)

Hermans ja Kempen (1993, 29) puhuvat myös minuuden integraatiosta dialogien yhteydessä. Narratiivinen lähestymistapa minuuteen päättyy siihen, että minuus muodostuu hajanaisesta joukosta erilaisia, jopa vastakkaisia minuuden puolia, jotka ovat yhteydessä toisiinsa dialogisella tavalla. Hermans ja Kempen (mt. 58–59) painottavat, että paitsi minuuden yhtenäisyyteen, myös minän positioiden erillisyyteen pitää kiinnittää huomiota. Minä toimii positioina, jotka sijaitsevat minuuden eri paikoissa. Samaan aikaan minuus on moniääninen ja eri äänet voivat ryhtyä dialogiseen suhteeseen toistensa kanssa. Juuri tässä dialogisessa suhteessa syntyy mahdollisuus yhtenäisyyteen. Eri positiot yhdistyvät, kunhan ne ovat dialogisessa yhteydessä. Ne ovat erillisiä, jos yksi ja sama ihminen toimii kuin eri ihminen eri tilanteissa vastustaen positioiden dialogia. Hermans ja Kempen (mt. 62) näkevät, että minuuden ja dialogisuuden tilalla tulisi puhua dialogisesta minuudesta. Sosialisatioprosessissa ihmisen minuutta ja minän eri positioita erityisesti organisoi sekä ihminen itse että hänen sosiaalinen ympäristönsä.

Myös Ropo (1999, 9) puhuu minuuden integraation yhteydessä dialogisista välineistä. Hän yhdistää dialogin tavoittelemisen oppimisen tutkimuksessa jo aikaisemmin paljon tutkittuun transfer-ongelmaan eli siihen, että tietyssä kontekstissa opitut tiedot ja taidot eivät siirry helposti toiseen kontekstiin. Käsiteltäessä asiaa minuuden kannalta kysymys on siitä, että yksilö ei pysty hakemaan jostakin muusta minuusavaruuden osasta siellä olevia tietoja ja taitoja, jotka siis sijoittuvat minuuden eri osa-alueelle, kuin missä yksilön minä sillä hetkellä liikkuu. Kysymys ei ole välttämättä siitä, etteikö yksilö pystyisi näin tekemään, vaan pikemminkin siitä, että se ei tunnu välttämättömältä tai sopivalta, sillä näiden minuuden osa-alueiden historia sekä tavoitteet voivat olla täysin erilaisia. Esimerkiksi vieraillessaan lapsuudenkodissaan, on sijoittuneena tietyssä minuusavaruuden osassa ja siksi on vaikea käsitellä esimerkiksi työasioita ja siellä vastaan tulevia ongelmia samalla perusteellisuudella kuin henkilö taas työ-minuuden osassa tekisi. (Ropo 1999, 9.) Dialogiseen minuuteen pääsemiseksi tarvittaisiin minuuden integraation prosessien toteutumista. Täydellinen dialogi eri minuusavaruuden osien välillä on tuskin kuitenkaan mahdollista, mutta siihen ihminen pyrkii. Tällä matkallaan kohti dialogista minuutta ihminen samalla suuntaa oppimistaan eri tavoin. Yksilöä voi esimerkiksi häiritä se, että hänen minuutensa on erilainen eri paikoissa ja hän yrittää selvittää itselleen tätä ongelmaa ja löytää siihen ratkaisuja. Samalla se suuntaa hänen huomiotaan tietynlaisiin asioihin eli se suuntaa hänen oppimistaan.

2.4.3 Minuus, oppiminen ja diskurssit

Aiemmin minuuden muutosta ja siihen liittyen oppimista ovat tutkineet Ropo ja Gustafsson (2005). He tutkivat minuuteen liittyvää oppimista haastattelemalla keräämänsä elämäntarinoita sisältävän aineiston avulla. Heidän mukaansa oppiminen on merkitysten rakentamisen prosessina aina autobiografinen prosessi. Autobiografinen lähestymistapa oppimiseen on pyrkimystä ymmärtää oppiminen prosessina, jonka avulla luodaan ja muunnellaan minuutta diskursiivisesti. Oppimisprosessien ja diskurssien voi olettaa olevan suuri identiteetin ja minuuden kehityksen ja muutoksen lähde. Autobiografinen oppimisteoria on kiinnostunut kuvaamaan ihmisen oppimistilanteissaan käymien diskurssien luonnetta ja sisältöä. Tutkijat näkevät, että minu-

den rakentaminen ja muuttaminen on prosessi, jossa ovat osallisina hyvin monenlaiset diskurssit. Kun nykyinen oppimisen tutkimus näkee oppimisen joko hankkimis- luomis- tai osallistumisprosessina, nähdään se autobiografisessa lähestymistavassa diskurssina. Diskurssi voi olla ihmisen pään sisällä tapahtuvaa, sitä voidaan käydä sosiaalisen yhteisön kanssa tai materiaalien ja välineiden kanssa. Haastatteluaineistonsa positiointeja tutkimalla Ropo ja Gustafsson pyrkivät löytämään oppimiseen liittyviä diskursseja. (Ropo & Gustafsson 2005, 1–3.)

Ropo ja Gustafsson haastattelivat yhdeksää kokenutta, 40–60-vuotiasta oman alansa ammattilaista. He analysoivat haastatteluaineistoa erittelemällä niistä löytyneitä diskursseja. Kertomuksista löytämänsä teemat ja aihealueet he jakoivat diskurssien kategorioihin. He löysivät kertomuksista neljä päädiskurssia. Ensimmäinen niistä sisältää henkilön itsensä kanssa käymät diskurssit; ihminen positioi itsensä suhteessa itseensä tai tiettyyn puoleen itsessään. Näiden diskurssien avulla henkilöt loivat teoriaa siitä, kuka ja millainen persoona hän on. Tähän kategoriaan Ropo ja Gustafsson lukivat esimerkiksi diskurssit, joissa käsiteltiin sukupuoleen liittyviä asioita. Sekä miehet että naiset käsittelivät haastatteluissa maskuliinisuuteen ja feminiinisuuteen liittyviä seikkoja. (Ropo & Gustafsson 2005, 4–6.)

Toiseen päädiskurssiin tutkijat lukivat diskurssit, joita oltiin käyty toisten ihmisten kanssa siinä sosiaalisessa yhteisössä, jossa haastatellut olivat eläneet. Tällöin keskiössä on oppimisen sosiaalinen ulottuvuus. Näiden diskurssien aikana ihmiset näyttivät luoneen teoriaa siitä, kuka olen suhteessa muihin. Useimmat haastatelluista kertoivat lapsuuden kokemuksistaan, kuten olemisesta vastuussa jostakin, käsitöiden tai työn tekemisestä. Monet mainitsivat myös, että kyseiset positiot ovat olleet heidän elämässään tyypillisiä siitä pitäen. Myös jaetut kokemukset muiden kanssa olivat tärkeitä positioita haastatelluille. Esimerkiksi jalkapallon pelaaminen yhdelle ja karjalaisuus toiselle haastatellulle olivat muodostuneet tärkeiksi osiksi minuutta. (Ropo & Gustafsson 2005, 6–7.)

Kolmas tutkimuksessa löytynyt pääkategoria oli monimimius – se, miten yksilö sopeutuu kohdatessaan elämän erilaisia konteksteja. Osa haastatelluista koki, että eri puolet elämässä täydentävät toisiaan; yhdessä positiossa opittu asia tuki muiden

minuuden osien toimintaa. Myös siitä oli mainintoja, että eri elämänyhteyksissä oli selkeästi toisistaan erillään olevat minuudet. (Ropo & Gustafsson 2005, 7–8.)

Neljäntenä pääkategoriana Ropo ja Gustafsson pitävät holistisia diskursseja, joissa henkilöt pyrkivät minuutensa eri osien integrointiin. Yksi naisnäyttelijä kuvaa, kuinka vasta 40-vuotiaana kokee olevansa sinut sen kanssa, että häneen kuuluu niin erilaisia puolia. Aiemmin asia oli hämmentänyt häntä, mutta vasta nyt hän on hyväksymässä sitä, että kaikki erilaiset minuudet ovat yhtä totta, ne ovat olemassa. Tähän kategoriaan Ropo ja Gustafsson lukivat myös sen, kuinka monet haastatelluista kertoivat aiempien sukupolvien vaikutuksesta elämäänsä; esimerkiksi arvoista ja asenteista, jotka he olivat oppineet vanhemmiltaan tai isovanhemmiltaan. (Ropo & Gustafsson 2005, 8–9.)

2.5 Minuuden rakentaminen postmodernissa kontekstissa

Tässä luvussa on tarkoitus käsitellä sitä kontekstia, johon minuuden rakentaminen paljolti liittyy. Ensinnäkin monet minuudet käsitteenä ja sen tuominen esiin, että minuudet ovat erilaisia eri konteksteissa, on osaltaan vastausta postmodernin ajan tuomiin muutoksiin. Toisaalta se aika, missä elämme, on osa sitä kontekstia, jossa esimerkiksi lukiolaiset kirjoittivat meille tarinoita itsestään. Käymme läpi ensin lyhyesti moderniin aikaan liittyviä piirteitä. Modernin ajan alusta lähtenyt kehityskulku auttaa ymmärtämään nykyistä aikaa. Sen jälkeen käymme läpi modernin jälkeisen ajan, postmodernin muutamia piirteitä.

Modernin ajan alulle on vaikeaa löytää tiettyä alkamispistettä, sillä se ei ole minkään yhden tapahtuman seurausta. Laajasti katsottuna moderni aika viittaa 1700-luvun lopulta lähtien tapahtuneeseen kehitykseen. Modernille ajalle on ominaista ajatus edistyksestä. Ajatuksena on, että teknistä järkeilyä ja tieteellistä tietoa voidaan käyttää tekemään ihmiselämästä tyydyttävämpää, vapaampaa epäoikeudenmukaisuuksista ja luonnon rajoituksista. Moderni on nopeiden muutosten, erityisesti sosiaalisten, poliittisten, kulttuuristen ja taloudellisten muutosten aikaa. (Webb 2004, 26-27.)

Moderniin aikaan liittyi suuria muutoksia kuten kaupungistuminen, teollistuminen, demokratisoituminen, vaurastuminen ja tieteen ja teknologian muutokset. Modernia aikaa pidetään myös sekulaarin ja individualistisen kulttuurin nousun aikana. Modernia aikaa kuvaa myös se, että ihmisten väliset erot kasvoivat. Erot näkyivät sosiaaliluokissa, jotka ennustavat varallisuutta, statusta ja arvovaltaa. Mutta moderni oli myös aikaa, jolloin kysymykset vapaudesta ja demokratiasta tulivat poliittisille areenoille. Kansallisvaltio olikin tärkeä elämää rajaava ja määrittävä asia. (Webb 2004, 26–30.)

Modernin jälkeisestä ajasta käytetään yleisesti käsitettä postmoderni aika. Voidaan sanoa, että maailma onkin muuttunut monella tavalla modernista ajasta. Enää yhteiskuntia ei määritä yhtenäiskulttuuri ja nouseva teollinen kehitys, vaan nykyään puhutaan enemmänkin maailmasta, jota määrittävät esimerkiksi globalisaatio ja monikulttuurisuus. Saastamoinen (2003, 2) sanookin, että erilaisissa tarkasteluissa on tuotu esiin uusia tapoja tarkastella yhteiskuntaa. Kansallisvaltioiden aika alkaa olla ohi. Tunnetuimpia tapoja, joilla yhteiskuntaa on yritetty käsitteellistää, ovat postmodernin filosofian ja tietoyhteiskuntakehityksen tuottamat tavat kuvata yhteiskuntaa verkostoina. Näille verkostoille on tyypillistä, että muutos on jatkuvaa. Informaation virran tuloksena paikka ei aina määritykään ajan suhteen. Erityisesti sosiologi Ulrich Beck on tuonut esiin käsitteen riskiyhteiskunta: hyvinvoinnin tuloksena on alkanut syntyä riskejä, joita ei voi enää tarkastella pelkästään kansallisvaltion mittakaavasta.

Webb (2004, 23) havainnollistaa, millaisia riskejä nykyiseen maailmaan liittyy. Huolimatta sosiaalisesta pysyvyydestä ja vauraudesta elämme henkilökohtaisen epävarmuuden, pelon ja muutoksen aikakautta. Muutoksen vauhti, elämän kulku, erilaisen mahdollisuuksien tulva ja valtavat informaation virrat heikentävät elämän perustaa. Jotta ymmärtäisimme modernia ja modernin jälkeistä aikaa paremmin, on sitä hyvä ajatella myös elämäntavan näkökulmasta. Modernin aikana ihmisillä oli kokemus jatkuvuudesta ja järjestyksestä. Postmodernina aikana taas epävarmuus häiritsee näitä tuttuja kokemuksen kaavoja. Päätökset täytyvät usein uhkien mahdollisuuksilla ja mietimme, mikä osoittautuisi parhaaksi ratkaisuksi. Mietimme myös yhtenäin, millainen valinta olisi järkevää tehdä seuraavaksi, jotta saavuttaisimme menestystä ja tunnustusta.

Persoonallisten elämän polkujen rakentamisesta on tullut keskeistä elämässä selviämässä. Elämän suunnittelu on monikerroksista ja monitahoista ja siihen voidaan myös pyytää apua ulkopuolisilta. Elämän suunnittelu voi keskittyä työhön, uraan, perheeseen, lapsiin, vanhemmuuteen, rakkauteen, vapaa-aikaan ja lomiin. Tätä voidaan kuvata myös johdannossa esittelemämme käsitteen elämänpolitiikka avulla. Postmodernissa elämästä on tullut hyvin mutkikasta, koska on niin paljon päätöksiä tehtäväksi ja niin paljon informaatiota omaksuttavaksi. Toisaalta riskit yhteiskunnassa ovat saavuttaneet muutkin tasot. Pelkäämme luonnon riskejä, vaikkapa tsunamieita ja maanjäristyksiä. Myös terrorismista on tullut riski, joka on iso osa myös päivänpolitiikkaa. Globaali lämpeneminen ja muut ympäristöuhat ovat yhdenlaisia riskejä. Myös erilaiset taudit herättävät pelkoa maailmassa. (Webb 2004, 24–25.) Riskiyhteiskunnan voidaan katsoa toteutuvan myös globaalien ajan palkkatyössä, jota leimaa epävarmuus: tuotanto siirtyy joustavasti aina sinne, missä se on kannattavinta. Myös muita tapoja käsitteellistää modernin jälkeistä, postmodernia maailmaa on paljon. Esimerkiksi Michel Foucault'n hallinnan tutkimuksen perinne käsitteellistää riskiyhteiskuntaa eräänlaisena hallitsemisen tekniikkana. (Saastamoinen 2003, 3.) Yhteisenä lähtökohtana on kuitenkin, että riskien ennustamisesta ja niiden kanssa pärjäämisestä on tullut yksi pääkiinnostuksen kohteista maailmassa.

Riskeistä puhuttaessa korostuu, että ihmisten tulisi varautua riskeihin omalla aktiivisella toiminnallaan. Esimerkiksi ihmisten tulisi huolehtia itse aktiivisesti omasta terveydestään ja asuinympäristönsä turvallisuudesta. Hyvinvointivaltioajattelussa tällaiset asiat olivat enemmänkin yhteiskunnan vastuulla, mutta uudessa riskienhallinnassa korostetaan enemmän yksilöiden ja yhteisöjen vastuuta omasta elämästään. Minuuden historiaan kuuluukin kiinteästi tarina siitä, miten länsimainen ihminen muuttui suku- ja kyläyhteisöjen jäsenestä yksilöksi, joka itse määrää elämänsä kulusta. Yksilöllistymisen on nähty vain voimistuneen modernisaatiokehityksen kuvauksissa viime vuosisatojen aikana. Yksilöllisyydestä onkin tullut keskeinen tapa määritellä länsimaista ihmistä. (Saastamoinen 2003, 3-4.)

Yksilöllistymiskehitys on nähtävissä myös siitä, että se on siirtänyt yhteiskunnallisen ja poliittisen keskustelun painopistettä pois luokkakäsitteeseen liittyvistä asioista. Luokkien voidaan sanoa pirstoutuneen yhteiskunnassamme ja nyt keskustellaankin yksilön oikeuksista ja velvollisuuksista. Nykyaikana joudumme tuottamaan itse oman

elämänkertamme. Lukuisista valintojen vaihtoehtoista pyrimme tuottamaan yhtenäisen kokonaisuuden ja näin rakentamaan minuuttamme. Tätä minuuden rakentamista voidaan verrata myös kuluttajuuden käsitteeseen. Elämä on jatkuvaa valintojen tekoa eli ikään kuin kuluttamista. Yksilö pyrkii näiden valintojen kautta tekemään itseltään mahdollisen myyvän ja näin hallitsemaan riskejä. Esimerkiksi työttömyyden riskiä pyritään ehkäisemään elinikäisen koulutuksen avulla. (Saastamoinen 2003, 5.) Päivittäiset käytännöt ja tulevaisuuden aktiviteetit järjestyvät kuluttamisen kautta. Kuluttaminen ja valintojen tekeminen näkyy myös katukuvassa. On kauppoja, jotka myyvät ympäristölle ystävällistä, ei eläimillä testattua kosmetiikkaa tai kauppoja, jotka ovat keskittyneet terveysvaikutteisten tuotteiden myyntiin. Jotkut kaupat ovat taas keskittyneet etnisten tuotteiden myyntiin. Jossain saattaa olla kasvissyöjille suunnattu kahvila. Tietynlaiset valinnat suuntaavat siis elämäämme. (Hetherington 1998, 1.)

Eräs keskeinen kulttuurinen ominaispiirre ajassamme on myös jännite yksilöllisyyden ja uudenlaisen yhteisöllisyyden välillä. Yhteisökeskustelun yleistyminen liittyykin muutoksiin länsimaisissa kulttuureissa. Erityisesti yksilöä korostavan hyvinvointivaltion kriisin voidaan nähdä saaneen alulle yhteisökeskustelun. (Saastamoinen 2003, 2,4.) Saastamoinen (2002, 2) toteaaakin, että on mielenkiintoista, että kulttuurisen individualismin rinnalle on nopeasti syntynyt voimakas keskustelu uudenlaisesta yhteisöllisyydestä. Myös yhteisötarkastelujen luonne on muuttunut yhteisöllistä identiteettiä synnyttävien ja ylläpitävien prosessien tutkimukseksi.

Yhteisön ja yhteisöllisyyden käsitteiden voidaan katsoa liittyvän siihen, että on alettu hakea ratkaisuja kansallisvaltion toimintaehtojen heikkenemiseen ja toisaalta yksilöllisenä koetun turvattomuuden ongelmiin. Yhteisöjen suosiota on siis selitetty modernien yhteiskuntien jonkinasteisella epäonnistumisella tai kriisiytymisellä. Arvot, kuten solidaarisuus ja luottamus, voisivat olla paremmin läsnä yhteisöissä kuin ne ovat postmodernissa. Yhteisön käsite on yleistynyt tänä päivänä paljon. Esimerkiksi Internetissä pyritään luomaan verkkoyhteisöjä. (Saastamoinen 2000, 5-6.) Sana yhteisö on vakiintunut arkikieliseen käyttöön myös viitattaessa paikallisuuteen tai esimerkiksi harrastusryhmien toimintaan (Saastamoinen 2000, 3).

Yhteisöillä on myös identiteettiä tuottava luonne. Esimerkiksi 1960-luvulta alkaen on puhuttu identiteettipolitiikan käsitteestä tarkoittaessa kamppailua siitä, kuka voi

määritellä itse itsensä ja saada äänensä kuuluviin. Identiteettipolitiikan käsitteellä tarkoitetaan myös erilaisten vähemmistöjen kamppailua saada itsensä positiivisemmin määritellyiksi valtaväestön keskuudessa. Identiteettiä määrittäviä yhteisöjä voivat olla esimerkiksi paikalliset yhteisöt, työnteon yhteisöt, etniset yhteisöt, elämäntyyli- tai elämäntapayhteisöt (esim. johonkin harrastukseen liittyvät yhteisöt), seksuaaliseen käyttäytymiseen liittyvät yhteisöt sekä erilaiset poliittiseen ideologiaan tai uskontoon liittyvät yhteisöt. Myös Internetissä on erilaisia yhteisöjä, joihin perinteiset aikaan ja paikkaan sidotut yhteisötarkastelut eivät sovi. Hetherington (1998, 28) ottaa esiin, että identiteetin määrittelyn keskeiseksi seikaksi on tullut valintoihin perustuvat, elämäntapaan tai tyyliin liittyvät identiteetit. Perinteiset joko-tai-identiteetit, jotka määrittyivät suhteessa sukupuoleen, luokkaan tai etniseen ryhmään ovat korvaamassa yhä useammin erilaiset sekä-että-identiteetit. Ihmiset ilmaisevat arvojaan samaistumalla erilaisiin elämäntapayhteisöihin. Tässä ajassa yhteisöihin siis enemmän kuulutaan kuin pyritään erottautumaan niistä.

Minuus siis määrittyy nykyään paljolti toimimalla erilaisissa yhteisöissä. Esimerkiksi Eero Ropon minuuden käsitteiden voidaan ymmärtää vastaavan postmodernin ajan suhteisiin perustuvan minuuskäsityksen tarpeisiin. Emme enää määritä minuuttamme yhdessä kontekstissa tai totuuskäsityksessä. Kuten Saastamoinen (2000, 10) sanoo: ”En ole minä sen takia, että itse määrittelen niin, vaan siksi, että minä määrityn joksikin tietyssä suhteessa.”

2.6 Lopuksi

Näiden aiempien teorioiden ja tutkimusten pohjalta lähdimme rakentamaan oman tutkimuksemme menetelmiä. Aineistoksi päädyimme keräämään lukiolaisten kirjoitusten minuudestaan ja tulevaisuudestaan. Kirjoitusten avulla odotimme saavamme vastauksia tutkimuskysymyksiimme: Miten nuori kokee minuutensa ja tulevaisuutensa? Minkä asioiden nuori kokee vaikuttaneen siihen, millainen on nyt? Miten tulevaisuus näkyy nuoren tämänhetkisessä elämässä? Narratiivien avulla pääsimme avaamaan nuorten maailmaa: katsomaan sitä heidän näkökulmastaan.

Narratiivinen ja autobiografinen lähestymistapa antaa mahdollisuuden nuorten kuulemiseen heidän lähtökohdistaan käsin. Edellä käsittelemämme minuuteen ja tulevaisuuteen liittyvä aikaisempi teoria, esimerkiksi minuuus ja sen muutos sekä monet minuudet, ohjasivat tehtävänantoamme nuorille.

3 Menetelmät

Narratiivisuudella voidaan kuvata paitsi käsitystä tiedosta, myös tutkimuksen aineiston laatua. Tällöin narratiivisuudella viitataan kerrontaan tekstilajina. Narratiivista aineistoa ovat tällöin esimerkiksi haastattelut, päiväkirjat tai omin sanoin kerrotut vastaukset. Kerronta voi siis olla esitettyä joko kirjallisesti tai suullisesti. (Heikkinen 2001, 121–122.)

Perustelemme seuraavassa sitä, miksi päädyimme kirjoittamalla hankittuun aineistoon. Aineiston keräämisestä kerromme yksityiskohtaisesti, koska konteksti, jossa kirjoitetaan, vaikuttaa oleellisesti siihen, mitä kirjoitetaan. Yksityiskohtainen tutkimuksen kulun kuvaaminen on myös osa tutkimuksemme luotettavuutta. Analyysimenetelmämme valitsimme kiinnittäen huomiota muun muassa siihen, miten parhaiten saisimme välitettyä lukijoille nuorten ajatukset ja pohdinnat minuudestaan ja tulevaisuudestaan.

3.1 Haastattelun ja kirjallisen tuottamisen vertailua

Kasvoista kasvoihin käytävällä keskustelulla, jollaiseksi haastattelun voi tulkita, ja kirjoitetulla tekstillä on monia eroja. Keskustelu on osapuolten yhteistoimintaa, jolla on määrätty aika ja paikka ja joka tähtää osapuolten yhteisen vaivannäön myötä ymmärryksen säilyttämiseen (Säljö 2001, 191). Keskustelua voidaan pitää yhteisöllisenä prosessina myös sen takia, että keskustelu riippuu juuri siitä tilanteesta ja juuri niiden ihmisten läsnäolosta, jotka ovat paikalla. Keskustelussa kuulijoiden odotukset

ja reaktiot muokkaavat keskustelua. Voidaankin sanoa, että haastattelu on aina haastateltavan ja haastattelijan yhteinen tuote (Bruner 1990, 124). Keskustelussa osapuolten pitää olla jollain tasolla yksimielisiä keskustelun aiheesta. Yksimielisyyttä tarvitaan jonkin verran jopa väittelyssä. Sanattomat signaalit: vartalon asennot, eleet, katsekontakti ja äänenpaino tukevat puhuttua sanaa. Ne joskus jopa ratkaisevat sen, missä merkityksessä osapuolet näkevät asian. Keskustelulle ominaista on myös se, että osapuolet voivat välittömästi tulkintavaikeuksien ilmetessä keskeyttää keskustelun ja kysyä tarkennusta: ”Mitä tarkoittit tuolla?”, ”Selitätkö tarkemmin!”. Myös vartalon asennolla tai eleillä voi näyttää, että kaipaa lisäselvityksiä. (Säljö 2001, 191.)

Perinteinen kirjoitettu teksti eroaa keskustelusta monin tavoin. Teksti on suurem-
massa määrin lukijan tulkinnan varassa. Koska kirjoittaja ei ole läsnä, viestintä kul-
kee vain yhteen suuntaan. Kirjoittaja ei kykene puuttumaan lukijan tulkintaan tekstis-
tä samalla tavoin, kuin keskustelussa. Kirjoittajan täytyy huomioida se, että viesti
tulee ilmi pelkästä tekstistä, koska käytössä ei ole sanattomia signaaleita. (Säljö
2001, 191–192.) Kertoessa tarinaa kertoja tulee usein myös keskeytetyksi, kun taas
kirjoitettaessa tarinaa kirjoittaja saa tehdä sen yleensä ilman keskeytyksiä. Kirjoitta-
jan yleisö on yleensä aina kuviteltua. (Harré & van Langenhoven 1999b.) Tekstin
erottaa keskustelusta myös se, että siihen voi palata aina uudelleen, sitä voi työstää
esimerkiksi tekemällä yhteenvetoja tai alleviivauksia (Säljö 2001, 192). Tekstin taak-
senpäin ”skannaaminen” tekee myös mahdolliseksi epäjohdonmukaisuuksien pois-
tamisen (Harré & van Langenhoven 1999b).

Haastattelulla ja kirjoittamisella on siis monia eroja ja sekä hyviä että huonoja puolia
sen mukaan, mistä näkökulmasta asiaa katsotaan. Ihmisten välillä on varmasti eroja
siinä, kokevatko he helpommaksi kertoa elämästään suullisesti esimerkiksi haastat-
telussa vai onko heidän helpompi kirjoittaa asiasta, jolloin he saavat enemmän miet-
timisaikaa. McAuliffe (2003, 58) kertoo haastatteluista, joihin hän on osallistunut
haastateltavana. Näistä haastattelutilanteista hän ottaa esille muutamia asioita, jotka
häiritsivät häntä. Hän kertoo haastatteluiden jälkeen miettineensä, että olisi joskus
vastannut kokonaan toisin, jos olisi saanut aikaa ajatella. Hän pohtii myös sitä, että
joissain tilanteissa hän olisi halunnut eritellä tunteitaan tai selittää reagointiaan. Joi-
nakin kertoina hän olisi kerta kaikkiaan kieltäytynyt vastaamasta kysymykseen, jos
olisi saanut enemmän aikaa pohtia asiaa. Myös pienten, tärkeiden yksityiskohtien

lisääminen vastauksiin oli tullut monesti mieleen vasta haastattelun jo päätyttyä. Myös kirjoittamisesta voitaisiin varmasti ottaa esiin samankaltaisia seikkoja ja kokemuksia, jotka häiritsevät joitakin ihmisiä.

Itse koemme, että kirjoittaminen on meille läheisempi tapa ilmaista asioita. Erityisesti koemme, että kirjoittaminen on prosessi, joka parhaimmillaan synnyttää uusia ajatuksia. Viskari (2003, 13–14) sanoo, että kirjoittaessa ihminen jäsentää ulkopuolista ja sisäistä maailmaansa paremmin ymmärrettäväksi sekä itselleen että muille. Kirjoittaminen siis parhaimmillaan myös syventää omaa ymmärrystä. Tutkijoiden kannalta kirjoittamisen etuna on myös se, että kirjoittamisen kautta saadaan jäsentynyttä tutkimusaineistoa. Toisaalta tutkittavalle on etua siitä, että kirjoittamisen (tai myös haastattelun) kautta hän voi itse pohtia omaa käsitystään aiheena olevasta asiasta ja jopa löytää uusia näkökohtia siihen. Whitty tutki nuorten aikuisten toiveita ja unelmia kolmen erilaisen aineistonkeruutavan avulla – haastattelemalla, kyselylomakkeella ja tarinankirjoittamisen välityksellä – ja teki vertailuja niistä. Hän toteaa, että haastattelemalla saadaan enemmän sosiaalisesti hyväksyttäviä vastauksia, kun taas tarinankirjoitus-metodilla saadaan esiin unelmien moninaisuus; kirjoittamalla paljastetaan siten myös sellaisia unelmia ja haaveita, joita ei kasvokkain haluta kertoa. (Whitty 2002, 211, 225.)

Asia, joka on oleellinen aineistonkeruumenetelmää valittaessa tutkimukseemme, on tutkittavien motivointi tutkimukseen. Koska tutkimukseemme kohderyhmänä on lukioikäiset nuoret, on haastatteluun motivoiminen ehkä vaikeaa. Nuorilla on kiire koulussa ja heillä on paljon vapaa-ajan harrastuksia, eivätkä he välttämättä vapaaehtoisesti suostu haastateltaviksi. Myös yksi vaihtoehto aineistonkeruumenetelmäksi, jota vakavasti harkitsimme, oli se, että keräisimme aineiston sähköpostihaastattelujen avulla. Onhan sähköposti nykyään melko yleinen tapa viestiä varsinkin nuorten keskuudessa. Metodina se saattaisi toimia jopa paremmin, kuin kirjoitelma tai haastattelu siitä syystä, että siihen saisi yhdistettyä sekä kirjoittamisen että haastattelun parhaat puolet (monipuolinen, jäsenneily aineisto, tarkentavat kysymykset, mahdollisuus molemminpuolisiin tarkistuksiin, ja niin edelleen). Ongelmana myös sähköpostihaastattelussa on kuitenkin tutkittavien motivointi. Kirjoittamisessa motivoinnin ongelman ylitämme sillä, että käytämme kirjoittajina lukiolaisia, jotka tekevät kirjoitelmat osana normaalia koulutyötään.

3.2 Aineiston kerääminen

Valitsimme kirjoittajiksi lukiolaiset sen vuoksi, että oletimme, että heille on ajankoh-
taista pohtia tulevaisuuttaan. Lukiolaiset ovat myös harjaantuneita kirjoittamiseen,
joten he luultavasti osaisivat kirjoittaa omasta itsestään.

Aloitimme tutkimuksemme suunnittelun kesällä 2005. Ensin aiheemme liittyi mate-
matiikkaan, mutta syksyn kuluessa päädyimme laajentamaan aihetta koskemaan
nuorten elämää kokonaisuudessaan. Suoritimme aineistonkeruun pilottivaiheen syk-
sillä tamperelaisessa lukiossa, jonka äidinkielenopettajan tunsimme entuudestaan.
Tässä vaiheessa aiheemme oli ”Matematiikka ja minä”, ja halusimme selvittää, miten
opiskelija kokee matematiikan opiskelun nyt, menneisyydessä sekä matematiikan
vaikutuksen tulevaisuuteensa. Tästä kerätystä aineistosta emme saaneet aineistoa
tutkimukseemme, koska kirjoitukset olivat hyvin pinnallisia ja lyhyitä. Kirjoittajat olivat
oppilaita, jotka eivät osallistuneet koulun järjestämään taksvärkkipäivään, vaan jäivät
koululle. Kirjoittaminen oli siten ajankulua, ei todellista koulunkäyntiä. Samoin se
saattoi vaikuttaa kirjoituksiin, että tilanteessa oli läsnä sijainen, eikä opettaja, joka
olisi tiennyt tutkimuksestamme ja osannut innostaa ja kannustaa kirjoittamaan. Em-
me myöskään itse olleet tavanneet kirjoittajia henkilökohtaisesti. Koimme myös, että
aihe oli osalle oppilaista liian kapea, kaikilla ei ollut sanottavaa suhteestaan matema-
tiikkaan.

Tästä näkökulmasta aiheenvalintaa ja opiskelijoiden ohjausta kirjoittamiseen pohdit-
tuamme tulimme siihen tulokseen, että olisi hyvä, jos itse olisimme paikalla anta-
massa ohjeistuksen sekä suullisesti että kirjallisesti. Samoin aiheemme rajaus muut-
tui: emme tarkastele lukiolaisten käsityksiä tulevaisuudesta pelkän matematiikan
kannalta. Itse asiassa emme tarkastele niitä vain kouluaineiden kannalta, vaan ko-
konaisvaltaisesti, siis siten, että elämään sisältyy muutakin kuin koulu ja työ. Koimme
myös, että olisi hyvä, jos lukio, josta aineiston keräämme, olisi oppilasainekseltaan
heterogeenisempi kuin suurten kaupunkien lukiot. Tällöin kirjoituksissa tulisi esiin
mahdollisimman monenlaisia tarinoita.

Kirjallinen tehtävänanto lukiolaisille muotoutui vähitellen. Ensin tehtävänanto oli enemmänkin lista kysymyksiä, mutta graduseminaarissa esitellessämme sitä saimme ohjeita, joiden perusteella muokkasimme tehtävänantoa. Jätimme ensinnäkin muutaman kysymyksen pois, jotta työstä ei tulisi liian laaja. Tämän jälkeen teimme kumpikin oman tehtävänannon, joista muokkasimme lopullisen version. Halusimme keskittyä erityisesti tähän vaiheeseen. On tärkeää, että tehtävänanto tuottaa kirjoitelmia, joissa käsitellään haluamiamme asioita. Kiinnitimme huomiota myös siihen, että tehtävänannon luettuaan nuori ymmärtää, että odotamme vastaukseksi tarinaa, eikä hän vastaa vain joukkoon kysymyksiä.

Löysimme uuden, innostuneen lukion äidinkielenopettajan yhteistyökumppaniksemme tutun rehtorin välityksellä. Lukio sijaitsee maaseutumaisessa ympäristössä pikkukaupungissa. Lähiseudulla ei ole muita lukioita, joten käytännössä lähes kaikki alueen lukioon haluavat nuoret päätyvät sinne. Oppilasaines on siis heterogeenistä, kirjoittajissa on kaikenlaisia opiskelijoita. Kirjoittajiksi valikoituivat kaksi ensimmäisen vuoden opiskelijatyhmää siksi, että kyseinen opettaja kykeni käyttämään näiden ryhmien oppitunneista 2–3 tutkimukseemme (yksi oppitunti ohjeistukseen ja kaksi kirjoittamiseen/ ryhmä). Olimme kertomassa tutkimuksesta helmikuun alkupuolella Loimaan lukiossa ja kirjoitelmat kirjoitettiin seuraavilla äidinkielen tunneilla.

Käytännössä toimimme siten, että opettaja oli maininnut, että tunnille tulee vieraita Tampereen yliopistosta. Esittelimme sitten tutkimusentekoa sekä yleisesti, että erityisesti kerroimme omasta tutkimuksestamme. Kerroimme ensin tutkimuksemme aiheesta ja sen rajauksesta sekä siitä, miksi valitsimme kyseisen aiheen ja mikä meidät siihen johdatti. Seuraavaksi kerroimme aineiston hankinnasta tutkimukseen: miten hankimme aineistoa ja mitä etuja ja haittoja siihen liittyy. Kerroimme myös, millaisia lähteitä meillä on käytössä ja miten ne on valittu. Käsittelimme myös lähdekritiikkiä. Kerroimme myös sekä ohjauksesta ja graduseminaarista että prosessin etenemisestä, aikataulusta ja työnjaosta. He halusivat kuulla myös, mistä konkreettinen työ koostuu eli miten esimerkiksi lähteet merkitään tekstiin. Mielestämme on hyvä, että tutkittavat tietävät, millaiseen tutkimukseen aineisto tulee ja miten sitä käytetään.

Annoimme jokaiselle opiskelijalle kirjallisena seuraavan ohjeistuksen:

- Pohdi ja kuvaile, kuka ja millainen sinä olet ja mitä sinä teet tulevaisuudessa niin pitkälle kuin itse osaat tulevaisuuttasi ajatella. Onko sinulla jokin tavoite, jonka oletat olevan isossa osassa elämässäsi. Voit kertoa myös monia vaihtoehtoisia tulevaisuuksiasi tai pohtia sitä, millaiseksi et halua tulla. Pohdi myös sitä, ”miten minusta tuli minä” eli millä asioilla, kokemuksilla, henkilöillä tai olosuhteilla on ollut vaikutusta elämääsi. Tärkeintä kuitenkin on, että tarina on itsesi näköinen! Ja muista että oikeaa tai väärää tarinaa ei ole olemassa-kaan...

Luimme ohjeistuksen ääneen, jaoimme sen paperiversiona ja kehoitimme kysymään mitä tahansa aiheeseen liittyvää. Kerroimme, että kirjoituspaperiin voi kirjoittaa nimensä, jos haluaa, mutta emme käytä nimeä missään vaiheessa. Sovimme, että palautamme ne paperit, joissa on nimi. Toisen ryhmän kanssa ohjeistustuokiolle oli varattu aikaa 30 minuuttia; he eivät kysymyksiä esittäneet eikä niihin jäänyt juuri aikakaan. Toisen ryhmän ohjeistustunti oli seuraavana koulupäivänä ja sen aikataulu oli väljempi: 45 minuuttia. Tällöinkään oppilaat eivät esittäneet kysymyksiä, mutta opettaja esitti tarkentavia kysymyksiä, jotka auttoivat näitä oppilaita ehkä ajattelemaan asiaa uudesta näkökulmasta. Opettaja kysyi, onko kirjoittaessa keskityttävä vain kouluaineisiin. Vastasimme, että ei; saa kirjoittaa siitä, mitä tulevaisuudestaan ajattelee, sen ei tarvitse liittyä koulunkäyntiin millään lailla. Opettaja myös muistutti siitä, että nyky-yhteiskunnan työtehtävät eivät suoraan enää vastaakaan lukion oppiaineita, joten katsantokantaa saa laajentaa vastaamaan todellisuutta.

Opettaja halusi myös kuulla meidän omat tarinamme siitä, miten olemme päätyneet opiskelemaan opettajiksi. Taru kertoi ryhmälle, miten matematiikka oli varsinkin alasteella hänelle vaikeaa, mutta äidin kannustuksesta hän jaksoi tehdä töitä sen kanssa, mistä olikin hyötyä myöhemmässä vaiheessa, lukiossa ja yliopistossa. Taru kertoi myös siitä, miten hänen yhtenä haaveenaan on ollut valmistua teknisen työn opettajaksi, mutta haave on pitkän aikaa jäänyt sivummalle, koska naisen saattaa olla hankalaa työllistyä alalle. Kaija kertoi, että hän on alkuperäiseltä koulutukseltaan farmaseutti ja miten vasta omia lapsia saatuaan alkoi kiinnostua kasvatukseen liittyvästä kirjallisuudesta. Siihen tutustuttuaan hän päätti kouluttautua opettajaksi. Näi-

den kertomusten vuoksi tälle oppilasryhmälle saattoi tulla uusia ajatuksia omasta tulevaisuudestaan, kun he positioivat itsensä suhteessa meidän tarinoidhimme.

Koemme, että opettajalla, joka valvoo kirjoitustuntia, on suuri vaikutus siihen, kuinka tosissaan opiskelijat tarinansa kirjoittavat. Opettaja korosti vielä meidän läsnäollessamme sitä, että suuri osa luokan oppilaista on lukion jälkeen aikeissa hakeutua jatkamaan opintojaan ja siellä muodossa tai toisessa tulee törmäämään lopputyöhön. Siihen vedoten hän pyysi opiskelijoita suhtautumaan kirjoitelmaan vakavasti. Oma näkemyksemme ohjeistustuntien jälkeen oli, että sekä koulu, opettaja, opiskelijaryhmät että kirjoitelmien ohjeistus olivat tällä kerralla niin hyviä, kuin vain on mahdollista. Näitä muuttujia muuttamalla emme enempää voi vaikuttaa kirjoitelmiin.

3.3 Analyysimenetelmät

Lähtökohtana aineistomme analyysille oli ennen muuta nuorten oman äänen kuuleminen ja välittäminen lukijoille. Tarkoituksenamme oli poimia nuorten kirjoituksista sekä yhteisiä että niitä erottavia teemoja. Analyysiämme ohjasivat narratiivisuuteen ja minuuteen liittyvät teorit, mutta pyrimme tarkastelemaan aineistoa myös niistä irrallaan nähdäksemme, nouseeko siitä esiin aiheita, jotka eivät suoraan liity teoriasassa esille tuomiimme asioihin.

Lieblich, Tuval-Masciach ja Zilber (1998, 12–13) mainitsevat narratiivisen materiaalin lukemis-, tulkinta- ja analyysitavoista kaksi ulottuvuutta, joiden suhteen tutkimuksen teon tavat voivat vaihdella. Ensimmäinen ulottuvuus voi vaihdella holistisen tutkimuksen teon tavasta kategoriseen. Kategorinen ääripää kuvaa tilannetta, jossa yksittäisiä lauseita tai kappaleita tarkastellaan ja sitten luokitellaan. Holistinen ääripää taas tarkoittaa sitä, että ihmisen elämäntarinaa tarkastellaan kokonaisuutena ja tekstin kappaleita tulkitaan suhteessa kertomuksen muihin osiin. Toinen ulottuvuus, joiden ääripäiden välillä tutkija joutuu tekemään ratkaisunsa, on se, tarkkaileeko tarinan sisältöä vai muotoa. Sisältöön painottuva tutkimus kysyy esimerkiksi kertomuksen merkitystä tai sitä, mitkä motiivit ovat yksilöä ohjanneet. Sisältöä analysoitaessa voidaan ottaa esiin myös, mitä tapahtui tai miksi ja ketkä henkilöt tapahtumiin osallistui-
vat. Muotoseikkoihin painottuva tutkimus voi tarkastella esimerkiksi juonen rakennet-

ta, tapahtumien järjestystä, tapahtumien suhdetta aikaan tai kertomuksen tyyliä, vaikeaselkoisuutta ja yhtenäisyyttä. Muotoseikkoina voidaan tarkastella myös sitä, onko tarina kirjoitettu aktiivissa vai passiivissa tai esimerkiksi sitä, millaisia metaforia tai sanoja tarinassa käytetään.

Oma tapamme analysoida aineistomme kertomuksia sijoittuu kyseisessä jaossa ehkä lähemmäs osien kuin kokonaisuuden tarkastelua. Koska tutkimuskohteenamme on lukiolaisten käsitykset minuuden kehityksestään ja tulevaisuudesta, koimme, että emme halua lähteä analysoimaan yhden tarinan kokonaisuutta sen tarkemmin. Tällöin olisimme joutuneet tekemään esimerkiksi päätelmiä tarinan kertojan koko minuudesta, vaikka tarinan kertoja ei ole välttämättä kertonut kuin yhdestä tai muutamasta minuuden osa-alueestaan tietyssä kontekstissa. Pyrimmekin hakemaan enemmän kaikkien, kuin yksittäisen tarinan kokonaisuutta. Tarinoiden kokonaisuudessa ja niistä nousevissa teemoissa yksittäisen tarinan kokonaisuus saa mielestämme uuden merkityksen. Sisältö-muoto- ulottuvuudessa oma analyysimme sijoittuu koko lailla keskivälille. Toisaalta keskityimme enemmän sisällöllisten seikkojen analysointiin, mutta toisaalta jotkin muotoseikatkin nousevat esiin.

Polkinghorne (1995, 12–16) erottaa kaksi narratiivisen tutkimuksen aineiston analyysitapaa, narratiivien analyysin ja narratiivisen analyysin. Narratiivien analyysissä on kyse useimmiten aineistosta, joka on kertomuksen muodossa. Aineistoa analysoidaan teemojen kuvailun ja tarinoiden, hahmojen ja tilanteiden luokittelun avulla: muodostetaan samankaltaisten ominaisuuksien mukaisia luokkia. Narratiivien analyysi liikkuu siten useista tarinoista yleisiä rakenteita kohti, eli sen avulla tuotetaan yleistä tietoa erityisistä tapauksista. Tuotettu tieto on abstraktia ja muodollista ja välttämättä sivuuttaa kunkin tarinan yksilöllisiä ja erityisiä piirteitä.

Narratiivinen analyysi puolestaan käsittelee aineistoa, joka koostuu tapahtumista; aineistoa voivat olla havainnointit, kirjeet, julkiset ja yksityiset dokumentit, haastattelut, lehdet ym. Analyysin tarkoituksena on koostaa aineistosta juonellinen kertomus – esimerkiksi elämäkertaa tai tapahtuman tai kehityksen kuvaus. Narratiivinen analyysi koostaa tapahtumista selityksen, vaikkapa miksi yrityksen mainoskampanja epäonnistui tai miten tietty henkilö teki uravalinnan. (Polkinghorne 1995, 12–16.)

Omassa tutkimuksessaamme käytimme epäilemättä Polkinghornen luokituksen mukaan narratiivien analyysiä, sillä onhan aineistomme selkeästi tarinallisessa muodossa. Koetimme kuitenkin välttää yksittäisten tarinoiden liikaa pilkkomista; onhan kukin tarina kokonaisuus, jonka osat kuuluvat kiinteästi yhteen. Ymmärrämme sen, minkä Polkinghorne kokee narratiivien analyysin heikkoudeksi. Tämän ylittämiseksi nimesimme (Jenna, Olli...) kirjoittajat, jotta lukija voisi löytää tekstistä kertomuksien yhtenäisyyttä, kun vastaan tulee saman kirjoittajan ajatuksia eri teemojen käsittelyn yhteydessä. Pääsääntöisesti lainasimme kirjoittajien kokonaisia kappaleita emmekä yksittäisiä lauseita. Yksittäisiä lauseita lainattaessa on aina vaarana se, että konteksti häviää ja kirjoittajan alkuperäinen tarkoitus ei tule näkyviin. Otimme mukaan myös muutaman pitkän lainauksen sen takia, että koemme, että kyseiset tarinat ovat kokonaisuuksia, joita ei voi pilkkoa.

Aineiston analysoinnissa etenimme teoriasidonnaisen analysoinnin keinoin (ks. Eskola 2001, 137; Tuomi & Sarajärvi 2003, 98). Tällä tarkoitetaan sitä, että aineistossa on kytkentöjä teoriaan, mutta se ei kokonaan pohjaudu siihen. Teoreettiset kytkennät (Bruner, Ropo, Markus & Nurius jne.) ovat ohjanneet aineiston hankintaan liittyviä valintoja, joten analysoinnissakin haimme pohjaa ajattelullemme sieltä (vrt. Eskola 2001, 140). Polkinghorne (1995, 12) kuvaa aineiston analyysiä, jossa tutkija etsii kertomuksista sitä, millaisia ilmaisuja niissä esiintyy. Etenemiseen on kaksi tietä: joko johtaa käsitteet aiemmasta tutkimuksesta tai teoriasta ja tarkkailla, ovatko ne sovellettavissa käsillä olevaan aineistoon tai johtaa käsitteet induktiivisesti omasta aineistostaan.

Oma lähestymistapamme aineistomme analyysiin on sekoitus molempia; ensi vaiheessa haimme aineistosta sellaisia piirteitä, joita olemme kuvanneet teoriaosassa, vaikkapa Markuksen ja Nuriuksen mahdollisia minuuksia, joihin selvästi kytkeytyy sosiaaliset vertailut tai Ropon minuuden muutokseen liittyviä seikkoja. Haimme aineistosta sekä yhtäläisyyksiä ja samanlaisuutta että moninaisuutta ja kirjoitelmien välisiä eroja (vrt. Eskola & Suoranta 1998, 140). Teoreettiseen osaan liittyvän tarkastelun lisäksi löysimme aineistosta teemoja, jotka kuvaavat tai tiivistävät sitä. Haimme kuvauksia, jotka toistuivat useissa kertomuksissa, mutta etsimme myös aiheita, joista oli kirjoittanut vain yksi tai kaksi nuorta, mutta jotka siitä huolimatta ovat mielestämme esimerkki yleisestä (vrt. Eskola & Suoranta 1998, 147).

Minuuden ja tulevaisuuden tutkiminen yhdessä tuo mielestämme uudenlaista näkökulmaa olemassa olevaan tutkimukseen. Nuorten käsityksiä tulevaisuudesta on tutkittu jossain määrin. Muun muassa Jari-Erik Nurmen monet tutkimukset ovat kyllä käsitelleet nuorten ajatuksia tulevaisuudestaan, mutta kvantitatiivisen tutkimusmenetelmän johdosta osa tarinoiden kokonaisuudesta on jäänyt tavoittamatta.

4 Lukiolaisten kertomukset

Saatuamme kirjoitelmat postitse lukioryhmien opettajalta kirjoitimme ne sellaisenaan tietokoneelle. Kaksi kirjoituksista erottui selkeästi muista: ne oli kirjoitettu pilailumielillä, joten päätimme hylätä ne kokonaan. Saimme sen jälkeen aineistoksemme 47 kirjoitelmaa. Numeroimme ne ja annoimme kirjoittajille nimet, jotta lukija pystyy yhdistämään saman kirjoittajan tekstejä kokonaisuudeksi. Suurin osa kirjoittajista oli jättänyt nimensä pois, joten meillä ei ole tietoa heidän oikeasta henkilöllisyydestään. Niiden, jotka kirjoittivat omalla nimellään, nimet muutimme. Tarinat olivat keskimäärin 2-4 sivua pitkiä, joten aineiston riittävyys ei muodostunut ongelmaksi. Tässä luvussa on ensin analysoitu tarinoita teorian valossa. Toisena osana olemme nostaneet esiin joitakin omia teemojaan, jotka eivät liity suoraan teoriaosaan. Molempien osioiden alussa on perusteltu tällaiseen perusrakenteeseen pääytymistä.

4.1 Tarinoiden analysointia teorian pohjalta

Saatuamme aineiston luimme ensin tarinoita läpi, jotta saimme kokonaiskuvan aineistosta. Tämän jälkeen lähdimme lukemaan aineistoa kiinnittäen huomiota siihen, mitkä teoriassa esitellyt asiat parhaiten näyttäytyvät aineistossa. Teoriaosassa keskityimme selvittämään minuutta, minuuden rakentamista ja muutosta. Tarkoituksenamme oli siis tutkia, miten teoriassa esitetyt asiat näkyvät aineistossamme ja sitä kautta vastata tutkimusongelmiimme. Osa teoriaosassa esitellyistä käsitteistä vastasi

aineistoamme ja niitä käsitteitä lähdimme esittelemään lisää aineistomme avulla; näin aineistomme keskustelee aiemman teorian kanssa. Kaikkia teoriassa käsiteltyjä asioita emme aineistosta löytäneet ja toisaalta emme siihen edes pyrkineet. Työkentelyämme ohjasi aineiston kunnioitus, emmekä esimerkiksi pyrkineet väkisin löytämään kaikkia teoriassa esiin tulleita asioita. On myös otettava huomioon, että teorian yhdistäminen analyysiin voitaisiin tehdä monella muullakin tavalla; erilainen käsitteilytapa korostaa erilaisia asioita.

Olemme pyrkineet hakemaan esimerkiksi sosiaalisia vertailuja käsitellessämme siihen parhaiten sopivat lainaukset, mutta samat lainaukset voisivat toisaalta olla esimerkkinä jossakin muussakin asiassa. Erityisesti minuuden sosiaalinen rakentuminen on niin laaja alue, että emme pyrkineetkään sen kokonaisvaltaiseen tarkasteluun (se ei ole tarkoituksena teoriaosassakaan). Sen sijaan olemme nostaneet esiin joitakin alueita, jotka osaltaan toimivat esimerkkeinä siitä kuinka syvällä minuuden sosiaalinen ja kulttuurinen rakentuminen on. Halusimme käsitellä kouluun liittyvät asiat omana kokonaisuutenaan, koska koulun vaikutus minuuden rakentamiseen on yksi tutkimuskysymyksistämme. Kouluun liittyvät asiat olisi voinut yhdistää myös muihin aihealueisiin. Postmoderni aika, jota teoriaosassa käsitelimme, toimii tutkimuksemme taustaoletuksena analyysin jokaisessa osassa. Emme ole käsitelleet sitä siksi omana kappaleenaan. Olemme jakaneet tarinoiden analysoinnin teorian pohjalta alalukuihin samalla tavalla kuin teoriaosassa, jotta ajatusten yhdistäminen näiden kahden osan välillä olisi lukijalle mahdollisimman helppoa. Emme ole erikseen enää tässä osassa viitanneet teoriaosassa esiteltyjen käsitteiden alkuperäisiin lähteisiin, sillä tarvittaessa lukija löytää helposti lähteet vastaavasta teorialuvun osasta.

Kirjoitelmista lainatut osat valitsimme sen perusteella, miten ne kuvaavat tiettyä teoriaa tai teemaa, jota tekstissämme käsittelemme. Joiltakin kirjoittajilta lainasimme hyvinkin paljon tekstiä, joiltakin emme lainkaan. Muutamia kirjoitukset, joista ei ole lainkaan lainauksia ovat joko erittäin lyhyitä, tai niin tyypillisiä, että niissä esiin tulevat asiat on jo mainittu.

4.1.1 Minuuden peruskäsitteet tarinoissa

Kirjoittajat kuvasivat kirjoitelmissaan asioita, joita olemme teoriaosassa käsitelleet minuuden peruskäsitteinä. Minuuden kontekstuaalisuus ja minuuden ajallisuus sekä siihen liittyvät monet minuudet näkyvät lukiolaisten tarinoissa. Minuus tilana esiintyy aineistossa selvänä esimerkkinä, mutta käsittelemme sitä minuuden integraation yhteydessä.

Minuuden kontekstuaalisuus tuli esille lukiolaisten tarinoissa. Joissakin kirjoitelmissa oli huomautuksia, joista voi hyvin päätellä, että teksti oli tarkoitettu meille ja kirjoitettu siinä tarkoituksessa, että siitä olisi tutkimuksellemme hyötyä. Olli kirjoittaa tarinansa alussa millaisista asioista hän pitää ja mitä hän harrastaa. Kappaleen lopuksi hän kuitenkin toteaa: ” Siinä tuli se tylsä asia. Nyt teitä kiinnostavaan asiaan...” Olli tuo ilmi myös sen, että hän kirjoittaa itsestään tuleville opettajille: ” Pahoittelen, muttei opettajan ammattikaan innosta minua. Toimittuani vartionjohtajana 3 vuotta havait- sin, kuinka raskasta on yrittää opettaa omasta mielestä helppoa asiaa monta vuotta nuoremmille klopeille, joilta ei heru kunnioitusta vaikka mitä tekisi.” Lopuksi Olli vielä toivoo, että hänen tekstistään olisi meille jotain hyötyä. Ollin tekstiin ja siihen, mitä asioita hän itsestään kertoi, vaikutti siis se, kenelle hän tarinaa kertoi.

Ollin tarinassa esiin tullut kontekstuaalisuus ei ehkä kerro siitä, miten hän käsittää minuutensa. Kuitenkin se on mielestämme tärkeä osoitus siitä, että itsestä kerrotut tarinat ovat erilaisia riippuen siitä missä ne kerrotaan ja kenelle ne kerrotaan. Tari- noiden erilaisuus mahdollistaa tai se suorastaan johtaa minuuden rakentamiseen: Erilaiset kontekstit ja ihmiset vaikuttavat niihin positiointeihin, joita ihminen muodos- taa kertoessaan esimerkiksi tarinaa itsestään. Uudenlaiset positioinnit ehkä johtavat siihen, että ihminen alkaa ajatella asioita eri tavalla. Hän voi saada myös lisää näkö- kulmia itseensä ja minuuteensa. Esimerkiksi Olli alkaa ajatella itseään opettajana, koska hän kirjoittaa tarinaa meille ja ehkä samalla löytää jonkin uuden näkökulman minuuteensa.

Minuus on kontekstuaalinen toisaalta myös sen suhteen, että minuuteen rakennetut merkitysrakenteet riippuvat siitä ajasta, ympäristöstä ja kulttuurista, jossa ihminen elää. Jaana kuvaa minuuttaan suoraan tästä lähtökohdasta:

Se mikä olen nyt, on monen asian ja sattumusten summa. Luultavasti vanhempani ovat luoneet pohjan sille, millainen maailmankuva minulla juuri nyt on. Ystävät, poikaystävä, koulu ja elinympäristö ovat vain täydentäneet kokonaisuutta. Tietenkin on otettava huomioon myös aikakausi, jota elämme nyt. Näkisin asiat varmaan erilailta, jos olisin syntynyt omien vanhempieni tai isovanhempieni aikana. Luulen myös, että rakkaus on osaksi muuttanut käsityksiäni.

Jaana siis ottaa huomioon myös ajallisen kontekstin. Hän selvästi tiedostaa, että kontekstuaalisuus vaikuttaa hänen minuuteensa. Voitaisiin sanoa, että konteksti ikään kuin antaa eräänlaisen viitekehyksen minuuden rakentamiselle. Minuus siis rakentuu aina jonkinlaisen kontekstin puitteissa.

Assi pohtii minuuttaan ympäristön kannalta. Hänen minuuteensa ovat vaikuttaneet paikkakunnan vaihto ja toisaalta pysyvämpänä kontekstina perheyhteisö:

Synnyin vajaa 17 vuotta sitten perheeseen esikoislapseksi. Sen jälkeen perheen koko on kasvanut yhteentoista henkilöön. Vain viisi henkilöä tästä perheestä on biologista perhettä. Muut jäljelle jäävä kuusi ovat huostaan otettuja lapsia. Nämä lapset asuvat perheeni kanssa, koska heidän omista perheissään on ongelmia alkoholismista perheväkivaltaan ja huumeista suoranaiseen vastuuntunnottomuuteen. Näiden lapsien takia en usko eläneeni niin ”pumpulissa” kuin monet muut nuoret. Olen jo vuosikausia ollut tekemisissä sivustakatsojana kuinka toisen elämä voi oikeasti olla yhtä helvettiä. Tämän takia osaan arvostaa ehjää ja onnellista perhettä ja muita elämän pieniä ilonhetkiä.

Perheemme on muuttanut muutamaan otteeseen ja näillä ympäristön erilaisuuksilla on varmasti ollut osansa omaan ”kasvamiseeni”. Koko lapsuuteni elin Helsingissä, sieltä on tullut opittua monenlaisia elämän selviytymiskeinoja. Nyt tänne ”maalle” kun muutettiin niin huomasi kuinka erilaista on elää kaupungissa kuin missään muualla. Täällä olen kohdannut paljon yllättävää paheksuntaa ihan vain esimerkiksi siitä, että olen paljon enemmän poikien kuin tyttöjen kaveri. Täällä sitä ei vaan sulateta niinkuin Helsingissä missä asiaan ei olisi kiinnitetty minkäänlaista huomiota.

Assin tarinaa voitaisiin pohtia myös minuuden laajentumisen kannalta. Assin elinympäristö on siis muuttunut muutaman kerran ja sen kautta hänen minuusavaruutensa on laajentunut: Assi tuntee olevansa kotonaan monissa erilaisissa ympäristöissä. Assi itse puhuukin omasta ”kasvamisestaan”, jota on tapahtunut muuttojen seurauksena. Minuuden laajentumista on kokonaisuutena käsitelty myöhemmin analyysissä.

Muissakin tarinoissa tuli esille esimerkiksi kasvuympäristön tai perheen vaikutus minuuteen. Perheen vaikutuksesta omaan minuuden kehitykseen kirjoitti melkein jokainen. Nämä asiat tulivat kertomuksissa esiin varmasti myös sen vuoksi, että tehtävänannossa oli kysymys siitä, mikä on vaikuttanut siihen, millainen on. Perhe ja kasvuympäristö ovatkin varmasti yleisemminkin asioita, joiden ajatellaan vaikuttaneen. Tyypillinen kuvaus asiasta on esimerkiksi Tarjan tarinassa:

Perheeni ja kasvuympäristö ovat vaikuttaneet paljonkin siihen, miten minusta tuli minä. Jos en asuisi nykyisessä kasvuympäristössäni en olisi tavannut niitä ihmisiä, jotka olen tuntenut jo 16 vuotta. Perheeni avulla olen löytänyt omat kiinnostuksen kohteet. Kaverit ja ystävät ovat myöskin vaikuttaneet elämääni. Heidän avulla olen pystynyt tekemään vaikeitakin päätöksiä.

Anna-Maija kuvaa sitä, miten maalla asuminen on vaikuttanut hänen minuuden rakentamiseensa paljon:

Olen lukion ensimmäisellä luokalla oleva tyttö. Olen aika tunnollinen opiskeluissani ja se näkyy hyvässä todistuksessa. Asun 25 kilometrin päässä koulustani ns. maalla. Pidän siitä, että kotona on omaa rauhaa: saa olla omalla pihallaan ilman, että naapuri näkee kaikki tekemisesi. Tulevaisuudessa aion kuitenkin muuttaa johonkin isompaan kaupunkiin opiskelemaan ja jos joskus saan lapsia niin sitten muutan varmaankin takaisin maalle. ”Maalla” lapsilla on yleensä kyläkoulu, mikä minulle oli todella hyvä juttu. Opetus on yksilöllisempää ja opettajat on läheisiä oppilaitten kanssa. Kyläkoululla on siis luultavasti ollut hyvä vaikutus minuun. Asioita, jotka ovat minuun vaikuttaneet on tietysti monia. Äitini ja isäni ei ole mitenkään korkeasti koulutettuja ja minä juuri haluan itsestäni hyvin koulutetun. En kuitenkaan halua olla lukion jälkeen kymmentä vuotta, jossain yliopistossa ja siksi lääkäri ei ole minulle hyvä ammatti.

Myös äidin ja isän alhainen koulutustaso kannustaa Anna-Maijaa opiskelemaan. Lisää tämänkaltaisia esimerkkejä käsittelemme minuuden sosiaalisen rakentumisen ja sosiaalisten vertailujen yhteydessä. Myös Riina kuvaa sitä kontekstia, joka on vaikuttanut siihen, millainen hän on, mutta hän jäsentää asioita erityisesti henkilöiden kautta:

Siihen, millainen nyt olen, ovat vaikuttaneet eri henkilöt. Eniten ovat vaikuttaneet omat perheenjäseneni. Heidän lisäksi ovat vaikuttaneet suvun vanhat ihmiset. Kun on ollut melko paljon tekemisissä vanhojen kanssa, olen oppinut kunnioittamaan heitä ja toimimaan heidän kanssaan luontevasti. Myös rauhallinen kasvuympäristö on vaikuttanut siihen, millainen minusta on tullut. Minusta on huolehdittu ja tekemisistäni on oltu kiinnostuneita, myös ne ovat vaikuttaneet myönteisesti minuun.

Ympärillä olevat ihmiset siis muodostavat osan sitä kontekstia, jossa elämme. Monissa muissa yhteyksissä kirjoitelmissa tuli esiin se, että minuus on siis myös sosiaalisesti rakentunut. Tähän asiaan palaamme myöhemmin vielä tarkemmin.

Minuuden rakentamisen kontekstina voi olla myös jokin pysyvä sairaus tai vamma. Aineistossamme Veera kertoo siitä, miten diabetes on vaikuttanut hänen minuutensa sekä mahdollisten minuuksiensa rakentamiseen. Konteksti voi siis olla myös rajoittava tekijä minuuden rakentamisessa. Tosin Veera toteaa, että hän aikoo toteuttaa ammattihaaveensa, vaikka hänellä onkin diabetes. Pysyvä sairaus tai vamma on myös hyvin keskeinen asia minuuden rakentamisessa. Veera perusteleekin sitä, miksi hän kirjoittaa niin paljon sairaudestaan: ”Tämä kuulostaa sairaudestani kertomiselta, mutta se on iso osa elämäni ja sen valintoja. Lisäksi olen juuri alkanut tajuta mitä haluan ja voin oikeasti aikuisena tehdä, ei diabetes ole siihen este vaikka niin ne väittävät.”

Minuuden peruskäsitteistä myös minuuden ajallisuus tulee esiin monissa tarinoissa. Monet kirjoittajat pohtivat sitä, että on vaikeaa jäsentää tulevaisuutta kovinkaan pitkälle. Jaana sanoo: ”Vaikka itse tiedän melko hyvin mikä olen nyt ja millainen haluan olla tulevaisuudessa, se ei ole välttämättä kaikille yhtä selvä asia. Tässä iässä yleensä ajatellaan, että on vielä paljon aikaa päättää, mitä aikoo tehdä. Me nuoret elämme tätä hetkeä, tykkäämme bilettää ja vain yksinkertaisesti viettää aikaa.” Hän

toteaa kuitenkin kirjoituksensa lopuksi, että kovin pitkälle hän ei osaa tulevaisuuttaan jäsentää: ”Tiedän, mitä olen tänään, mitä olen huomenna ja viikonpästä. Mutta jos minulta kysyttäisiin, että mitä minä olen kymmenen vuoden päästä, osaisin tuskin vastata.” Myös Jonne kertoo, että tulevaisuuden hahmottaminen on vaikeaa: ”En tiedä mitä teen tulevaisuudessa. Vain muutaman tunnin tietää suunnilleen ja huomista on vain odotuksia. Siitä eteenpäin en tiedä, vaikka olen kokeillut miettiä. Paitsi, että mitä tekee lomalla, se on ainakin osittain suunniteltua.”

Monet kirjoittivat tarinoissaan tulevaisuuden jäsentämisestä myös sitä kautta, että he kokevat lukion alun hämmentäväksi. Erityisesti se hämmentää nuoria, että tulevaisuuden ammatinvalinta pitäisi olla selvillä jo lukion alussa, jotta pystyy valitsemaan oikeat opiskeltavat aineet. Ronja pohtii sitä, kuinka kohtuutonta valintojen tekeminen jo lukion alussa on: ”Olen kohta 17-vuotias tyttö ja on omalla tavallaan täysin mielettöntä se, että nyt jo pitäisi alkaa miettimään omaa ammattiaan. Toisille se kuitenkin on ihan hyvä jos on edes jonkinlaiset suunnitelmat siitä mitä haluaa tehdä. On kyllä mielestäni totta, että ammatin valinta ja oman tulevaisuuden pohdinta tässä vaiheessa tuo vastuuta ja otetta elämään.” Myös Jaakko kirjoittaa:

Käyn lukiota ensimmäistä vuotta ja tulevaisuus on vielä hämärän peitossa. Valitsin lukion oikeastaan siksi että halusin lisää aikaa miettiä mihin ammattiin haluaisin. Toistaiseksi asia ei ole tullut yhtään selvemmäksi ja jo nyt pitäisi tietää mitä aineita aikoo kirjoittaa ja valita kurssveja kyseisistä aineista. En tiedä edes sitä että tarvisenko lukio-opintoja ammatissa johon päädyn, mutta lukiossa saa kyllä paljon hyödyllistä tietoa eli voi sivistää itseään. Päätöksen teko on ollut minulle aina melko hankalaa, varmaan siksi että en haluaisi tehdä virheitä. Ajattelen sitä mikä olisi paras vaihtoehto, mutta tarkastelen asiaa yleensä liian monelta suunnalta. Lisäksi vaihtoehtojen paljous vaikeuttaa valintaa.

Myös Jaanalla on samantapaisia tuntemuksia:

Tulevaisuus on itselleni vielä melko avoin. Tiedän varmasti ainoastaan sen, että aion tehdä parhaani saadakseni mahdollisimman hyvän ylioppilastodistuksen, jotta pääsen yliopistoon opiskelemaan. Mitään tiettyä ammattia en ole vielä päättänyt, vaikka tietyt ammatit minua kiinnostavatkin. Toisaalta on aika pelottavaa, että pian minun pitäisi tietää, mitä haluan todella tehdä aikuisena työkseni.

Vaikka monia lukiolaisia pelottaa ja ahdistaa se, että jo lukion alkuvaiheessa pitää tehdä loppuelämää koskevia päätöksiä, myös toisenlaisia näkökulmia tuli esiin. Kaisa pohtii tarinassaan hyvin perustellen sitä, että valinnat eivät välttämättä ole lopullisia, vaan elämänsä suuntaa voi vielä moneen kertaan muuttaa:

Ensi torstaina pitäisi taas tehdä kurssivalintoja. Oikeastaan se ei ole edes kovin merkittävä asia; sehän on vain pieni askel kohti tulevaisuutta ja sitä mikä siellä sitten odottaakin. Samanlaisilla askelilla voi suuntaa muuttaa vielä monesti. Miksi juosta, kun ei tiedä, minne on matkalla?--

Minulla ei ole enää pitkää matematiikkaa, mutta olen kuitenkin luki-ossa. Mitä minä täällä teen? Miksi minä tänne tulin? Rehellisesti sanottuna en tiennyt mitä halusin tehdä, joten saisin samalla miettimisaikaa, jos tulisin lukioon. Lisäksi lukio antaa minulle avaimia, joiden avulla pystyn avaamaan enemmän portteja, kun saan selville, mitä todella haluan.--

Tulevaisuus? Toiveita ja unelmia on. Onko tulevaisuutta? Luulisin. Suunnitelmiakin on. Suunnitelmiin kannattaa aina pohtia myös varareittejä. Moottoritietä pitkin saattaa päästä nopeiten perille, mutta, jos ajaa mutkaista hiekkatietä metsässä saattaa huomata jotakin, mitä ei osaisi kuvitellakaan autojonossa moottoritiellä. Aina ei ole kiire. Suunnitelmat muuttuvat. Kuten sanonta kuuluu: ”Mikä on tulakseen, tulee, ja me kohtaamme sen pystypäin, kun se tulee.”

Vaikka monet kirjoittajat korostivat, että tulevaisuuden kuvaaminen on heille vaikeaa, niin silti aineistomme kirjoitelmissa tulevaisuuden kuvaamisen aikajänne vaihteli hyvin paljon. Osalla kirjoittajista katse oli selkeästi koko elämänkaaressa – ajateltiin elämää sekä lähi- että kauempana tulevaisuudessa. Näin tekivät useat tytöt, heillä riitti tulevaisuuden haaveita aina eläkeikään saakka. Saara hahmottaa tulevaisuuttaan pitkälle. Hän kertoo, mitä toivoo tekevänsä, kun lapset ovat lähteneet kotoa: ”Lapset kasvaisivat ja lopulta muuttaisivat pois kotoa ja minä asuisin mieheni kanssa. Eläkepäiviä viettäisimme onnellisina hoitaen lapsenlapsia, puutarhaa ja harrastuksen haluamiamme asioita.” Myös Ronja kertoo haaveistaan, jotka ajoittuvat aikaan, jolloin lapset ovat lentäneet pesästä ja palaa kertomuksensa edetessä vielä erikseen eläkepäiviin:

Myöhemmin kun lapset ovat lähteneet talosta haluaisin kovasti alkaa kasvattamaan joitakin kissa- ja koirarotuja, mutta en tiedä miten

sen teen koska rakastan matkustelua niin paljon toisaalta lapset voisivat hoitaa eläimiä sen aikaa kun olemme ulkomailla.--

Eläkepäivinä haluan nauttia mieheni kanssa kaikesta vapaa ajasta. Vielä kun jaksaisi kävisimme matkoilla ja muuta. En halua että eläke päivät kuluvat siihen, että tapellaan siitä mitä kauniissa ja rohkeissa tapahtui. En halua, että elämä pyörii TV:n ympärillä.

Merkillepantavaa kirjoituksissa oli useiden tyttöjen ajatukset siitä, että vasta eläkeiässä olisi mahdollisuuksia ja aikaa toteuttaa haaveitaan: harrastaa haluamiaan asioita, matkustella ja ottaa lemmikkieläimiä. Tytöt näkevät opiskelu-, työ- ja perhelämän vaiheen niin kiireisenä ja vaativana, että nautintoa tuottavat asiat siirretään ajatuksissa eläkeikään saakka. Pojat sitä vastoin käsittivät tulevaisuutensa pääasiassa opiskelu- ja työelämän näkökulmasta. Suurin osa pojista ei kuvannut lainkaan asioita, joista aikoi tulevaisuudessaan nauttia. Voidaankin kysyä onko elämä miehelle vain suorittamista vai johtuuko ero siitä, että pojilta odotetaan asiaan ja tietoon perustuvaa, ei tunteisiin liittyvää tekstiä. Lasten ja nuorten kirjoituksia vertaillut Joan Swann (1992, 120–125) kuvaa, kuinka samastakin kuullusta kertomuksesta kirjoittaessaan tytöt ja pojat kirjoittavat eri asioista. Tytöt keskittyvät ihmisiin, tunteisiin ja henkilökohtaisiin asioihin, kun taas pojat kuvaavat toimintaa ja tosiasioita ja kirjoittavat usein yleisellä, ei henkilökohtaisella tasolla.

Minuuden ajallisuuteen liittyen lukiolaiset jäsentävät tulevaisuuttaan myös monien minuuksien kautta. Vaikka osassa kirjoituksia tuli esille epätietoisuus tulevaisuudesta, tuli kirjoitelmissa silti esiin monenlaisia mahdollisia minuuksia. Aiemmin esille tulleen Veeran kertomuksessa tulevat hyvin esiin monet mahdolliset minuudet ja se, miten jonkin asian puuttuminen omasta elämästä voi olla yksi asia, jonka kautta mahdollista minuutta aletaan rakentaa:

Olen nyt 16-vuotias tyttö ja asun Loimaalla. Suunnitelmissa olisi ensi kesänä saada kesätöitä, eniten kiinnostaisi päästä työhön hoitotai palvelualalle. Tähän ovat vaikuttaneet monet asiat, mutta pääasiassa se, että pidän lapsista. Minulla ei ole sisaruksia eikä kumpaakaan isoisää, siksi tahtoisin toimia heidän kanssaan. Lisäksi minua säällittää, ettei vanhainkodissa ehditä tarpeeksi jutella vanhuk-sien kanssa. Olisi ilo tehdä heidät onnelliseksi vaihtamalla edes muutama sana päivässä. Tässä olisi myös ehkä tuleva ammattini.

Toinen vaihtoehto ammatti on lääkäri tai sairaanhoitaja, mieluummin lääkäri jos minusta vain on siihen. Tahtoisin olla lastenlääkäri ja sitä kautta toimia nuorten diabeetikkojen kanssa. Minulla on siis sokeritauti ja joudun käymään Turun keskussairaalassa kolmen kuukauden välein. Tämä on vaikuttanut minuun niin, että haluaisin omalla kokemuksellani auttaa muita diabeetikkoja. Olenhan sairastanut tätä jo 8 vuotta. Saa nähdä mihin asti taitoni ja diabeteskin vaikuttaa tähän ammatinvalintaan. En anna sen kuitenkaan tuhota unelmiani. tärkeintä olisi, että saan haluamani ammatin jossa viihdyn. Ammatin pitää siis olla joko lääkäri, sairaanhoitaja, opettaja tai vanhus-, lapsityöhön liittyvä.

Mahdollinen minuus ei aina välttämättä liity siihen asiaan, mistä on kiinnostunut, vaan muut asiat, esimerkiksi arvot, voivat nousta määrittämään mahdollista minuutta. Teppo kirjoittaa:

Kiinnostukseni: Tällä hetkellä minua eniten kiinnostaa kirjoittaminen. Olen jo jonkin aikaa halunnut kirjoittaa tarinan tai kenties tarinoita. Omasta mielestäni luen kohtuullisen paljon kirjallisuutta, joten lukemattomuus ei ainakaan ole ongelma.

En halua jäädä tekemään merkityksettömiä asioita, mutten silti tietenkään julkimoksi halaja. Kansanedustajat tekevät merkityksellistä työtä ja saavat tietääkseni kohtuullisen hyvää palkkaa. Myös palkka on minulle tärkeää. En tietenkään mikään porho halua olla, vaikka rahaa tulisi pankkitilillä ollakin.

Teppo siis kokee menestymisen ja palkan tärkeiksi asioiksi ja hakee sen perusteella itselleen sopivaa ammattia. Kiinnostuksen kohteena oleva kirjoittaminen ei siis yhdisty Tepolla välttämättä suoraan hänen mahdollisiin minuuksiinsa.

Mahdollisiin minuuksiin kuuluu toivottujen lisäksi sellaisia minuuksia, joiksi emme halua tulle tai joiksi tulemista pelkäämme. Lukiolaiset eivät aiheeseen kovin hankasti tarttuneet, useimmat jättivät asian kokonaan käsittelemättä. Ne, jotka aiheesta kirjoittivat, tekivät sen pintapuolisesti ja luettelomaisesti. Kukaan ei ryhtynyt erittelemään sitä, miksi juuri näitä asioita pelkää. Tyypillinen maininta aiheesta on esimerkiksi Suvin toteamus: ”En halua huomata 20 vuoden päästä asuvani yksin jossakin kerrostalon murjussa vuokralla ja olevani töissä siivoojana tai kaupan kassalla.” Unelmat halutusta tulevaisuudesta ovat omasta lapsuudesta ja nuoruudesta tuttuja ja pelätyt minuudet taas vastakohtia näille. Tämä näkyy hyvin Essin kertomuksessa: ”Haaveenani on rakastava (ja rikas) aviomies ja pari lasta. Iso omakotitalo ja hyvä

työ. Nämä asiat vaativat onnistuakseen työtä, ja se onkin ahdistavaa, jos ne eivät toteudukaan. Jos jäänkin vanhaksi piiaksi asumaan johonkin hikiseen kerrostaloon.” Ulla taas jäsentää ei-toivottua minuuttaan ammatillisesta näkökulmasta: ” Haluan ammatikseni työn, josta voin nauttia. Haluan työn, joka ei ole niin vakava ja elintärkeä. (esimerkiksi en halua olla lääkäri tai tuomari tai joku muu, jota ilman yhteiskunta ei pyöri). En myöskään halua liian teoreettista opiskelua. Minusta on hienoa, että toiset jaksavat lukea ja toimia vaikkapa tietokoneinsinöörinä, mutta minusta ei olisi sellaiseen.”

Minuuden peruskäsitteistä kontekstuaalisuus ja ajallisuus olivat aihepiirejä, joista useat nuoret kirjoittivat. Kontekstuaalisuus nousi tarinoissa esiin siis monella eri tavalla. Joissakin tarinoissa kirjoittajat toivat välihuomautuksillaan ilmi, että tarina on kirjoitettu tuleville opettajille ja siinä tarkoituksessa, että siitä olisi meille hyötyä. Minuuden kontekstuaalisuus ympäristöön ja kulttuuriin, jossa yksilö elää, tuli kirjoituksissa erittäin selkeästi esiin. Lähes kaikki nuoret kokivat vanhemmat ja perheen tärkeimmiksi vaikuttajiksi siihen, millainen on. Yllättävän paljon korostui myös asuinympäristön merkitys: siitä kirjoitettiin sekä suoraan että epäsuorasti. Esimerkiksi moni tyttö mainitsi, että yksi ei-toivottu tulevaisuudenkuva on se, että joutuu asumaan kerrostalossa. Tämän tuloksen voi suhteuttaa siihen ympäristöön, jossa kirjoittajat elävät; maaseutumaisella paikkakunnalla kun lähes poikkeuksetta asutaan omakotitaloissa. Minuuden kontekstuaalisuus voitaisiinkin ymmärtää eräänlaisena viitekehyyksenä minuuden rakentamiselle. Minuutta rakennetaan kontekstin puitteissa. Konteksti voi rajoittaa minuuden rakentamista, mutta toisaalta erilaiset kontekstit voivat laajentaa minuusavaruutta, ja sitä kautta henkilö voi tuntea olevansa paremmin ”kotoaan” erilaisissa konteksteissa.

Minuuden ajallisuuden käsite ilmeni tarinoissa monella tavalla. Minuuden ajallisuus nousi esiin osalla kirjoittajista siten, että tulevaisuuden hahmottaminen koettiin vaikeaksi, ellei mahdottomaksi. Yllättävän moni nuori kirjoitti siitä, miten kokee lukion alun hämmentävänä, pelottavana tai ahdistavana. Nämä tunteet nousivat siitä toiseikasta, että vaikka nuori ei ole selvillä tulevaisuuden ammatinvalinnastaan, on opiskeltavat lukiokurssit valittava jo nyt. Kirjoitusten aikajänne vaihteli hyvin paljon: monet tytöt kirjoittivat laveasti haaveistaan, joita aikovat toteuttaa mahdollisesti vasta

eläkevuosinaan. Osalle pojista sitä vastoin tulevaisuus hahmottui hyvin lyhyelle aikavälille: kuvattiin lukioaikaa tai vain aikaa seuraavaan kesälomaan saakka.

4.1.2 Minuuden sosiaalinen rakentuminen

Minuuden rakentumisen sosiaalinen ulottuvuus tuli esiin useimmissa tarinoissa. Eriytyisesti käsitteet reflektio, positiointi ja sosiaaliset vertailut osoittautuivat käyttökelpoiksi kuvaamaan minuuden sosiaalista rakentumista, joka tarinoissa tuli esiin. Koulun vaikutus minuuden rakentumiseen tulee näkyviin siellä esiintyvän sosiaalisen vuorovaikutuksen välityksellä.

Minuuden rakentaminen reflektion kautta tuli esiin selvästi muutamassa kertomuksessa. Reflektiossa koemme olevamme sitä, mitä muut sanovat meidän olevan. Olemme herkkiä muiden lausumille itsestämme ja erityisen voimakkaasti reagoimme niihin lausumiin, joita saamme omiin vertaisryhmiimme kuuluvilta. Muutamat kirjoittajat kertovat, mitä ystävät ovat heistä sanoneet ja koettavat sitä kautta luoda kuvaa itsestään. Jaana kuvaa itseään sitä kautta, että monet ovat sanoneet, että hän on hyvin iloinen ja luotettava ystävä. Myös Kaisa pohtii kaverinsa sanomista: ”Kaverini sanoi eilen minulle, että ajattelen matemaattisesti, filosofisesti ja olen hyvä vielä kielessäkin. En nyt tiedä kuinka totta tuo on.” Nämä kommentit ovat esimerkkinä positii-visista kommentteista, muilta saadusta tunnustuksesta, joka vaikuttaa minuuden rakentamiseen.

Ihmiset rakentavat ja muokkaavat minuuttaan myös sen kautta, millaisia positiointeja he itsestään ja muista sosiaalisissa kanssakäymisissään rakentavat. Positioinnin sosiaalinen puoli korostuu siinä, että emme voi yksin positioida edes itseämme, vaan positio rakentuu yhdessä kanssakäynnin edetessä. Muutamissa kirjoitelmissa tuli ilmi, miten positioinnin ongelmat voivat hankaloittaa yksilön käsitystä minuudestaan. Esimerkiksi Jenna kirjoittaa, miten hän ennen kanssakäymistä kuvitteli sanovansa jotain, mitä ei sitten itse tilanteessa saanutkaan sanottua. Tällöin positiointi ennen tilannetta ei vastannutkaan tilanteessa rakentunutta positiota: ”Vaikka useasti tulee sanotuksi mitä itse on mieltä asiasta, vai tuleeko sittenkään? Yksin ollessa tekisi mieli sanoa kenelle vaikka mitä, mutta varsinaisessa tilanteessa ei tule sitä vastausta

mitä aiemmin oli päättänyt sanoa.” Mira taas on kokenut jäävänsä osittain ulkopuoliseksi veljiensä maailmasta, hän on tulkinnut positionsa sisarusten välisissä suhteissa ulkopuoliseksi ja kokee sen johtuvan siitä, että on tyttö. ”Olin poikatyttö. Halusin varmaan olla poika, etten olisi niin ulkopuolinen, veljeni ovat kaksoset ja heillä on tietysti vahva side, minulla kun ei ollut ketään tyttökaveria.”

Muutamit kirjoittajat pohtivat minuuttaan siitä näkökulmasta, monentenako lapsena ovat perheeseensä syntyneet. Näin tekevät kylläkin vain tytöt, pojilla ei juuri ole mainintoja siitä, miten asema sisarusparvessa olisi vaikuttanut heihin. Se, monentenako lapsena on syntynyt, voi siis vaikuttaa minuuden positiointiin. Toisaalta taustalla saattaa olla jokin kulttuurinen myytti tai tarina siitä, millaisia esimerkiksi kuopukset tai esikoiset ovat. Positiointi siis tavallaan tapahtuu suhteessa näihin tarinoin tai myytteihin, siis suhteessa ympäröivään kulttuuriin. Esimerkiksi Assi pohtii asiaa siltä kannalta, että vanhempien vaatimukset olisivat suuremmat esikoiselle kuin perheen muille lapsille: ”Tosin joskus tuntuu että minulta vanhimpana lapsena vaaditaan jopa liikaakin. Mutta eteenpäin on mentävä ja tulosta tehtävä.” Maija puolestaan on perheen kuopus, ja näkee asian niin, että olisi oppinut vastuullisemmaksi, mikäli olisi ollut perheen kahdesta tyttärestä vanhempi:

Minulla on isosisko enkä itse ole ollenkaan isosisko. Jos olisin, niin olisin varmaankin oppinut ottamaan enemmän vastuuta tekemistäni asioista, muista ihmisistä ja sen sellaisesta. Siskoni on aika vastuullinen ja se varmaan osaksi johtuu siitä, että hän on aina ollut se ISO- sisko, vanhempi, vähemmän vanhempien huomiota kaipaava ja minusta huolehtiva.

Kolmen sisaren keskimäinen, Suvi, perustelee myös omia luonteenpiirteitään juuri asemallaan sisarusparvessa:

Minulla on kaksi siskoa. Olen meistä keskimäinen. Minusta tuntuu, että olen saanut kaikkein vähiten huomiota perheessäni, siksi minusta on tullut aika itsenäinen ja vahva luonteeltani. Kun meillä on äiti kotoa pois esim. työmatkalla minä olen äidin roolissa. Silloin teemme siskojeni kanssa yhdessä ruokaa ja siivoamme ja minä toimin aina työnjohtajana, mutta osallistun itse myös tehtäviin.

Myös se, että ei ole sisaruksia vaikuttaa minuuden positiointiin. Annika on vanhempiensa ainoa lapsi, ja kokee, että sen vuoksi hän on saanut rakkautta enemmän,

kuin olisi ollut mahdollista useamman lapsen perheessä. Omia lapsuutensa luonteenpiirteitään, hiljaisuutta ja syrjäanvetäytyvyyttä, hän perustelee sillä, ettei perheessä eikä lähiympäristössä ollut leikkikavereita:

Perheeni ainokaisena, vanhempieni iltatähtenä ja mummin ja papan ainoana lapsenlapsena olen saanut paljon rakkautta ja huolenpitoa. En ole kuitenkaan mikään piloille hemmoteltu. Olen saanut ehkä hieman nykyaikaista tiukemman kasvatuksen. Etenkin mummia oli toteltava.

Koska en ollut missään päivähoitossa, leikkikavereista oli toisinaan puutetta. Sukulaislapset asuivat kauempana, eikä naapuristossa ollut samanikäisiä. Ikäisteni joukossa olin aina kouluikäni asti hiljainen ja vetäytyvä.

Annikan voidaan nähdä käsittelevän omaa elämänsä myös kontekstin kautta. Hänestä on tullut sellainen kuin on, myös sen kautta, että ympäristö on vaikuttanut suuresti hänen minuuden rakentamiseensa.

Sosiaaliset vertailut eli se, että otamme mallia muista ihmisistä, nousi esiin monissa tarinoissa. Sosiaalisia vertailuja ihminen tekee koko ajan omassa toimintapiirissään. Mahdollisiin minuuksiin vaikuttavat suuresti mallit, joita nuori on saanut omasta lähiympäristään ja mediasta. Mira kertoo tarinassaan siitä, miten ehkä media ja sen välittämä kuva naisesta on vaikuttanut hänen elämässään:

Ala-asteella sain tietty tyttökamuja, olin kiltti tyttö, hyvä koulussa, joka pelasi jalista, lentistä ja yleisurheilua. Kuitenkin poikatyttömyisyys näkyi minusta. Käytin aina verkkareita, urheiluvaatteita ja joidakin veljien vanhoja vaatteita. Jossakin vaiheessa minusta kehittyi pyöreä, hieman ylipainoinen lapsi, murrosikä teki tuloaan ja ihastuin todella pistävästi 11-vuotiaana. Muistan sen kuin eilisen päivän. Ihastukseni on minua vuotta nuorempi, 90-synt. mutta periaatteessa 5 kk nuorempi. Olin 5. luokalla kun ihastuin, hän oli eri koulussa, mutta tuli vuodeksi ala-asteelle kanssani. Sitten siirryin ylä-asteelle. Tykkäsin hänestä yhä. En tiedä vaikuttiko media, vai se että alkoi kehittyä "naiseksi" siihen, että halusin olla laiha. Tietty kaverini olivat ja sekin vaikutti ettei ihastukseni tykännytkään minusta vaan koulun kauneimmasta, LAIHASTA, tytöstä, vaikutti. Hän kyllä katseli minua ja lähettelimme viestejä.

Noh.. aloin laihtua.. Se lähti siitä että olin kipeä, luulin olevani mahataudissa enkä uskaltanut syödä, pelkäsin oksentamista. Painoa tippui helposti 5-7 kiloa ja siitä oli helppo jatkaa. En kuitenkaan liian

laihaksi muuttunut, en syömishäiriöstä kärsinyt, mutta se oli kyllä lähellä vielä rippikoululle asti. Kun olin ”muuttunut” ja blondannut tukkani, ihastus suostui tanssimaan hitaita kanssani jne. olin onnellinen. En kuitenkaan koskaan saanut tietää pitikö hän minusta. --

--Ehkä laihuusihanne vaivaa minua edelleen, mutta hiukan vain. Olen poikaystäväni mielestä täydellinen, se riittää J.. ja ..enää ajatelen vain harvoin pakkomielle poikaa. Ja osaan arvostaa perhettäni, ystäviäni ja koulumahdollisuuksia.--

Hyvin moni kirjoittaja mainitsi ammatti- tai muun haaveen innoittajaksi jonkun läheisen henkilön: oman vanhemman tai jonkun muun läheisen aikuisen. Tarja kertoi perheensä vaikuttaneen hänen kiinnostuksen kohteisiinsa. Tarja kertookin tulevaisuuden suunnitelmistaan: ”Tulevaisuudessa olen ajatellut tehdä jotakin tekstiilityöhön tai liikuntaan liittyvää. Kiinnostukseni käsitöihin on ollut äitini ansiota. Hän on käsityönopettaja ja sitä kautta olen kiinnostunut tekstiilitöistä. Tulevaisuudessa haluaisin suorittaa lukiossa tekstiilityön diplomin ja hakeutua sisustus-alalle.” Liikunnasta ja erityisesti yleisurheilusta kiinnostumisen Tarja sanoo olevan paljolti hänen isänsä ansiota. Myös siskolla on ollut vaikutusta Tarjan harrastuksiin:

Miten minusta tuli sitten minä? Harrastuksiini on suuresti vaikuttanut siskoni. Hän soitti pianoa, mutta lopetti sen jo aikoja sitten. Sen jälkeen minä olen innostunut soittamaan. Teatterilla käyminen on kavereiden ja myöskin siskoni ansiota. Kaveritkin harrastivat teatteria, joten itsekin halusin. Nykyään ohjaan pienen vasta-alkajien ryhmää siskoni kanssa.

Myös Suvi kuvaa äitinsä vaikutusta omiin ammattihaaveisiinsa korostaen tämän tekemiä valintoja. Luonteenpiirteitään hän kokee omaksuneensa mummoltaan ja isältään:

Minä olen Loimaan lukion ensimmäistä luokkaa käyvä tyttö. Täytän ensi lauantaina seitsemäntoista. Olen luonteeltani iloinen ja minulla on melko myönteinen elämän asenne. Luulen, että olen oppinut myönteisen asenteeni mumholtani. Minulla on tapana kinata ja tapella perheeni kanssa usein. Se johtuu varmaan siitä, että meillä kaikki keskustelevat aina kova äänisesti. Isäni on oppinut tämän tavon vanhemmiltaan, sillä hekin ottavat yhteen usein.

Lukion jälkeen haluaisin sellaiseen opiskelupaikkaan, jossa voi lukea matematiikkaa. Olen valinnut lukiossa pitkän matematiikan ja fysiikan. En vielä tiedä tarkkaan, mitä aineita aion kirjoittaa. Haluai-

sin päästä sellaiseen ammattiin, jossa voisin käyttää tyylikkäitä businessnaisen vaatteita. Haluaisin tehdä töitä ihmisten kanssa ja erityisesti haluaisin päästä tekemään edustustyötä. Äitini on ollut suurena esimerkkinä näissä asioissa.

Minun elämäni on vaikuttanut paljon perheeni ja sukulaiseni. Olen ottanut heiltä mallia puhe- ja käyttäytymistapoihini. Perheeni ja kavერიeni mielipiteet ovat hyvin samankaltaisia kuin omani. Kun joku perustelee mielipiteensä hyvin saattaa alkaa ajattelemaan samalla tavalla. Minun opiskeluvaihtoihin, opiskelu- ammatti-, ja perhehaaveisiin on vaikuttanut paljon äitini. Minusta äitini on saanut hyvän ammatin opiskelujensa avulla ja pyrin samaan.

Suvi kuvaa tarinassaan siis paljon perheen, kavereiden ja sukulaisten vaikutusta. Kuvaus on esimerkki imitaation vaikutuksesta minuuden rakentamisessa eli sitä, että olemme sitä, mitä havaitsemme toisissa. Oman perheen, suvun ja kavereiden piirissä voi olla tavallista, että tietyn tyyppiset eleet ja ilmaisut tuottavat parempaa tulosta ja siksi niitä aletaan käyttää.

Jonnella ei ole varmaa käsitystä siitä, mitä hän aikuisena haluaisi tehdä. Myöskään mikään opiskelupaikka ei häntä vielä tässä vaiheessa kiinnosta erityisesti. Kuitenkin hän päätyy toteamaan, että todennäköisin tulevaisuuden ammatti on yrittäjä, sama kuin isällensä:

Millainen haluaisin olla tulevaisuudessa? Haluaisin työn, jossa saisi matkustaa. Tietenkin hyvä palkka olisi kiva. Lääkäriksi tuskin tulen, koska en pidä siitä, mitä siinä ammatissa voi nähdä. Myöskään bussikuskia minusta tuskin tulee. Todennäköisin vaihtoehto taitaa olla yrittäjä. Siinä saisi itse vastuuta ja valtaa. Mutta se on kylläkin tosi rankkaa, tai ainakin fajillani oli raskasta.

Toisaalta Jonnen mietiskelyä tulevaisuuden ammatista voisi kuvata roolileikkinä. Jonne yrittää positoida itseään eri ammatteihin ja parhaiten tämä ehkä onnistuu hänelle läheisen, isän ammatin kohdalla. Tepon tarinassa tulee esille, että vanhempien ammatti on asia, johon varmasti yleisesti tehdään sosiaalista vertailua, mutta kaikilla se ei vaikuta omaan ammatinvalintaan niin määräävästi. Teppo kertoo: "Eläinlääkärin ammattiin olen aina suhtautunut neutraalisti. Äitini on eläinlääkäri". Olli taas pohtii sitä, että kukaan ei ole hänen mielestään ohjannut häntä suunnittelemaan lääkäriin ammattia. Hän selventää vielä, että hänen isänsä on maanviljelijä ja hänen äitinsä tekee ja myy ruokaa erään kaupan ruokatiskillä. Toisaalta hän toteaa: "haluan kai

saada jotain suurta ja tärkeää aikaiseksi. ” Eli ehkä vanhempien ja perheen vaikutus näkyy siinä, että äiti ja isä ovat tavallisissa ammateissa ja tämän takia poika haluaa tehdä elämässään jotain jota hän luonnehtii suurena ja tärkeänä.

Myös vanhempien sisarusten esimerkki voi olla joillekin malli siitä, mihin suuntaan tulevaisuuttaan rakentaa, jopa ammatinvalintaan asti. Veljet ovat malleina Anna-Maijalle: ”Minulla on 3 veljeä, joista ainakin kahdesta tulee insinöörejä. Minuakin on alkanut siten kiinnostaa teknillinen korkeakoulu, erityisesti sen takia, että voi päästä ulkomaille töihin, työllisyysnäköymät ovat hyvät ja palkka on hyvä.” Sama tyttö käyttää sukulaisiaan esimerkkeinä siitä, miten haluaisi viettää vapaa-aikaansa tulevaisuudessa: ”En ole käynyt oikein missään ulkomailla ja sen takia halu onkin niin kova. Sukulaiset aina käy joka puolella, mutta meidän perhe harrastaa Suomi-matkailua.”

Tietynlaisina sosiaalisina vertauksina voidaan kuvata myös arvojen ja asenteiden siirtymistä esimerkiksi perheen piirissä. Oma perhe voi toimia sekä mallina sille, miten ei halua elämäänsä järjestää, myös sille, kuinka korkealle tavoitteensa asettaa. Essi kirjoittaa perheensä taloudellisesta tilanteesta ja siitä, ettei haluaisi omassa elämässään aikuisena tyytyä vähempään: ”Ajatuksiini on vaikuttanut enimmäksi perheeni ja oma elämänlaatumme. Tulemme toimeen hyvin, matkustelemme ja ostan usein uusia vaatteita. Enhän tietenkään halua tyytyä vähempään tulevaisuudessa?” Emmi taas ei halua ottaa mallia perheestään. Hän käy keskustelua oman lapsuutensa kanssa ja sitä kautta piirtää kuvaa siitä, millainen hänen omien lastensa lapsuus ei ainakaan ole:

--Haluaisin muuttaa pois kotoa hyvin pian ja toivon lukioaikani etenevän hurjaa vauhtia. Haluaisin itsenäistyä ja lähteä pois täältä. Haluaisin tavata uusia ihmisiä ja saada uusia kokemuksia. Ehkä se on minun päätavoite. Että teen itselleni hyvän tulevaisuuden. Ja, että en joutuisi katumaan mitään. Haluaisin saada matkustaa todella paljon ja tehdä jotain kivaa työkseni ja niin, että saisin siitä myös elantoni. Haluaisin matkustaa kodistani, menneisyydestäni niin pitkälle kuin vain voisin, niin kauas!

--Haluaisin hyvän aviopuolison ja terveet lapset, jotka voisivat olla vanhemmistaan ylpeitä! Haluaisin olla hyvä äiti ja, että meillä olisi suuri talo, mikä olisi turvallinen paikka kaikille. Toivon niin ja vaikka

oma lapsuuteni ei ole ollut kummoinenkaan niin että ainakin nyt osaan tehdä siitä toisenlaisen ehkä sitten omille lapsilleni, perheellemme. Ja vanhempana voisin olla ylpeä saavutuksistani ja elämästäni. Se olisi ehkä siinä mihin yritän panostaa tulevaisuudessani. Pitää vain jaksaa.:)

Vaikuttava ihminen, johon omaa ammatinvalintaa peilataan voi olla myös joku merkittävä ihminen perheen ulkopuolelta. Esimerkiksi Niina kuvaa pianonsoiton opettajaansa suureksi vaikuttajaksi elämässään, ammattihaaveetkin (kanttori, pianonsoitonopettaja, juristi ja kieltenopettaja) ovat osin päällekkäiset opettajan ammattien kanssa (kanttori ja pianonsoitonopettaja). Mielenkiintoinen on tulkinta siitä, että Niina mainitsee median yhtenä alueena, josta on ottanut malleja siitä, millaiseksi itse voisi tulla. Hän sanoo, että juristin ammattia kohtaan syntynyt kiinnostus on ilmeisesti peräisin televisiosta. Niina kertoo, että hän kävi lukion ammatinvalintapäivänä kuuntelemassa luentoa Turun oikeustieteellisestä tiedekunnasta. Moni muukin kirjoittaa juuri oikeustieteellisen tiedekunnan esittelystä, vaikka kukin opiskelija osallistui kahteen eri esittelyyn. Esimerkiksi Rami kertoo jopa uudesta mahdollisen minuuden luomisesta kyseisen esittelyn pohjalta:

En ole vielä täysin varma mitä aion lukion jälkeen, mutta meillä oli pari viikkoa sitten ammatinvalintapäivä. Se oli sellainen, jossa sai osallistua eri yliopistoihin. Jokaisen piti valita kaksi eri luentoa ja minun toinen valintani oli Turun yliopiston oikeustieteellinen joku (en muista nimeä), mutta kuitenkin innostuin siitä. Ehkä pyrin sinne lukion jälkeen.

Paitsi median luoma malli oikeustieteellisistä ammasteista, myös lukion ammatinvalintapäivänä kuultu luento oli vaikuttanut moneen kirjoittajaan. Mahdollisesti taitavat esiintyjät, nuoret oikeustieteiden opiskelijat, ovat toimineet kirjoittajille malleina sille, millainen voisi itsekin olla.

Koulun vaikutus minuuden kehitykseen näkyy monissa kirjoituksissa. Aineistomme kirjoittajat käyvät kymmenettä vuotta koulua. Koulun sosiaalinen yhteisö vaikuttaakin monin tavoin minuuden rakentamiseen. Monet jäsentävät minuuttaan sitä kautta, missä kouluaineissa he ovat hyviä. Tämäkin on osaltaan sosiaalisten vertailujen tulosta, vaikka lukiolaiset eivät siitä itse kirjoittaisikaan. Osin kyseessä on monen vuo-

den sosiaalistuminen koulun arviointikulttuuriin; oppilaita on arvioitu ja arvotettu sen mukaan, missä kouluaineissa he menestyvät. Nyt he arvioivat itseään samanlaisin kriteerein. Esimerkiksi lina kirjoittaa: ”Teen paljon käsitöitä ja olen hyvä niissä. Neulon ja ompelen paljon, paikkaan vanhoja ja teen uusia vaatteita ja muita. Pidän matematiikasta ja historiasta. Historia kiinnostaa lähinnä sotien ja muiden mielenkiintoisten tapahtumien takia, matematiikka, koska pidän laskemisesta ja virheiden löytämisestä.” Valteri määrittää sekä nykyistä että tulevaa minuuttaan kouluaineiden kautta: ”Tulevaisuudessa päädyn todennäköisesti yliopistoon opiskelemaan jotain kemiaan tai biologiaan liittyvää. Ainakin nämä aineet kiinnostavat minua tällä hetkellä. Aikuisena ajattelen itseni töissä lääketeollisuuden alalla tai laboratoriossa.” Toisaalta se, että on jossakin kouluaineessa hyvä, ei välttämättä kerro siitä, mistä asiasta on kiinnostunut. Esimerkiksi Teppo kirjoittaa: ”Vahvuuteni: Ei minulla ainakaan tietääkseni ole suuren suuria vahvuuksia, mutta enpä niitä kaikkia varmasti tiedäkään. Matikka & fysiikka on aina sujunut minulta luontevasti ja luulen tietäväni, että ne olisivat nyt kiitettäviä numeroita, jos vain jaksaisin olla niistä kiinnostunut.”

Opettajat eivät esiintyneet kuin yhdessä tarinassa. Kyseisessä tarinassa opettaja koettiin negatiiviseksi malliksi. Anne kirjoittaa opettajasta, johon hän vertaa tulevaa minuuttaan.

Ehkä siksi haluan opettajaksi, kun kotonamme asuu sijaislapsia, joista yksi on ylivilkas. Hän ei osaa lukea tai kirjoittaa vaikka on 10-vuotias. Hänellä oli muutaman vuoden vaihe jolloin hän kiusasi yms. ja sen takia hänet leimattiin häiriköksi. Sitten tilanne rauhoittui, mutta opettaja rupesi kiusaamaan poikaa. Hän joutui vaihtamaan koulua. Nykyään luokassa on uusi oppilas joka kärsii opettajan takia. Olen päättänyt, että minusta tulee parempi opettaja. Olen asunut perheessä monta vuotta missä on ylivilkas lapsi ja tiedän jo nyt minkälaista heidän elämä on koulun ulkopuolella.

Anne siis haluaa itse tulla paremmaksi, toisenlaiseksi, kuin mallina toimiva aikuinen, tässä tapauksessa opettaja. Minuudella on luova ja rakentava luonne; kaikkea ei oteta valmiina malleina ympäristöstä, vaan niitä muokataan ja tulkitaan omien arvojen ja ajatusten mukaisiksi.

Muutamassa kirjoituksessa koulun vaikutus minuuteen vaikuttavana tekijänä tuli esiin sen kautta, että kirjoittaja kertoi olevansa yleensä hyvä koulussa. Esimerkiksi Jere kertoo:

Lähdin yläasteelta hyvällä keskiarvolla, ja toivoakseni pystyn pitämään tasoa yllä myös täällä lukiossa. Tähän mennessä numerot ovat olleet hyviä, mutta työn ja tuskan takana.

Mikäli valmistun ylioppilaaksi hyvin paperein, haen luultavasti joko Turun Kauppakorkeakouluun, muuhun kaupalliseen oppilaitokseen, tai yliopistoon lukemaan historiaa. --

Moni kirjoitti siitä, että lukiossa ei pärjääkään niin helpolla kuin yläasteella. Tässä vaiheessa mietitään sitä, mitä sitten teen, jos en pärjääkään. Tällä on varmasti vaikutusta minuuden kehitykseen. Varsinkin, jos koulussa pärjääminen on ollut iso minuutta määrittävä asia, niin tämä voi johtaa jopa minuuden muuttumiseen.

Olli kertoo konkreettisen esimerkin siitä, miten koulu ja erityisesti terveystiedon tunnilla tehty essee on vaikuttanut hänen mahdollisen minuutensa kehittymiseen:

Minulla on suunnitelmia tulevaisuuden ammattiani varten. Aloin pohtimaan sitä kun tein esseitä terveystiedontunnille. Valinta ei tietenkään välttämättä ole lopullinen, mutta tällähetkellä hyvin todennäköinen. Joten lukion jälkeen (ja armeijan) menen opiskelemaan lääketieteelliseen. Linjaa en vielä tiedä, mutten haluaisi kuitenkaan olla paljoa veren kanssa tekemisissä. Mutta kaikkeen tottuu. Aina-kin melkein. Lääketieteellisessä minua alkoi kiinnostamaan kaikki nimet ja toimenpiteet, kuten sepelvaltimotauti –esseitä tehdessäni esiin tulleet nimet esim. pallolaajennus, ohitusleikkaus, trombi.

Koulu voi vaikuttaa minuuden kehitykseen myös muulla tavalla kuin ehkä perinteisesti ajatellaan. Koulu on iso osa lapsen ja nuoren elämää ja koulun sosiaalinen yhteisö ja siihen sijoittuminen ovat tärkeitä tekijöitä minuuden rakentamisessa. Esimerkiksi Jaana aloittaa tarinansa kertomalla: ”Olen aivan tavallinen lukiolainen, jolla on mielestäni samanlainen arvomaailma kuin muilla ikäisilläni.” Erityisesti monen pojan kertomus alkaa samaan tapaan. Rami kirjoittaa: ”Minä olen ihan tavallinen lukiossa ensimmäistä vuotta opiskeleva Loimaalainen poika.” Nuorilla on siis tarve kertoa, että he ovat normaaleja ja siten he sijoittavat itsensä siihen yhteisöön, jossa he ovat läsnä.

Toisaalta myös se, että erottuu jotenkin yhteisöstä tulee ilmi monissa kirjoitelmissa. Kaksi poikaa on huolissaan siitä, että he ovat ujoja ja heidän on vaikeaa hankkia kavereita. Jaakko kirjoittaa:

Olen luonteeltani mielestäni liian ujo, ainakin muiden nuorten keskuudessa. Se vaikeuttaa uusien ystävyys-suhteiden solmimista, mutta jos joku toinen tekee aloitteen niin kyllä se sitten on ihan helppoa. Haluaisin tulevaisuudessa tulla sosiaalisemmaksi ihmiseksi. Jotkin uudet asiat jännittävät minua mielestäni liikaa, esimerkiksi lukioon tuleminen jännitti.

Myös Mikko aloittaa kertomuksensa samaan tapaan:

Minä olen ihan tavallinen lukioikäinen poika. Minulla on muutamia luonteenpiirteitä, jotka minua häiritsee. Olen mielestäni aika hiljainen ja siksi minulta jää joskus asiani sanomatta. Minusta on myös vanhenemisen myötä tullut enemmän itsekriittisempi. Varsinkin lukioon tullessani itseluottamukseni alkoi laskemaan ja tehtävien tekeminen oli vaikeampaa. Kun itseluottamukseni laski, niin aloin stressaantua enemmän, joka taas johti joskus unettomuuteen. Tämä tarkoitti, että olin väsynyt ja en pystynyt panostamaan tehtäviini täysillä. Minä pidän urheilusta ja liikunnasta. Käytän suurimman osan vapaa-ajastani niiden parissa.

Maunon kirjoituksessa tulee ilmi myös se, miten pitkäaikainen määritelmä koulun yhteisöön sijoittumisesta voi olla: "Asemani koulun "piireissä" muovautui joskus yksökös luokalla ja silloin rohkeasti olin kaikkien kaveri, enkä jäänyt yksin nysväämään. Nykyään olen omasta mielestäni hyvin ihmisten kanssa toimeen tuleva ja saan uusia ystäviä helposti." Myös Lissu kuvaa samaa asiaa, roolien muovautumista varhaisessa vaiheessa: " Minusta tuli tällainen pirteä, muiden "hauskuuttaja" jo ala-asteella. Kaikki nauroivat minua (hyvällä) ja kaikilla oli mukavaa."

Minuuden sosiaalinen rakentuminen tuli esiin oikeastaan jokaisessa tarinassa. Nuoret kirjoittivat siitä, että kokivat sen vaikuttaneen minuuteensa, monentenako lapsena oli perheeseensä syntynyt. Näissä tarinoissa voi nähdä kulttuurin mallien ja tarinoiden vaikutuksen itsestä kerrottuun tarinaan ja sitä kautta minuuden rakentumiseen. Kulttuurin tarjoamasta mallista oli osittain kyse myös tarinassa, jossa kirjoittaja kertoi yläasteikäisenä laihduttaneensa ja muuttaneensa tietoisesti ulkonäköään kohti me-

dian välittämää kauneusihannetta. Minuuden sosiaalista rakentumista kuvattiin paljon myös sen kautta, että nuorella oli lähipiirissään joku aikuinen, jonka ammatista oli tullut nuorelle tulevaisuuden tavoite. Sekä äiti, isä, sisarukset että pianonsoitonopettaja nähtiin mallina siitä, mitä itse voisi olla tulevaisuudessa. Nuoret hahmottivat minuuttaan paljon myös sen kautta, missä kouluaineissa ovat hyviä. Koulun vaikutus minuuteen tuli esille muutamissa kirjoituksissa myös sitä kautta, että kirjoittaja koki olevansa joko tavallinen lukiolainen tai poikkeavansa muista jollain tavoin.

4.1.3 Minuuden muutos ja oppiminen

Minuuden muutosta ja siihen kiinteästi liittyen, oppimista, voi tapahtua kolmen prosessin kautta: minuuden laajentumisen, supistumisen ja integraation kautta. Kaikki nämä prosessit näyttäytyivät aineistossamme.

Minuuden laajentuminen on prosessi, jossa minuusavaruuteen muodostuu uusi, mahdollinen minuus jonkin unelman tai tavoitteen muodossa. Elli kuvaa kahta tavoitetta, joihin hän pyrkii: liikunnanopettajaksi ja tennispelaajaksi. Näihin tavoitteisiin pääsemiseen hän uhraa todella paljon aikaansa: kouluun, jotta pääsisi opiskelemaan lukion jälkeen liikuntatieteelliseen ja tennikseen, jotta pääsisi huipulle rakastamassaan lajissa. Myös Jenni perustelee opiskeluun panostamistaan tulevaisuuden uraan liittyvillä haaveillaan:

Lukion jälkeen tavoitteeni ovat korkealla. Yritän parhaani, että pääsisin haaveeni myötä lääkkikseen opiskelemaan. Mutta vaikken pärjäisikään lääkkiksessä aion opiskella pitkälle ja saada hyvän ja arvostetun ammatin. Miksi näin? Koska minun näkökantani on se, ettei siitä ole muuta kuin hyötyä. Kun on hyvä ammatti, saa elannon helpommin eikä suurella todennäköisyydellä joudu työttömäksi. Vaikkei aina matikan tunnilla huvittaisikaan laskea jotain lineaarisia yhtälöitä ajattelen siitä olevan kuitenkin hyötyä myöhemmin. Kun opiskelee pitkälle, saa ammatin joka ei ole niin yleinen ja siksi töitä on aina tarjolla.

Ellillä ja Jennillä on siis unelma joksikin tulemisesta; tähän unelmaan on alkanut tallettaa tietoa siitä, mitä unelman toteuttaminen vaatii. Toisin sanoen heidän oppimistaan motivoi unelma, tavoite, johon he pyrkivät. Minuusavaruuden laajentuminen

mahdollisella minuudella ”tennispelaaja” tai ”lääkäri” saa heidät ponnistelemaan tavoitteen suuntaan. Saaran minuus on selvästi laajentunut hänen tavattuaan nykyisen poikaystävänsä:

Noin puoli vuotta sitten tapasin poikaystäväni, mikä oli iso muutos elämässäni. Hän on minulle tärkein asia elämässäni, enkä voisi tai haluaisi edes kuvitella millaista elämä olisi ilman häntä. Toivon, että suhteemme kestää mahdollisimman pitkään. Syvällä sisimmässäni toivon, että saisin vielä jonain päivänä asua hänen kanssaan. Se on unelmani.

Mainintoja tyttö- ja poikaystäväistä oli myös monissa muissa tarinoissa. Tämä aihepiiri näytteleekin suurta osaa nuorten elämässä. Varmasti suurimmalla osalla nuorista on luotuna jonkinlainen mahdollinen minuus, johon kuuluu seurustelukumppani.

Ihminen pyrkii integroimaan minuuttaan esimerkiksi ajallisesti, mielen ja ruumiin tasapainoa hakemalla sekä minuuden eri puolien dialogien avulla. Useimmiten minä elään nykyisyydessä, mutta etenkin nuorilla myös tulevaisuuden tavoitteiden ja unelmien oletetaan olevan suuressa roolissa. Aineistossamme tämä tulikin monen kohdalla selkeästi esiin; kirjoittajat kuvasivat tulevaisuuttaan luontevasti ja avoimesti.

Tyypillinen pojan tarina tulevaisuudestaan on Aten kuvaus:

Olen tunnollinen opiskelija ja kokolailla omasta mielestäni ”normaali” ihminen. Elän aina täysillä ja nautin elämästäni.

Tulevaisuudestani tiedän sen, että käytyäni lukion loppuun, pyrin yliopistoon ja oikeustieteelliseen tiedekuntaan. Viiden (5) vuoden opiskelun jälkeen valmistun maisteriksi ja pyrin töihin yksityiselle la-kifirmalle.

Vaihtoehtona tulevaisuudelleni on, että menen armeijan jälkeen RUK:n kautta Maanpuolustuskorkeakouluun ja opiskelen kolme vuotta ja sen jälkeen töihin armeijalle tai sitten kouluttaudun lisää ja menen ulkomaille erikoisjoukkoihin.

Asia, joka kuitenkin on aivan varma, on se etten halua epäonnistua elämässäni.

Atte siis kykenee integroimaan minuuteensa sekä nykyisyyden että tulevaisuuden. Joillakin ajalliseen minuuden integrointiin liittyi pohdiskelua siitä, kykeneekö suori-

tumaan itselleen asettamistaan tulevaisuuden tavoitteista. Emmi on kokenut arvosten laskemisen lukiossa ja joutunut sen vuoksi lopettamaan harrastuksiaan, jotta aikaa riittäisi opiskeluun. Häntä askarruttavat tulevaisuuden haasteet:

Luulen, että haen oikeustieteelliseen lukion päätyttyä. Toivon tosin, että pääsisin sinne ja yritän siten panostaa nyt lukioaikana erityisesti äidinkieleen, historiaan, yhteiskuntaoppiin ja kieliin. (luultavasti ranska ja englantia) Mutta silti tätäkin kirjoittaessa tuntuu, että jaksanko sittenkään. Vielä pitäisi jaksaa lukiossa kaksi vuotta sen jälkeen lukea oikeustieteellisen pääsykokeeseen ja sitten vielä ammattiin. Tuntuu vaan niin epävarmalta, että pystynkö siihen sittenkään.

Osalle kirjoittajista minuuden ajallinen integrointi tuotti vaikeuksia. Jenna ei kyennyt kuvaamaan tulevaisuudestaan kuin yhden haaveen, jonka kuitenkin kokee saavuttamattomaksi unelmaksi. Hänelle minuuden eri osien integrointi nykyhetkessäkin tuottaa vaikeuksia; hän on hämmentynyt siitä, että kokee minuuden eri puolet eri konteksteissa. Niiden välistä dialogia hän ei vielä ole saavuttanut.

Minäkuva vaihtelee hyvin paljon eri ihmisillä. Iäkkäämmillä henkilöillä on aika tarkka käsitys siitä millainen itse oikeastaan on. Tosin minun ikäisilläni, 16–17-vuotiailla nuorilla on, vielä hiukan vaikea hahmottaa minäkuva. Tämä voi johtua siitä, kun olen vielä ns. ”teini”, jonka mielialat muuttuvat jatkuvasti, ja ei oikein tiedä mikä on oikein ja väärin, missä pitäisi olla (kotona, kavereilla) ja milloin (viikonloppuna, arkena)? Edellä mainituissa kysymyksissä perhe ja kaverit tulevat omien vastauksieni rajoittajiksi. Vanhemmille ei uskalla kertoa mitä oikeasti kavereiden kanssa tehdään perjantai-iltaisina, mutta taas kavereiden kanssa ei viitsi jutella omista sukuaasioista, mitä vanhempien kanssa saattaa tulla juteltua. Eli tulee mieleen vain, kuka minä oikeasti olen?

Tulevaisuutta on monella tavalla vaikea miettiä. Vaikka ihmiset sanovat, että tulevaisuutta stressataan aivan liikaa niin nuorten keskuudessa stressataan enemmän mennyttä esimerkiksi mitä tyhmää tuli tehtyä kännipäissään tai mitä noloa muuten tuli tehtyä? Omasta mielestäni menneisyydestä ja tulevaisuudesta kaikki hiukan stressaavat.

Se mitä tulevaisuudessa haluaa tehdä niin sen eteen oikeasti täytyy tehdä töitä. Haaveammatti minulla on kauan ollut tulla tanssijaksi, mutta enää siihen minulla ei ole mahdollisuuksia, koska lopetin 11-vuotiaana tanssimisen ja aloitin uudestaan vasta viime syksynä.

Minun olisi kauheasti tehnyt mieli hakea tanssilukioon, mutta se siitä haaveesta. Tanssijaksi voisin päästä jos ihme tapahtuisi, mutta tulevaisuudesta ei koskaan tiedä.

Vanhemmat ihmiset todella tietävät mitä elämältään haluavat. Suurin syy on varmasti elämän tuoma kokemus ja toivon, että minäkin saisin sellaisen kokemuksen ja vihdoin tietäisin kuka oikeasti olen?

Kuitenkin se, että pohtii minuuden eri puolien olemassaoloa voi suunnata ajattelua näihin asioihin ja sitä kautta auttaa eteenpäin minuuden pohdiskelussa ja oppimisessa. Myös Mikolle on vaikeaa kuvata tulevaisuuttaan – hän kokee maailman tulevaisuuden uhkaavana ja hakee turvallisempaa kuvaa menneisyydestä:

Kaikilla on aina jotain tulevaisuuden haaveita. Koska pidän urheilusta haluaisin joskus tulla huippu-urheilijaksi ja ansaita sillä palkkani ja elantoni. Se on kuitenkin aika epätodennäköistä. Realistisempi unelmani on, että maailma lähtisi muuttumaan vanhanaikaisempaan suuntaan. Minä pitäisin enemmän sellaisesta elämästä, missä ei olisi niin kauhean paljon koneita ja elektroniikkaa. Nykyään ihmisten ei tarvitse liikkua oikeastaan mihinkään, koska koneet hoitavat suurimman osan heidän liikkumisistaan. Ruokakin tulee kotiin, jos ihminen haluaa. Ennenvanhaan ihminen joutui liikkumaan paljon enemmän, muun muassa metsästämään ruokansa, ei ollut autoa hän joutui kävelemään itse. En halua enkä pysty suunnittelemaan tulevaisuuttani, koska maailma muuttuu niin kovaa vauhtia, ettei tiedä millainen siitä tulee. Mielestäni se on kehittymässä koko ajan huonompaan suuntaan. Jos kehitys jatkuu samaa vauhtia luulen, että se koituu vielä tuhoksi ihmiskunnalle. Ainakin ydin aseet ovat kehittymässä sellaista vauhtia, että muutaman vuoden päästä joku elämään kyllästynyt voi painaa nappia ja kaikki kuolevat.

Myös Iran tarinassa tulee esiin, että hän ei ole oman elämänsä subjekti ja minuuden integraatiota ei ole juurikaan tapahtunut. Ira ei tunne olevansa kotonaan eri tilanteissa. Erityisesti jotkut luonteenpiirteet tulevat rajoittaviksi tekijöiksi minuuden muilla osa-alueilla. Iran tarina on myös esimerkki kertomuksesta, jota ei voi pilkkoa tekemättä vääryyttä kertojalle. Ira kertoo tarinansa:

Minä nyt ja tulevaisuudessa

Olen tyttö ja käyn lukiota ensimmäistä vuotta. Olen ns. erilainen nuori ja kapinoin kaikkia sääntöjä vastaan. En tiedä ollenkaan millainen haluaisin olla tulevaisuudessa, tai mikä olisi ammattini. Luultavasti alkoholisoidun jo varhaisessa vaiheessa ja vietän loppuelämäni roskisdyykkarina. Sitä en ehkä kuitenkaan toivo.

Jos/kun saan lukion suoritettua, menen varmaan johonkin ammattikorkeakouluun. Yliopistoon en todellakaan jaksa mennä, koska siellä pitää opiskella liikaa. Se taas ei sovi minulle.

Valokuvaus kiinnostaa minua. Siispä valokuvaaja voisi olla unelma-ammattini. Tai joku musiikkiin liittyvä. Ei kuitenkaan välttämättä mikään esiintymisala, sillä olen hyvin ujo ja sosiaalisesti rajoittunut.

Elämäni tavoitteina ovat elää edes vähän hauska elämä, löytää mies ja perustaa perhe. Vanhana joudun varmaan vanhainkotiin, jos niin vanhaksi elän.

Suurimmat vaikuttajat siinä, miten minusta on tullut minä, ovat olleet perhe ja ystävät. Musiikki on ollut suuri vaikuttaja myös.

Vaikka joillekin kirjoittajille minuuden eri puolien yhdistäminen tuntui vaikealta, oli joukossa myös niitä, jotka osasivat eritellä minuutensa monenlaisia ulottuvuuksia ja pohtia tulevaisuuttaan niiden valossa. Esimerkiksi Annika kuvaa entisiä ja nykyisiä toiveammattajeaan sekä tulevaisuuttaan ylipäättään ja peilaa niitä omien vahvuuksiensa, kokemustensa ja arvojensa kautta:

Lapsena haaveilin kampaajan ammatista, mikä lienee melko tavallista pikkutyttöjen keskuudessa. Hieman myöhemmin olin varma, että seuraan äitini jalanjälkiä ja opiskelen terveydenhoitajaksi. Päätös lukioon pyrkimisestä vahvistui yläasteella, sillä tätänykyä tähtäimessä on opettajan ammatti. Mieluiten työskentelisin yläasteikäisten parissa, sillä nuorempien kanssa olemisesta minulla on perin vähän kokemusta.

Muitakin suunnitelmia toki on. Ristiriitaista huonon kielitaitoni kanssa, mutta myös radioala vaikuttaa mielenkiintoiselta. Luulen kuitenkin päätyväni opetusosalalle, sillä haluan työpaikan olevan varma, ja toisaalta radiotoimittajana minun pitäisi luultavimmin asua pääkaupunkiseudulla. Loimaalaisena kaipaisin kuitenkin pikkukaupunkien rauhaa, enkä viihtyisi Helsingissä kuin korkeintaan opintojen ajan.

Haluaisin myös nähdä maailmaa, tavata uusia ihmisiä, rakastua ja kehittyä ihmisenä. On vaikea sanoa, haluaisinko lapsia. Sillä olisin luultavasti urakeskeinen, omaa vapautta kaipaava. Työ ulkomailla ei ole kiikarissa. Enkä tavoittele mitään ökyrikasta elämää. Tärkeintä olisi säilyttää terveys ja elää niin, ettei jälkeinpäin tarvitsisi katua.

Minuuden integrointiin voi pyrkiä myös mielen ja ruumiin tasapainon kautta. Mira pohtii kirjoituksessaan minuuttaan hyvin pitkälti ulkonäön, tarkemmin sanoen hiusten kautta:

Synnyin lokakuussa pienen kaupungin ainoaan sairaalaan odotetussa ajassa. Minulla oli vastasyntyneenä ihan vaaleat hiukset kunnes ne tummeni ja taas vaaleni. Nykyisin minulla on pitkät blondatut hiukset alaselkään asti ylettyvät. Minulla on aina ollut hyvänlaatuiset paksut hiukset, osaan arvostaa niitä, mutta olen samalla nöyrä, vaikka ihailuja niistä kuulen päivittäin. Hiukseni ovat hyvä esimerkki siitä miten ailahteleva olen. Haluan välillä värjätä ne ruskeiksi ja kun äiti kysyy olenko aivan varma, sanon ihan sata varma. Kun värjäyksen jälkeen jo seuraavana päivänä totean että ”äiti oli taas oikeassa”. Ehkä siinä on mukana myös hieman kapinaa, sillä äitini on ALNA päättänyt hiuksistani ja haluaa että ne ovat pitkät ja vaaleat. Siksi välillä ajattelen että jonain päivänä vielä värjään hiukseni mustaksi, tosin mammani saisi sydärin. Eli viimeisen 3 ja puolen vuoden aikana hiukseni on leikattu 3x olkapäihinasti ja ne ovat olleet 5x ruskeat. Ihmettelen miten tukkani edelleen kaiken tuon jälkeen näyttää TOSI HYVÄLTÄ

Myös aikaisemmin minuuden peruskäsitteiden kohdalla esiin tullut Veeran tarina, jossa hän kertoi minuudestaan ja sen ohella diabeteksen sairastamisesta, on esimerkkinä mielen ja ruumiin tasapainosta, jota ihminen elämässään tavoittelee. Ronja pohtii mielen ja ruumiin integroimista myös sidottuna aikaan:

Olen lähi aikoina paljon miettinyt tulevaisuutta ja sitä mitä elämältä haluan. Välillä haluaisin vain hypätä opiskelu ajan ohi koska pelkään sitä taloudellista epävarmuutta mitä se mukansa tuo. Haluaisin jo olla jotain 35-vuotias, toisaalta siinä iässä pelottaa se että ole enää niin nuori ja hyvässä kunnossa. Jos saisin 20-vuotiaan kropan koko loppu elämäksi olisin tyytyväinen. No ei sentään.

Ihmisen kasvuun ja kehitykseen kuuluu laajenemis- ja integraatioprosessien lisäksi vaiheita, jolloin jo olemassa olleita minuuden osia menetetään. Minuuden supistumisessa on kyse siitä, että ihminen menettää syyn minuusavaruutensa jonkin osan käytölle. Tällöin tähän osaan talletetut tiedot ja osaaminen menettää sitä merkitystään, jonka vuoksi yksilö on osaamistaan hankkinut. Minuuden supistumisesta on kyse esimerkiksi Saaran kohdalla: hänellä on ollut mahdollisena minuutena, haaveena, tulla opettajaksi. Lukion työmäärän yllättäessä haave on nyt väistymässä:

Lukiossa työn määrä on iskeytynyt vasten kasvojani vasta tänä talvena olen joutunut joka ilta tekemään läksyjä, koulutehtäviä, esseitä, esitelmiä tai muuta kouluun liittyvää. Poikaystävääni olen pystynyt tapaamaan vain yhtenä arki-iltana viikossa ja viikonloppuisin. Lukion käynti on rankkaa, vaikka yläasteella sainkin kaikista aineista todistukseen numeroita 9 ja 10.

Vielä muutama viikko sitten luulin haluavani lukion jälkeen yliopistoon lukemaan ainakin englantia, halusin kieltenopettajaksi tai kenties kääntäjäksi. Nyt olen melko varma, että minusta ei minkään aineen opettajaa tule. Syy tähän on se, että haluan ehdottomasti työn, jossa saan hoitaa työni työpaikalla ja jättää työni illaksi sinne. Kotona saisin siten pitää ”vapaa-aikaa” ja hoitaa kotia.

Mikäli opettajaksi tulemisen haave kokonaan jää pois Saaran minusavaruudesta, hänen mielenkiinnon kohteensa ja aktiivinen opiskelunsa saattaa suuntautua tulevaisuudessa osittain toisaalle. Myös Emmillä on kyse minuuden supistumisesta; hän kirjoittaa siitä, miten on menettänyt poikaystävän ja hyvän tyttöystävän lukion vaatimuksen ja vähäisen vapaa-ajan vuoksi:

Kiireeni vuoksi olen menettänyt hyvän ystävän, mikä sattuu vieläkin. Emme ole saaneet puhuttua ja asia on jäänyt siihen. Ehkä olen menettänyt muutaman toisenkin ja kolmannenkin. Lukion alkaessa aloin liikkua täysin eri porukassa ja vanhat ystäväni toisessa. Meillä on kaveriporukassamme (nykyisessä) aina tosi mukavaa, mutta välillä ikävöin vanhoja ystäviäni. Ajan myötä tuntuu, että tulisin päivä päivältä vain surullisemmaksi. Asia voi johtua myös siitä, että tapailin erästä poikaa noin puoli vuotta ja nyt noin kuukausi sitten se loppui. Ja miksiköhän? Ajan puutteen vuoksi. Emme nähneet tarpeeksi. En ole puhunut enää sen jälkeen hänen kanssaan yhtään, ja se tuntuu hyvin kurjalta. Iltaisin haluaisin soittaa hänelle, mutta en voi. Yritän miettiä muita asioita, mutta se ei vain toimi. Ajan kanssa, tai sitten ei.

Myös Venlalle seurustelusuhteen loppuminen oli vaikeaa, mutta tällä hetkellä hän kokee oppineensa siitäkin kokemuksesta: ”Yksi erilainen osa elämäni oli se, että seurustelin melkein vuoden. Seurustelun loppuminen vajotti minua paljon, mutta nyt siitä on jo yli puolivuotta aikaa, olen päässyt paljon sen asian yli, josta olen onnellinen. Seurustelin aika nuorena ja luulisin, että se kasvatti minua paljon siinä asiassa.” Samalla tavoin Sini kuvaa vanhempiensa eron muokanneen luonteenpiirteitään, jol-

loin menetyksestä on minuuden supistumisesta huolimatta seurannut myös jotain positiivista:

Minä olen tällainen omien valintojeni, kavereiden, perheen ja mielihetimiteni ansiosta. Loukkaantumiset, riidat, epäonnistumiset ja vanhempien ero ovat muuttaneet suhtautumistani asioihin ja elämään. Kahden kodin lapsena ei aina ole helppoa, mutta mielestäni olen etuoikeutettu ja itsenäisempi jossain asioissa kuin muut. En ajattele vain itseäni vaan myös muita.

Minuuden muutosta ja oppimista kuvasi usea kirjoittaja. Minuuden laajenemisesta oli kyse, kun kirjoittaja kuvasi unelmaa, jonka toteutumisen eteen teki paljon työtä. Myös uusien ihmissuhteiden, kuten poikaystävän, myötä kirjoittajat kokivat saaneensa paljon uutta ja positiivista elämäänsä. Minuuden integroinnin ajallisesti moni kirjoittaja koki hankalaksi: tulevaisuuden tavoitteet olivat ristiriidassa lukion vaativuuden kanssa tai kirjoittajan oli ylipäättään vaikea kuvata tulevaisuuttaan millään tavalla. Toisenlaisiakin tarinoita oli: osa kirjoittajista kykeni tarkastelemaan tulevaisuuttaan monelta kannalta ja yhdistämään siihen omat vahvuutensa, toiveensa ja arvonsa. Minuuden supistuminen oli muutamalla kirjoittajalla seurausta lukion vaativuudesta: työmäärän voimakas kasvaminen verrattuna peruskouluun johti toisilla harrastusten lopettamiseen, joillakin jopa ihmissuhteiden katkeamiseen. Yksi kirjoittaja pohti myös uravalintaansa sen valossa, haluaako uhrata tulevaisuudessa vapaa-aikansa työlle, kuten nyt joutuu lukiossa tekemään, vai suuntaako alalle, jossa työn voi jättää työpaikalle.

4.2 Tarinoiden analysointia teemojen kautta

Työmme tarkoituksena on nimenomaan antaa lukiolaisille puheenvuoro. Nostamme siksi vielä esiin teemoja, joita emme edellisessä luvussa käsittele, mutta jotka pitää tuoda esiin tehdäksemme oikeutta aineistolle ja sille, minkä kautta nuoret jäsentävät minuuttaan ja tulevaisuuttaan. Nuoret jäsentävät minuuttaan voimakkaasti harrastusten kautta. Myös halu matkustaa yhdisti monia nuoria. Lukiolaisten ajatukset siitä, missä vaiheessa elämää mikin asia tapahtuu, olivat melko yhteneväisiä. Tyttöjä mieltäytytti työn ja perhe-elämän yhdistäminen.

Harrastukset nousivat esiin kirjoituksissa yllättävänkin voimakkaasti. Moni jäsentää selvästi sitä, kuka hän on, harrastusten kautta. Tyypillistä on, että harrastuksista kerrotaan paljonkin. Joissakin tarinoissa tuli esiin, että harrastus määrittää melkein koko elämää. Jonne kertoo, että hänellä ei ole paljonkaan suunnitelmia jatkokoulutuksen suhteen, mutta sen sijaan harrastusten alueella hänellä on suunnitelmia:

Koulun ulkopuolisia suunnitelmia on jonkin verran, mutta ei paljoa. Tai miten sen nyt ottaa. Ainakin hiihtolomalla olen menossa Rukalle snoukkaamaan ja pitämään hauskaa. Ja sen jälkeen lähden Espanjaan kahdeksi viikoksi. Sitten pitäisi vielä mennä kevarikouluun hankkimaan korttia. Kevari kylläkin veisi aikaa läksyiltä, mutta se ois kylläkin kivaa. Kesällä lähden ehkä rapakon yli road tripille L.A.sta Nykiin. Sen pitäisi kestää kolme viikkoa. Ainoa ongelma on vain kaverini sponsorin haluttomuus maksaa. Se voisi olla todella erikoinen kokemus. Lisäksi minun tekisi mieli lähteä kesällä Norjaan lumilautailuun. Mutta se voi jäädä, koska oltiin siellä jo viime vuonna. Lisäksi kesällä pitäisi jäädä aikaa kaverien kanssa tehtävään prätäkä reissuun, jonnekin päin Suomea. Tehtiin viime kesänä retki saaristoon ja se oli upea. Oli hauskaa ja tehtiin juuri sitä, mitä haluttiin.

Jonne tiedostaa, että harrastukset vaikuttavat esimerkiksi hänen ulkonäköönsä:

Harrastukset ovat myös vaikuttaneet minuun paljon. Olen pelannut jalkapalloa jo 12 vuotta, mutta viime kesänä joukkueeltamme lähti valmentaja ja joukkue loppui. Myös snoukkailu eli lumilautailu on vaikuttanut minuun melko paljon. Se on muokannut vaatetusta ja puhe/kirjoitus tyyliä, ainakin. Se on paras urheilulaji maailmassa ja sitä harrastaessaan saa arjen asiat pois mielestä ja valtavan hymyn kasvoille. Paitsi ehkä silloin, kun lämpötila on sitä, mitä se joskus voi olla täällä siperian naapurissa. Silloin vain mieltii, että helvetti, kun on kylmä.

Harrastus onkin yksi tekijä, joka määrää sijoittumista yhteisössä. Samalla tavalla esimerkiksi musiikkimaku kertoo siitä, millainen on ja samalla se ehkä antaa viestejä siitä, miten haluaa muiden itsensä näkevän ja mihin porukkaan haluaa kuulua. Esimerkiksi Olli kertoo: ”Musiikkimakuuni kuuluu hevi, mutten pidä mistään kissantappohevistä. Suomalainen hevi on sitä parasta. Inhoan kappaleita, joita soitetaan jatkuvasti radiosta. En myöskään pidä räpistä.”

Valtteri jäsentää myös sitä, mitä hän ei ole harrastusten kautta: ”Koitan välttää liikunnan harrastamista vapaa-ajalla, mutta kiitos hyvien geenien pysyn silti kohtalai-

sessä kunnossa. Ennen urheilin enemmän, mutta enää ei tunnu olevan aikaa, eikä kyllä viitseliäisyyttäkään. Kesäisin saatan kuitenkin joskus hairahtua uimaan tai rulla-luistelemaan ja talvisin pelaamaan jääkiekkoa.”

Elli jäsentää minuuttaan sekä tulevaisuuttaan pitkälti urheilun kautta. Hän on urheillut lapsesta asti:

Pienestä asti elämäni on ollut kiireistä. Parhaimmillaan harrastin viittä harrastusta samaan aikaan: lentopallo, pesäpallo, ratsastus, pienonsoitto ja tennis. Urheilu on siis ollut todella suuri osa elämääni. Näistä harrastuksista tennis on se laji johon olen keskittynyt, koska isäni pelaa tennistä ja hän toimii joskus valmentajana. Oikea valmentajani on Turussa.

Myös elinympäristön kuvailuun kuuluvat tärkeänä osana urheilumahdollisuudet:

”--ja noin 300 metrin säteellä on lähes kaikki urheilumahdollisuudet, kuten tennis-, pesis-, jalka- ja lentopallokenttä. Näistä urheilumahdollisuuksista olen todella tyytyväinen, sillä urheilua olen harrastanut n. 5 vuotiaasta asti, eli 11 vuotta.”

Elli selittää sosiaalisuuttaankin harrastuksien kautta:

Sen tiedän, että tulen helposti ihmisten kanssa toimeen ja pystyn luomaan keskusteluja tuntemattomienkin kanssa, oli se sitten tyttö, poika, mamma tai pappa. Sosiaalisuuteeni on suureksi osaksi varmasti vaikuttanut se että vanhempani laittoivat minut jo pienenä harrastuksiin, enkä jäänyt kotiin leikkimään prinsessaa siskoni kanssa.

Elli kertoo myös mahdollisista minuuksistaan urheilun alueella:

Tavoitteenani ylä-asteelta asti on ollut päästä Jyväskylään liikunta-tieteelliseen ja valmistua liikunnanopettajaksi. Se kiinnostaa minua, koska liikunta on aina ollut tärkeää minulle ja nuorten ohjaaminen kiinnostaa. Olen ollut kesätöissä liikuntaleirillä ja lapset olivat ala-asteikäisiä. Ne leirit vain vahvistivat haluani päästä Jyväskylään.

Toisaalta Ellillä on myös toinen haave, jonka eteen hän harjoittelee määrätietoisesti:

Intohimonani on tietenkin tennis. Viikkoni kuluu tennisharjoituksiin, lenkillä ja puntilla käymiseen ja kouluun. Ainoastaan viikonloppuisin,

ja silloinkin vain iltaisin, ehdin olemaan ystävieni kanssa. Päivät kuuluvat reeneihin ja läksyihin. Haaveenani on, että tienaisin rahani tennispelaajana ja pääsisi huipulle. Ehkä sekin on mahdollista jos vain kovasti on tahtoa.... Ja harjoitusta.

Ellin tarina onkin esimerkkinä siitä, miten yksi minuusavaruuden osa voi levitä monelle elämäntilanteelle. Urheilu onkin sellainen harrastus, että siitä on helppo esimerkiksi puhua monien ihmisten kanssa.

Myös muissa kertomuksissa jonkin harrastuksen tärkeys tulee selvästi esille. Iina sanoo, että partion harrastaminen on hänelle elämäntapa:

Harrastan partiota, kymmenes vuosi on meneillään. Lähes kaikki ystäväni ovat tai ovat olleet partiossa joskus. Suurempien kansainvälisten leirien kautta olen saanut uusia hyviä ystäviä, joihin olen yhteydessä päivittäin. Kaukaisin heistä asuu Italiassa. Yhteydenpidossa netti on tärkeä, puhumme yleensä Messengerissä. Oikeastaan en voi sanoa harrastavani partiota, partio on elämä ja elämäntapa. Minulle. Olen sen kautta oppinut monia hyödyllisiä taitoja, jotka auttavat myös koulussa ja ovat syöpyneet mieleeni niin, että osaisin ne unissanikin.

Kirjoitelmien kirjoittajiin oli valikoitunut lukion sijainnista ja hevosurheilulinjasta johtuen yllättävän monta ratsastuksen harrastajaa. Myös kaikille heille harrastus määrätti suurelta osin minuutta ja tulevaisuuden suunnitelmia. Lissulla lukion jälkeiset suunnitelmat liittyvät hyvin kiinteästi hevosurheiluun.

Harrastan siis ratsastusta. Olen Loimaan lukion hevosurheilulinjalainen oikeasti kotoa Somerolta. Asun Ypäjällä Ypäjän hevosopiston asuntolassa. Minulla on kaksi hevosta, joiden kanssa käyn valmennuksissa 3 kertaa viikossa. Tavoitteena olisi kilpailla alue- ja tasolla tänä kautena. Haluaisin vielä yhden kyvykkäämmän hevosen, jonka kanssa voisin nousta kansalliselle tasolle. Lukion jälkeen haluaisin opiskella jonkin hevosammattin, tehdä jotain hevosten kanssa. Luultavasti jatkan jollain linjalla Hevosopistolla, ehkä ratsastuksen ohjaajana tai yms. Tiedän ettei hevosalalla saa paljon palkkaa, mutta se on vain simppelinen harrastus, josta en helpolla luovu. Vietän nykyään jo niin paljon aikaa tallilla, että se olisi todella mukavaa, jos saisin yhdistettyä työn ja harrastuksen, koska tiedän, että tähän lajiin en kyllästy koskaan!

Haluaisin perustaa oman tallin. Jos oppisin niin hyvin ratsastamaan niin voisin ratsuttaa hevosia ja kouluttaa nuoria hevosia. Kilparatsastajan ura olisi houkutteleva. Kilpailla ulkomailla ja vielä menes-

tyä hyvin. Valitettavasti se vaatisi enemmän älyttömästi rahaa ja sponsoreita ja menestystä jo Suomessakin. Jos ensin Suomessa alkaisi asiat menemään hyvin niin sen jälkeen voisin haaveilla ulkomailla asumisesta ja kilpaurasta. Kaiken kukkuraksi minulla on SURKEA kielipää, mutta jos tekisin kovasti töitä englannin kanssa niin kielipääni parantuisi varmasti.

Myös Tiia pohtii hevosurheilusta ammattia, mutta alan huono palkkataso houkuttaa toisaalta kouluttautumaan paremmin palkattuun ammattiin.

Tulevaisuudessa hevosteni kanssa tähtään korkeampiin ja vaativimpiin esteluokkiin. SM-kisat ovat tavoitteenani luultavasti ensivuonna voi olla jo tänäkin vuonna jos kaikki sujuu hyvin. Jatko-opinnot lukion jälkeen on vielä vähän (tai aika paljon) auki. Toisaalta haluaisin touhuta hevosten kanssa ja ratsastaa, mutta sitten taas toisaalta siitä saa huonoa palkkaa. Yksi vaihtoehto olisi jokin yliopisto, mutta siitä en vielä oikein tiedä, jos kouluttautuisi hyvin ja menisi töihin ja saisi suht hyvää palkkaa ja pitäisi ratsastuksen vain harrastuksena olisi myös hyvä vaihtoehto, mutta ei jotenkin vaan niin innostava. Tulevaisuudessa vuonna 2010 minun olisi tarkoitus ratsastaa nuorten ratsastajien luokkia, mutta en nyt mene paniikkiin vaikka en nyt ole kaikesta ihan varma.

lita on tehnyt päätöksen suunnata hevosalalle huolimatta alan palkkauksesta ja työn raskaudesta. Omistautuminen harrastukselle on voimakasta: ”Kaikki vapaa-aikani menee hevoseni parissa. Siis elämälläni ei ole tällä hetkellä muuta merkitystä kuin koulu ja hevoset.”

Toinen teema, joka nousee aineistosta harrastusten ohella, on se, että monella kirjoittajalla on selkeä käsitys siitä, missä järjestyksessä elämän tärkeät asiat tapahtuvat. Tähän seikkaan kiinnittivät huomiota erityisesti tytöt. Suvi kirjoittaa: ”Sitten kun minulla on hyvä ammatti ja olen saanut maksettua opintolainani haluaisin löytää jonkun ihanan miehen. Haluaisin tutustua mieheen hyvin ja huomata, että hän on minulle se oikea. Toivon, että menen naimisiin unelmamieheni kanssa, ostamme omakotitalon jonkun kaupungin laidalla ja perustamme perheen.” Samoin Essin mielestä pitää ensin olla tietyt asiat kunnossa, ennen kuin voi harkita lasten hankkimista: ”Pidän lapsista ja niitä aion hankkia, kun olen oikeanlaisessa elämäntilanteessa.” Saman asian tuo kirjoituksessaan esiin Jaana: ”Olen kuitenkin varma, että haluan luoda jonkin näköisen uran, ennen kuin perustan perheen.”

Yhtenä teemana tuli esiin työn ja perheen yhdistämisen pohdinta. Vain tytöt käsittelivät tätä aihealuetta. Jenni pohtii: ” Minusta tuntuu, että työ ja tuleva ura ovat hyvin suuri osa elämääni. Toki haluan oman perheen, muttei se tunnu niin tärkeältä ’tässä vaiheessa elämää.’ Kuitenkin kaikki mitä nyt opiskelen, vaikuttaa suuresti työuraani, ei niinkään perheeseeni.” Jenni pitää tällä hetkellä uraa tärkeänä, kun taas Jaana ei halua uran määrittävän elämänsä liiaksi: ” Tärkeintä on mielestäni olla onnellinen, vaikka unelma-ammatti ei olisikaan rahallisesti paras vaihtoehto. En myöskään halua olla kiireinen ja poissaoleva uranainen. Jotain kuitenkin siltä väliltä.” Niina pohtii työn merkitystä elämässään tarinansa kahdessa eri kohdassa:

Tavoitteenani yleensäkin elämässä on viettää sellainen elämä, että nauttisin siitä itse. En missään tapauksessa halua työn olevan pääosassa.

Tavoitteenani ei ole saada julkisuutta tai rahaa mielinmäärin, vaan viettää sellainen elämä, että siitä voi vielä vanhanakin nauttia.

Kamalinta olisi se, että olisin aina töissä enkä koskaan kotona, ja että myös mahdollinen tuleva puolisoni olisi työnarkomaani.

Sini on jäsentänyt yhtä mahdollista minuuttaan pitkälle. Vaikka hän mainitsee ensisijaisiksi ammattihaaveikseen kääntäjän ja radiotoimittajan, hän pohtii erityisesti työn ja perhe-elämän yhdistämistä merikapteenin ammatissa:

Hiukan erilainen tulevaisuuden näkymä olisi minä merikapteenina ison risteilyaluksen ruorissa. Se olisi mukavaa vaihtelua muutoin niin miesvaltaisella alalla. Lukion jälkeen menisin Rauman merenkulku-oppilaitokseen ja sieltä valmistuttuani pääsisin töihin. Kokemuksen karttuessa pääsisin aina parempiin laivoihin ja lopulta seilaisin luksuslaivalla kohti Karibianmerta. Lomailisin ihanan lämpimissä paikoissa talvisin ja kesät milloin Suomessa milloin muualla Euroopan puolella. Välimeren risteilytkin olisivat mukavia reittejä ja ehkä omistaisin pari loma-asuntoa Kreikassa ja Espanjassa. Kapteenin ura saattaisi vaikeuttaa ihmissuhdeasioita ja välit perheeseen voisivat hiukan huonontua, mutta olisin itsenäinen ja omillani toimeen tuleva. Lisäksi saisin hyviä ystäviä laivan muusta henkilökunnasta. Lopettaessani työt olisin varakas ja menestynyt ja pyörisin seurapiirijuhlissa milloin missäkin. Minulla olisi loistava mies, koti ja pari koiraa. Lapsista en tiedä, ehkä pari niitäkin.

Malli siihen, miten työ ja perhe-elämä yhdistetään, tulee ympäröivästä yhteiskunnasta. Myös omalla perheellä on vaikutusta siihen, mitä asiasta ajatellaan. Ulla kirjoittaa:

Olen hieman laiska ja ns. taiteilijasielu. Työ ja koulu eivät todellakaan ole minulla etusijalla. Haluan nauttia elämästä ja haluan, että minulla on ihana perhe ja ihania ystäviä. Haluankin joskus saada lapsia. Ehkä asenteeni johtuu siitä, että vanhempani ajattelevat niin. Äitini ei ole opiskellut nuoruudessaan paljon, sillä perhe oli hänellä etusijalla. Minusta se on hienoa ja siksi olenkin hieman poikkeava täällä lukiossa Toki minäkin haluan opiskella mieluisan ammatin, jossa viihdyn lopun elämää, mutta en aseta tavoitteitani korkealle. En pyri kymppin keskiarvoon tai varmaan yliopistopaikkaan. Minulle riittää, että menestyn aineissa, joista olen kiinnostunut. En pohdi pää verellä mihin haen kahden vuoden kuluttua vaan otan rauhallisesti. Jos en tiedä sitä silloin, niin sitten en. Minusta olisikin mukavampi lähteä lukion jälkeen vuodeksi Au pariiksi tai jotain muuta vastaavaa. Vuosi ulkomailla kasvattaisi minua ja minulla olisi aikaa miettiä mitä haluan. Minusta on turha lähteä vain johonkin opiskelemaan. Haluan olla kiinnostunut aiheesta. Sitä paitsi luulen, että harva osuu oikeaan ensi yrittämällä. Uskon, että minäkin saan vaihtaa koulua ennen kuin löydän etsimäni. Monethan tietävät vasta 50-vuotiaana mitä haluavat tehdä. Nuorilta odotetaan aika paljon kun pitäisi tietää sen kuka on. Joillekin ura on elämä, mutta voin rehellisesti sanoa, että onneksi se ei ole sitä minulle. En elä tehdäkseni työtä, vaan teen työtä elääkseni.

Pojilla ei ollut pohdintoja työelämän ja perheen yhdistämisestä. Tyypillinen tulevaisuudenkuvaus oli sellainen, jossa opiskelua pohdittiin paljon, mutta työelämää kuvailtiin muutamalla sanalla tai lauseella. Jos mainintoja perheestä oli, ne olivat hyvin lyhyitä. Mauno kirjoittaa:

Tulevaisuudessa toivoisin omistavani hienon talon, ehkä perheen. Olisi hienoa jos minulla olisi mukava ja hyvä palkkainen työ josta pitäisin. Voisin tehdä töitä jonkin sortin tekniikan alalla. Autoihin liittyvä työ olisi mukavaa, kuten insinööri jossain asiassa. Mutta minulle on tärkeintä että pitäisin työstäni. Suuri tavoite elämässäni on että olisin onnellinen ja minulla olisi ystäviä lähelläni.

Samoja ajatuksia on Jaakolla, joka kirjoittaa siitä, miten tulevaisuuden suunnittelu on hankalaa ja päätöksenteko vaikeaa. Työ- ja perhe-elämää hän kuvaa vain kahdella virkkeellä: "Tulevaisuudelta toivon, että saisin hyvän työpaikan, jossa on hyvä palkka. Oman talon hienolta paikalta ja vaimon ja lapsia."

Yhtenä teemana aineistossa esiintyi halu matkustaa. Yleensä kuvaukseen hyvästä tulevaisuudesta kuului matkustaminen ulkomaille jollakin tavalla. Sini kirjoittaa:

Koko 16-vuotisen elämäni pienellä paikkakunnalla asuneena voin vakuuttaa, että tahdon ulos täältä. Lukion jälkeen se on täysin mahdollista ja tiedän tekeväni muuton, vaikka en saisikaan takuita jatko-opiskelupaikasta. Ulkomailla olisi jossain vaiheessa mukava asua ja tehdä töitä. Aion tutustua uusiin ihmisiin, laajentaa näkemyksiäni ja toki jossain vaiheessa juurtua paikalleni loppuiäksi. Mutta se saa odottaa, sillä olen utelias näkemään maailmaa monelta kantilta. --

Ulla kirjoittaa:

Olen 16-vuotias tyttö Ja pohdin tässä kuka olen ja mitä haluan. Olen hiukan taipuvainen haaveiluun ja minusta on mukava miettiä tulevaisuutta. Suunnittelu tosin on eri asia. En tiedä mitä haluaisin tehdä työkseni. Tiedän kyllä, että haluan matkustella ja nähdä maailmaa ja erilaisia ihmisiä. En kuitenkaan toivo matkustamisesta ammattia. Ulkomailla opiskelu kuitenkin kuulostaa hyvältä. En tiedä palaanko koskaan pysyvästi Suomeen.

Anna-Maija pohtii jopa ammatinvalintaansa siltä kannalta, miten ammateissa pääsee matkustamaan ulkomaille:

Minulla on 3 veljeä, joista ainakin kahdesta tulee insinöörejä. Minuakin on alkanut siten kiinnostaa teknillinen korkeakoulu, erityisesti sen takia, että voi päästä ulkomaille töihin, työllisyysnäkömät ovat hyvät ja palkka on hyvä. Olen aina ollut hyvä kielissä ja se on varmaankin etu ulkomailla työskennellessä. Toinen opiskelupaikka, joka on nyt alkanut kiinnostaa, on valtiotieteellinen. En oikein tiedä mihin tehtäviin siellä opiskeltuaan voi siirtyä, mutta siellä opiskeltavat aineet kiinnostavat. Sain kuitenkin sen käsityksen, että voisi siirtyä johonkin kansainvälisiin tehtäviin eli ulkomaille. En ole käynyt oikein missään ulkomailla ja sen takia halu onkin niin kova. Sukulaiset aina käy joka puolella, mutta meidän perhe harrastaa Suomimatkailua.

Aiemmin analyysissä minuuden ajallisuutta käsitellessämme tuli ilmi, että tytöt ajattelivat, että he siirtävät unelmiensa toteuttamisen aina eläkeikään saakka. Erityisesti matkustaminen on monen tytön kirjoituksissa esillä haaveena, joka odottaa aikaa, jolloin ei työ- tai opiskelukiireitä enää ole. Tyypillinen ajattelutapa on, että ainakin eläkkeellä on aikaa matkustamiseen. Maria kirjoittaa: ”Muutenkin haluaisin matkustella, viimeistään vanhuksena kun on aikaa.” Myös Jaana odottaa matkustelua: ”Haaveenani on aina ollut matkustella ympäri maailmaa, tutustua erilaisiin kulttuureihin ja nähdä elämä Suomen ulkopuolella. Ja sen aion myös tehdä, vaikka siihen

menisi aikaa.” Pojista matkustamisen mainitsi Jonne, jolle matkustelu oli suorastaan elämäntapa. Teppo taas oli poikkeus koko aineistossa, sillä hän haluaa pysyä paikallaan: ” Haluaisin myös pysyä paikallani enkä lähteä minnekään ainakaan kauaksi.”

Nostimme aineistostamme muutamia teemoja, jotka kuvaavat mielestämme hyvin sitä, miten nuoret minuutensa ja tulevaisuutensa käsittävät. Harrastukset olivat monelle kirjoittajalle aihe, josta saatettiin kertoa paljonkin; olipa harrastus joillekin lähes koko elämä. Sukupuolten väliset erot tulivat esille kahdessa teemassa: vain tytöt pohtivat sitä, missä järjestyksessä elämän suuret tapahtumat tulevat tapahtumaan. Kaikilla tästä aiheesta kirjoittaneilla ajatukset olivat samansuuntaiset: ensin opiskelu, sitten työpaikka ja vasta sen jälkeen mies ja lapset. Myös työn ja perheen yhdistämistä pohtivat ainoastaan tytöt. Siinä kannanotot vaihtelivat: jotkut halusivat selvästi panostaa perheeseen, toiset kokivat uran tärkeämmäksi. Halu matkustaa yhdisti useita kirjoittajia. Moni halusi työn, jossa pääsisi ulkomaille, toisille matkustaminen oli sidoksissa vapaa-aikaan.

5 Tulosten yhteenveto ja pohdinta

Tässä luvussa olemme tehneet analyysimme tuloksista yhteenvedon, joka on jakautunut kahteen osaan päätutkimusongelmiemme mukaisesti. Olemme myös pohtineet, mitä tulokset voivat kertoa tutkimuksen lukijalle. Tutkimusongelmanamme kysymyksiä, joihin pyrimme vastaamaan ensimmäisessä kappaleessa, olivat:

- Miten nuori kokee minuutensa?
- Mitkä asiat ovat nuorten kokemuksen mukaan merkittävimmät heidän minuutensa kehityksessä?
- Ovatko koulu ja opettajat vaikuttaneet minuuden rakentamiseen?

Toinen tutkimusongelmamme liittyi tulevaisuuden hahmottamiseen. Tällä aihealueella tutkimuskysymyksiämme olivat:

- Miten lukiolaiset hahmottavat tulevaisuuttaan ja miten he kokevat tulevaisuuden?
- Onko lukiolaisilla jo selvillä, mitä he tulevaisuudeltaan haluavat?
- Miten tulevaisuus näkyy nuorten tämänhetkisessä elämässä?

On otettava huomioon, että minuuksien ja tulevaisuus liittyvät toisiinsa minuuden ajallisuuden ja mahdollisten minuuksien kautta. Minuudet sisältävät myös ajatuksia tulevastakin. Valitsemamme käsittelytapa, jossa minuuteen ja tulevaisuuteen liittyviä asioita käsitellään omina kappaleinaan, eroaa analyysimme jäsenyyksestä. Käsittelytapa osaltaan selventää tuloksiamme nimenomaan kahden tutkimusongelmamme valossa ja toisaalta asioiden uudenlainen järjestäminen voi tuoda lukijalle aiheesta uutta ymmärrystä ja uusia näkökulmia.

5.1 Lukiolaisten käsitykset minuuden rakentamisesta ja siihen vaikuttaneista asioista

Nuorten kirjoitusten perusteella sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön vaikutus nuorten minuuden rakentamiseen on merkittävä. Tämä asia tulee esille monissa asioissa kirjoituksissa. Taustalla on sosiaalisia ja kulttuurisia malleja, jotka omaksutaan osaksi omaa minuutta. Koulu vaikuttaa osaksi sosiaalisten suhteiden välityksellä minuuden kehitykseen. Toisaalta arvot ja vertailu toisiin on merkittävä minuuden jäsentäjä.

Harrastukset nousivat nuorten kirjoituksissa tärkeäksi minuuden osa-alueeksi. Todennäköisesti harrastukset ovat merkittäviä nuorten elämässä juuri yhteisöön kuulumisen kautta. Postmoderniin elämään riskien keskellä haetaan jatkuvuutta sillä, että tunnetaan kuuluvuutta johonkin ryhmään. Minuuden rakentamiseen vaikuttavat kirjoitusten perusteella myös erilaiset toimintakontekstit. Tämä selventyy erityisesti esimerkkien kautta. Aineistossa oli kirjoituksia, joissa minuuden rakentamisen vaikeus tuli esiin. Myös päinvastaisia esimerkkejä löytyi.

5.1.1 Minuuden rakentaminen sosiaalisten ja kulttuuristen mallien kautta

Merkittävä näkökulma tarkasteltaessa minuuden rakentamista on minuuden sosiaalinen ja kulttuurinen rakentaminen. Ihmisten välinen kanssakäyminen on väistämättä suuri osa minuuden rakentamista ja se ilmeni aineistossamme monilla eri tavoilla. Monissa tarinoissa voidaan nähdä kulttuurin mallien ja tarinoiden vaikutus itsestä kerrottuun tarinaan ja sitä kautta oman minuuden rakentamiseen. Esimerkiksi median luoma kuva naisen ulkonäöstä ja naisen asemasta yhteiskunnassa näkyvät aineiston tarinoissa. Kulttuurin tarjoamat mallit ja myytit nousevat esiin myös muissa teemoissamme.

Sosiaalinen vuorovaikutus ympäristön kanssa näkyi useissa kirjoituksissa. Esimerkiksi yksi kirjoittaja kuvasi, että häneen on ikään kuin tarttunut kodin tapa keskustella asioista kovaäänisesti. Positiivisen elämänasenteen kirjoittaja taas koki olevan peräisin mummoltaan. Käyttökelpoisia käsitteitä kuvaamaan minuuden sosiaalista rakentumista olivat aineistossamme ainakin reflektio ja tunnustus, positiointi, imitaatio ja sosiaaliset vertailut. Näiden käsitteiden kautta on mahdollista kuvata minuuden sosiaalisen ja kulttuurisen rakentumisen ja rakentamisen monimuotoisuutta. Kirjoituksissa oli esimerkiksi kuvauksia, joissa positiivinen reflektio, tunnustus tuli esiin. Kun joku sanoo meille jotain positiivista, siitä tulee jossain määrin osa minuuttamme. Myös imitaatio eli jonkin toiminnan jäljittely tuli esiin tarinoissa. Yksi kirjoittaja kertoi esimerkiksi ottaneensa mallia puhe- ja käyttäytymistapoihinsa perheeltään ja sukulaisiltaan. Myös perheen ja kavereiden mielipiteitä kerrottiin omaksuttavan omaan käyttöön, jos ne ovat hyvin perusteltuja.

Sosiaalisten vertailujen käsite osoittautui hyvin käyttökelpoiseksi aineistomme analysoinnissa. Esimerkiksi media ja sen välittämä kuva naisesta on yksi lähde, johon omaa itseä verrataan. Käsittelemme laajemmin sosiaalisia vertailuja tulevaisuuteen liittyvässä kappaleessa, koska sosiaaliset vertailut liittyivät monella kirjoittajalle juuri tulevaisuuden mahdollisiin minuuksiin. Positioinnin käsite oli myös hyvin käyttökelpoinen kuvattaessa aineistoa ja minuuden sosiaalista rakentumista. Erityisesti moni tyttö pohti, että heidän minuuden rakentamiseensa oli vaikuttanut se, kuinka monentena lapsena he olivat perheeseensä syntyneet. Positioinnin käsitteellä kuvasimme

esimerkiksi sitä, että kirjoittaja positioi itsensä esikoisen asemaan ja koki, että tämän takia hänellä on ollut enemmän vastuuta perheessä. Kulttuurin tarina siitä, millainen asema kuopuksella tai esikoisella perheessä yleensä on, siirtyy osaksi ihmisten omia minuuksia.

Minuuden sosiaaliseen rakentumiseen liittyy myös se, että muutamat kirjoittajat mainitsivat tarinassaan poikaystävänsä tärkeänä asiana. Varmasti suurimmalla osalla kirjoittajissa on jokin minuuden osa-alue, johon kerätään seurusteluun ja seurustelukumppaniin liittyviä asioita. Yksi kirjoittaja kuvasi tarinassaan vuoden kestäneen seurustelusuhteen päättymistä. Tällöin minuuden voidaan sanoa supistuneen, koska kyseiselle minuuden osa-alueelle kerätty tieto jää käyttämättä; sitä ei enää tarvita. Kuitenkin kyseinen kirjoittaja kuvasi kasvaneensa tämän seurustelun ja eron kautta. Samalla tavalla kirjoittaja, joka kertoi vanhempien eron olleen raskaan hänelle, kertoi kuitenkin kasvaneensa prosessin myötä. Suhtautuminen asioihin ja elämään oli muuttunut. Minuuden supistumisen jälkeen jollakin alueella käyttämättä jäänyt energia siirtyykin usein jonnekin muualle. Vanhalta minuuden osa-alueelta siirretään tietoa myös muille osa-alueille minuuden eri alueitten integraation kautta.

5.1.2 Koulu minuuden rakentamisen kontekstina

Minuutta rakennetaan myös suhteessa kouluun. Lukiolaiset, joilta keräsimme tutkimuksemme aineiston, käyvät koulua kymmenettä vuotta. Koulun sosiaaliseen yhteisöön sijoittuminen on siis ehtinyt vaikuttaa jo monin tavoin minuuden rakentamiseen. Monet kirjoittajat kertoivat esimerkiksi olevansa normaaleja lukiolaisia. Toisaalta joitakin kirjoittajia häiritsi se, että he olivat ujoja eli he erottuivat normaalista yhteisöstä. Koulu voidaankin nähdä merkittäväksi normaaliuden määrittäjäksi. Esimerkiksi Michel Foucault on kuvannut eri sosiaalisten instituutioiden genealogisessa analyysissään sitä historiallista kehitystä, jossa yhteiskuntien syntyessä ihmiset muuttuivat itsensä tiedostaviksi vastuullisiksi yksilöiksi ihmismassojen sijaan. Keskeistä tässä yksilöllistämisprosessissa oli erilaisten epänormaalien ja normaalin luokitusten teko ja niiden julkiseksi tekeminen. Erilaisilla sosiaalisilla instituutioilla kuten koululla, armeijalla ja sairaalalla oli tässä iso rooli. (Saastamoinen 2000b, 14.) Muutamassa

tarinassa tuli esiin myös se mielenkiintoinen seikka, että asema koulun yhteisössä määräytyy jo hyvin aikaisin, ensimmäisillä luokilla.

Kouluun liittyen kirjoittajat jäsensivät minuuttaan hyvin paljon myös sitä kautta, missä kouluaineissa he kokivat olevansa hyviä. Monet kirjoittajat jäsensivät minuuttaan myös sitä kautta, että he menestyivät kaikissa tai lähes kaikissa aineissa. He kirjoittivat tämän vuoksi haluavansa menestyä myös lukiossa hyvin. Ehkä minuus voi jopa muuttua, jos minuus ei enää lukiossa määräykään hyvien numeroiden kautta. Koulun arviointikulttuuri on siis iskostunut niin syväälle nuoriin, että minuutta määritellään hyvin paljon koulumenestyksen kautta. On tärkeää kysyä, onko koulumenestys, nimenomaan arvosanat, liiankin määräävässä asemassa koulussa. Aineistomme perusteella näyttää siltä, että hyvin monille nuorille lukiossa menestyminen, ja nimenomaan siellä saavutettavat arvosanat, ovat tärkein asia elämässä. Mielestämme olisi syytä pohtia keinoja, joilla tärkeitä arvoja, kuten tasa-arvoa, oikeudenmukaisuutta, suvaitsevaisuutta, ystävyyttä ja yhteistyötä huomioitaisiin nykyistä enemmän kouluissamme. Menestymistä painotetaan kouluissa nykyisin ehkä liikaa.

Kuten johdannossa esitimme, odotimme, että yksittäiset opettajat olisivat olleet suuremmassa roolissa esimerkiksi kiinnostuksen herättäjinä eri aiheisiin. Yllätyimme siitä, että oppilaiden omat entiset tai nykyiset opettajat eivät tulleet esiin tarinoissa minuuteen vaikuttaneina asioina. Aineistossamme opettajia ei kuvattu välittävinä, nuorista kokonaisina ihmisinä kiinnostuneina ja heistä huolta kantavina aikuisina. Vaikka tämäkin puoli opettajissa on, koulun – ja etenkin lukion – suorittamiseen ja menestymiseen ohjaava puoli on erittäin voimakas. Sen alle näyttää jäävän inhimillinen ja moninainen kanssakäyminen, joka olisi nuorille tarpeen heidän vaativassa ja ristiriitaisessa elämäntilanteessaan.

Tutkimuksemme teoriaosassa esiin noussut kysymys siitä, voidaanko minuuden muutoksia tarkoituksellisesti saada aikaan koulujärjestelmässämme, jääkin osittain avoimeksi. Oletamme, että koulussa muodostuneet sosiaaliset järjestelmät vaikuttavat nuorten minuuden rakentamiseen merkittävästi. Samoin koulun arviointikäytännöt vaikuttavat opettajien välityksellä lapsiin ja nuoriin hyvin pysyvällä tavalla. Tällaisiin minuuden muutoksiin koulussa ei kuitenkaan tarkoituksellisesti pyritä.

5.1.3 Harrastukset ja yhteisöllisyys

Harrastukset nousivat yllättävänkin voimakkaasti esiin minuutta määrittävinä asioina. Harrastuksista kerrottiin tarinoissa paljonkin. Joissakin tarinoissa harrastus määritteli melkein koko elämää. Aineistossamme oli muutama nuori, jolle harrastuksesta oli tullut tulevaisuuden ammattihaave. Harrastus vaikutti paljon myös muihin elämän osa-alueisiin. Jäimme pohtimaan sitä, miten voimakkaasti nuoren minuus supistuisi, mikäli harrastusta ei pystyisikään jatkamaan esimerkiksi loukkaantumisen vuoksi.

Harrastukset ovat tärkeitä nimenomaan yhteisölliseltä kannalta. Harrastusten suuri merkitys nuorten elämään voi selittyä sillä, että koulu ei kykene tarjoamaan nuoren elämään riittävästi merkitystä ja mielekkyyttä. Ystävyyssuhteita ja yhteisöllisyyden tunteita ei koulun kiireessä ehditä tuntea ja siksi ne haetaan vapaa-ajalta – usein harrastuksista. Ja koska sosiaalisissa kanssakäymisissä rakennetaan minuutta, harrastukset, joissa ystävyyssuhteet kehittyvät, koetaan merkittäväksi osaksi minuutta.

Aineistossamme tuli esiin, että harrastukset määrittävät yhteisöön kuulumista. Esimerkiksi yksi poika kertoi, että lumilautailuharrastus on muokannut hänen ulkonäkönsä sekä puhe- ja kirjoitustyyliään. Harrastukset näyttävätkin liittyvän kiinteästi yhteisöllisyyteen. Yhteisöistä on esitetty monenlaisia näkökulmia. Meidän työmme kannalta oleellisia ovat näkemykset, joissa postmoderni aika näyttäytyy ääriyksilöllisyyden sijasta uutena mahdollisuutena liittyä yhteen samanhenkisten ihmisten kanssa. (ks. Saastamoinen 2000b, 2.) Crowin ja Allanin (1994, 6-7) yhteisöjen symbolista luonnetta korostava määritelmä onkin osuva, kun kuvataan aineistomme harrastavia nuoria. Tällöin yhteisön ajatellaan synnyttävän johonkin kuulumisen tunteen. Usein tämä ilmenee samankaltaisuuden tunteena. Tunne samankaltaisuudesta sisältää tunteen siitä, että poikkeaa kaikista muista. Tämä sisältää myös erilaisten toisten rajaamista yhteisön ulkopuolelle. (Saastamoinen 2002, 4.) Myös koulu on yhteisö, johon oppilas kuuluu, mutta koulu määrittää minuutta eri tavalla kuin esimerkiksi johonkin harrastusryhmään kuuluminen. Koulussa ehkä tärkeämmällä sijalla on vertailu muihin, ja siihen, mikä on normaalia ja mikä ei. Harrastuksissa taas on tärkeää juuri yhteenkuuluvuuden tunne.

Vahva yhteisöllisyyden tunne välittyi myös aineistomme yhdestä tarinasta, jossa kirjoittaja kertoi partioharrastuksestaan. Kirjoittaja kuvasi harrastustaan elämäntavaksi. Partioharrastajien yhteydenpitokanavana toimi suurelta osin Internet ja erityisesti Messenger-keskusteluohjelma. Kaukaisin partiolainen, johon kirjoittaja oli lähes päivittäin yhteydessä Internetin välityksellä, asui Italiassa. Internetin välityksellä koettu yhteisöllisyys on kuitenkin erilaista kuin perinteinen yhteisöllisyys. Gergen (2000, 203) sanoo, että perinteisesti olemme tulleet mukaan erilaisten suhteiden vaikutuspiiriin siitä lähtien, kun olemme saaneet nimen. Suhteiden kautta kehitämme tunnetta siitä, kuka olemme. Elämällä yhteisöissä, joissa moni ihminen tuntee meidät ja nämä ihmiset tuntevat toisensa, meille välittyy vahva tunne siitä, että olemme joku. Joku, jolla on tietyt ominaispiirteet, tietyt kyvyt ja taipumukset. Kommunikaatioteknologia on kuitenkin muuttamassa tätä yhtenäistä ja johdonmukaista käsitystä yhteisöstä. Internetin yhteisöjä ei voi yhdistää tiettyjen, konkreettisten yhteisön osallisten läsnäoloon, joilla mieli yhdistyy ruumiiseen. Internetin yhteisöissä on enemmän kyse siitä, että positioi itsensä keskustelussa. Monilla nuorilla verkottuminen Internetin välityksellä onkin merkittävä sosiaalisen ymmärryksen tuottaja. (Gergen 2000, 212).

Moni nuori kirjoitti harrastuksista kertoessaan, että suuri vaikutus harrastuksen aloittamiseen oli ollut vanhemmilla. Vanhempien merkitys korostui vielä entisestään nuorilla, joiden harrastus vaati vanhempien aikaa ja/tai taloudellista tukea. Aineistossamme oli myös tarinoita, joissa kerrottiin, että monet harrastukset lapsuudessa ja nuoruudessa ovat auttaneet kertojien mielestä heitä muualla elämässä. Esimerkiksi yksi kirjoittaja kertoi pystyvänsä keskustelemaan kaikenlaisten ihmisten kanssa, vanhojen tai nuorien, koska hänen vanhempansa laittoivat hänet jo lapsena moniin erilaisiin harrastuksiin. Harrastusten kautta varmasti oppiikin toimimaan erilaisissa konteksteissa ja näin ollen minuusavaruus laajenee. Kuitenkaan monien asioiden harrastaminen ei ole varmastikaan ainut keino oppia toimimaan erilaisissa tilanteissa. Ehkä myös mielikuvien kautta voi opetella toimimaan erilaisissa konteksteissa. Mielikuvia voi syntyä esimerkiksi kirjojen lukemisen tai muiden ihmisten kanssa käytyjen keskustelujen kautta.

5.1.4 Kontekstin vaikutus minuuden rakentamiseen

Lukiolaisten tarinoissa tuli ilmi, että konteksti vaikuttaa paljon minuuden rakentamiseen. Minuuden kontekstuaalisuus ajallisesti, ympäristöllisesti ja kulttuurisesti tuli esiin ainakin jollain tapaa jokaisessa kirjoituksessa. Tyypillisesti tarinoissa kuvattiin kontekstuaalisuutta siten, että kerrottiin perheellä ja kasvu-ympäristöllä olleen suuri vaikutus siihen, kuka on. Erityisesti perheen merkitys korostui. Melkein jokaisessa tarinassa kerrottiin perheen vaikuttaneen omaan minuuden rakentamiseen. Perheen kerrottiin antaneen esimerkiksi pohjan omalle maailmankuvalle tai perheen avulla oli löydetty omat kiinnostuksen kohteet. Esimerkiksi muutamat kirjoittajat kertoivat kiinnostuneensa liikunnasta isänsä ansiosta. Yksi kirjoittajista kuvasi perhettään, jossa on paljon sijaislapsia ja kertoi seikan vaikuttaneen siihen, millainen on. Myös muut ihmissuhteet perheen ohella voidaan ymmärtää tietynlaiseksi kontekstiksi minuuden rakentamiselle. Esimerkiksi eräs tyttö selitti hiljaisuuttaan ja syrjäänvetäytyvyyttään ennen kouluikänsä sillä, että heidän lähellään ei asunut hänen ikäisiään leikkikavereita, hän ei ollut päivähoitossa ja sukulaislapsetkin asuivat kaukana. Tässä tapauksessa kirjoittaja ei siis ollut tottunut leikkimään ikäistensä kanssa eikä tuntenut niissä tilanteissa oloaan kotoisaksi.

Myös elinympäristön kuvattiin vaikuttaneen minuuden rakentamiseen. Esimerkiksi yksi tyttö kertoi pitävänsä siitä, että kotona on omaa rauhaa. Esimerkkinä hän kertoi, että saa olla pihalla ilman, että naapuri näkee mitä siellä tekee. Sama kirjoittaja kertoi, että kyläkoulu on vaikuttanut häneen positiivisesti. Hän myös halusi muuttaa takaisin maalle saatuaan omia lapsia, koska koki maaseudun olevan positiivinen asia kehitykselle. Kirjoittaja siis suuntasi myös tulevaisuuttaan sen perusteella, millaisessa ympäristössä hän tunsi viihtyvänsä. Minuuden kontekstuaalisuutta voitaisiinkin kuvata minuuden viitekehyksenä, joka kuvaa ehkä paremmin sitä, että konteksti asettaa minuuden rakentamiselle tiettyjä rajoituksia. Esimerkiksi jokin sairaus saattaa rajoittaa minuuden rakentamista. Toisaalta erilaiset kontekstit voivat laajentaa minuisavaruutta. Esimerkiksi yksi kirjoittajista kertoi perheensä muuttaneen muutama otteeseen ja koki, että sen kautta hän oli kasvanut. Tätä kasvua voitaisiin kuvata myös minuuden laajentumisen käsitteellä. Kyseinen tyttö siis tuntee olevansa kotonaan monessa erilaisessa ympäristössä muuttojen kautta.

Muutamissa tarinoissa tuli esiin, että tarinat ovat kontekstuaalisia myös suhteessa siihen tilanteeseen, jossa tarina on kerrottu. Tarinoissa tuli esiin, että kirjoittajat tiedostivat esimerkiksi sen, että he kirjoittivat tarinaansa tuleville opettajille. Toisenlainen paikka ja tilanne olisivat saattaneet tuottaa aivan erilaisen tarinan. Kuitenkin käsitteäksemme tässä on kyseessä juuri sen ilmiön yksi esiintymistapa, jolla minuus rakentuu. Eli minuus rakentuu minuuden tekstuaalisuuden kautta. Kielen avulla rakennetaan erilaisia merkitysrakenteita minuuteen. Vanhoja tarinoita muokataan koko ajan ja uusia tarinoita laaditaan uusien kokemusten myötä. Erilaiset kontekstit ja positioinnit osaltaan muokkaavat tarinoita.

5.1.5 Minuuden alueet ja niiden integroiminen

Minuus voidaan siis ymmärtää myös tilan käsitteen kautta. Eli se ”missä olen” vaikuttaa siihen, miten käsitan minuuteni eli sen ”kuka olen”. Minuudessa on erilaisia tiloja eli minuuksia, joihin on tallennettu erilaisia rooleja ja kokemuksia tietyissä tilanteissa. Yksi kirjoittaja selvästi tiedosti erilliset minuuden osa-alueet. Ongelmana oli, että hän ei oikein tiennyt kuka oli, koska käyttäytyi eri tavalla esimerkiksi vanhempien ja kavereiden seurassa. Tässä on ilmeisesti kyse minuuden eri alueiden integroinnin ongelmasta. Eri minuuden alueet eivät saavuttaneet dialogia keskenään. Dialogin pysyminen saavuttamaan, kun hyväksyy ja ymmärtää erilaiset minuudet itsessään. Lukioikäiselle eri minuuksien erilaiset puolet voivat olla hämmentäviä; kuvasihan Ropon ja Gustafssonin tutkimuksessa naispuolinen näyttelijä vasta 40-vuotiaana hyväksyneensä erilaiset minuutensa. Aineistomme tarinoiden joukossa oli kuitenkin myös sellaisia, joissa oli hyvin yhdistetty eri minuuksia ja eri minuuksien ja tulevaisuuden suunnitelmien kesken oli luontevaa pohdintaa.

Minuuden integraatiota tarvitaan myös ruumiin ja mielen kesken. Ihminen pyrkii siis ruumiin ja mielen tasapainoon. Yksi tyttö kirjoitti tarinassaan hiuksistaan pitkän kuvauksen, jossa selitettiin, milloin hiuksia oli värjätty ja leikattu. Tyttö selvästi jäsensi minuuttaan hiustensa kautta. Ehkä hän pyrki myös muuttamaan minuuttaan niiden avulla. Toisaalta ehkä oli kyse pyrkimyksestä ruumiin ja mielen tasapainoon. Ehkä tyttö haki sitä, kuka hän on, juuri hiustensa muutoksen kautta. Myös suhdetaan äi-

tiinsä hän kuvasi hiustensa kautta: äiti oli aina halunnut tyttären pitävän tukkansa tietynlaisena – hiusten muutoksilla tytär ehkä haki erillisyyttä ja itsenäisyyttä. Myös erilaiset sairaudet pakottavat pohtimaan minuutta ruumiin kannalta. Ruumis on erityisesti läsnä, jos sen toiminnassa on jokin häiriö. Yksi tyttö pohti mielen ja ruumiin integroimista sidottuna aikaan. Hän mietti, että haluaisi hypätä työläänsä opiskeluvaiheeseen yli, mutta toisaalta hän halusi säilyttää 20-vuotiaan ulkomuodon. Median luoma ihanne siitä, miltä naisen tulee näyttää vaikuttaa rajoittaneen tytön mielikuvaa onnellisesta tulevaisuudesta.

5.2 Tulevaisuuden hahmottaminen ja tulevaisuuden näkyminen tämänhetkisessä elämässä

Lukiolaisten elämä näyttäytyi kirjoitusten valossa menestymisen paineen ja vaikeiden valintojen kanssa painimisena. Tässä kappaleessa tulee esille erittäin selvästi postmodernin ajan vaatimukset ja eräänlainen valintojen pakko.

Mahdollisia minuuksia määrittivät monissa kirjoituksissa esimerkiksi vanhempien ammatit. Myös esimerkiksi media ja koulussa menestyminen vaikuttivat tulevaisuudenkuviin. Tulevaisuus näyttäytyi eri tavoin eri sukupuolten kirjoituksissa. Tytöt suunnittelivat elämänsä perheen ja uran yhdistämisen kannalta, kun taas pojat ajattelivat tulevaisuuttaan lähinnä opiskeluaikaa kuvaten.

Teemoissa näyttäytyvät yhteiskuntamme julkilausumattomat vaatimukset: menestymisen pakko, ja toisaalta se, että naisen oletetaan perinteisen mallin mukaan ottavan vastuun perheestä oman uransa lisäksi. Naisten ei odoteta toteuttavan omia unelmiaan kiireisten työvuosien aikana. Nämä ovat asioita, joiden esiintuominen mahdollistaa niiden ottamisen yleiseen keskusteluun ja sitä kautta niiden muuttamisen.

5.2.1 Tulevaisuuden valintojen tekemisen välttämättömyys ja vaikeus

Elämänpolitiikka on vahvasti läsnä ihmisen elämää koskevissa valinnoissa ja päätöksissä. Elämän muokkaaminen erilaisin keinoin on elämänpolitiikkaa. Yhteiset päätökset, jotka koskevat yhteiskuntaryhmiä ja yhteiskuntaa, ovat elämänpolitiikkaa.

Päätökset vaikuttavat ihmisen elämänkulkuun, vaihtoehtoihin, mahdollisuuksiin jne. (Hoikkala & Roos, 2000. 24–25.) Voidaankin sanoa, että elämäämme leimaa vahvasti oman elämän ymmärtäminen valintojen tekemisen kautta. Nämä valinnat liittyvät juuri kouluttautumiseen ja palkkatyön tekoon. (Saastamoinen 2000b, 2.)

Risto Rinne ja Eeva Salmi pohtivat samaa aihetta: miten koulu, joka varustaa lapsemme kielioppeilla ja laskukaavoilla, valmistaa heitä kantamaan vastuun omasta elämästään epävarmuuden, muutosten ja valintojen maailmassa (Rinne & Salmi 2003, 55). Aineistostamme välittyä selkeästi se viesti, että nuoret eivät ole valmiita valintojen tekemiseen. Lukiolaiset, joilta keräsimme aineiston, ovat kylläkin tehneet jo yhden koulutukseen liittyvän päätöksen, kun he ovat päättäneet tulla lukioon esimerkiksi ammattikoulun sijaan. Moni nuori on kuitenkin ajatellut lukiota aikalisänä, jonka aikana on toivonut voivansa tehdä päätöksiä tulevasta ammatistaan. Heti lukion alussa on tullut kuitenkin ajankohtaiseksi pohtia tulevaisuutta, koska ainevalinnat avaavat tai vastaavasti sulkevat tiettyjä tulevaisuudennäkymiä. Tarinoissa kuvailtiin, että on täysin mieletöntä tai pelottavaa alkaa jo nyt miettiä omaa ammattia.

Valintojen tärkeyttä lukion alussa on varmasti lisännyt myös se, että ylioppilaskirjoituksissa reaaliaineet kirjoitetaan kukin omana kokeenaan (ainereali). Lukion aikana opiskeltavat aineet on valittava heti ensimmäisenä vuonna, mistä nuoret ovat hämmentyneitä ja ahdistuneita. Valinnat koetaan raskaiksi ja vaikeiksi. Lukion ainereali vaikuttaa nuorten elämään ehkä enemmän, kuin muutoksesta vastanneet päättäjät osasivat arvata. Nuoret joutuvat tekemään kauaskantoisia valintoja yhä nuorempina; valmiuksia päätösten tekemiseen ei kuitenkaan ole yhtään sen enempää, kuin ennen. Mikäli yliopistojen pääsykokeita karsitaan ja reaalikokeen menestyksen perusteella jaetaan jatko-opiskelupaikat, tarkoittaa se sitä, että lukion alkumetreillä tehdyt päätökset sulkevat tai avaavat pääsyn jatkokoulutukseen. Myös lukion yleissivistävä tehtävä vähenee, mikäli koko lukion ajan painotetaan vain niitä aineita, jotka ylioppilaskirjoituksissa aiotaan kirjoittaa. Tilanne on nuorten kannalta ristiriitainen: jo lukion alussa pitäisi tehdä koko elämää koskevia päätöksiä, alkaa tähdätä kohti tulevaa työuraa. Kuitenkin maailma, jossa he aikuisuutensa elävät, on täynnä epävarmuutta ja muutoksia, jotka eivät edes ole vielä nähtävissä.

Johdannossa toimme esille, että osana minuutta oleva aihealue kiinnostaa ihmistä ja asia jää paremmin mieleen. Emme kuitenkaan tarkoita sillä sitä, että lukiolla ei tarvitsisi olla yleissivistävää tehtävää. Tarkoitamme pikemminkin, että jokaisen on hyvä pohtia sitä, kuka minä olen ja mistä olen kiinnostunut, jotta tulevaisuutta olisi helpompi hahmottaa. Kaikista oppilaista ei ole tarkoitus tehdä koulussa samanlaisia oppilaita, jotka ovat erittäin kiinnostuneita esimerkiksi ruotsin kielestä. Kaikista ei ole tarkoitus tulla ruotsin kielen kääntäjiä, vaan jokaisella on omat mielenkiinnon alueensa, jotka ovat olleet osana minuutta ehkä jo pidemmän aikaa. Kuitenkin ne lukiolaiset, joille ei ole vielä selvää unelmaa tai haavetta siitä, mitä he tulevaisuudeltaan haluavat, ovat vaikean paikan edessä. Heidän pitää jo lukion alussa päättää, mihin aineisiin he keskittyvät ja sen kautta ehkä rajata pois joitain mahdollisia minuuksia.

Mielestämme olisi parempi, jos vielä lukiossa saisi rauhassa pohtia, mitä tulevaisuudeltaan haluaa. Lukiossa olisi tärkeää päästä rauhassa tutustumaan eri aineisiin, koska lukiossa aineiden opetus voi erota peruskoulusta. Esimerkiksi pitkä matematiikka saattaa tuottaa yllätyksen, vaikka olisi ollut peruskoulussa hyvä matematiikassa. Lukiossa opetus on ehkä myös lähempänä tieteellisempää opetusta ja siitä saa paremman käsityksen siitä, mitä aineen opiskelu yliopistossa on. Myös tästä näkökulmasta olisi hyödyllistä, mikäli päätöksiä ei tarvitsisi tehdä heti lukion alussa. On myös tärkeää osata elää ilman stressiä ja pelkoa tulevaisuudesta tai sen suunnasta. Mielestämme jo peruskoulussa olisi syytä pohtia tulevaisuutta. Tämä olisi tehtävä siis ilman painetta siitä, että tulevaisuus pitäisi jo lyödä lukkoon. Myös vanhempien olisi hyvä pohtia tulevaisuutta nuortensa kanssa: keskustella eri vaihtoehtoista ja tukea nuoren omia mielenkiinnon kohteita. Nuoret tuntuvat olevan hämmentyneitä ja yksin valintojensa kanssa: vanhempien osoittama mielenkiinto ja tuki voisivat auttaa nuorta näiden pohdintojen kanssa

Aineistossa oli myös kirjoituksia, joissa tulevaisuuden valintojen tekeminen tai koko tulevaisuuden hahmottaminen tuntui erittäin vaikealta. Tällaisissa tarinoissa minuuden eri puolia ei ollut osattu yhdistää ja tulevaisuudesta ei löytynyt mitään kerrottavaa. Esimerkiksi yhdessä kirjoituksessa todettiin, että tulevaisuuden miettiminen tässä ajassa tuntui epärealistiselta. Kirjoittaja näki nykyisen ajan ahdistavana esimerkiksi sen vuoksi, että joka paikkaan mennään jollakin kulkuneuvolla eikä itse liikkuen. Vastauksena tähän kirjoittaja kuvasi hänelle hyvää tulevaisuutta ottaen tulevaisuu-

denkuvansa menneisyydestä. Kirjoitelma voidaan nähdä vaikeutena integroida minuutta ja tulevaisuutta ajallisesti, mutta se voidaan nähdä myös kannanottona tähän aikaan, jossa kirjoittajalla on paljon kritisoitavaa.

Vaikka moni kirjoittaja kuvasi lukion ainevalinnat ja ammatin miettimisen vaikeiksi asioiksi oli nuorten välillä kuitenkin suuria eroja sen suhteen, kuinka he kykenivät tulevaisuuttaan kuvaamaan. Joillekin kirjoittajille oli helppoa vertailla erilaisia mahdollisia minuuksia ja eritellä niiden eri puolia. Minuuden integraatio oli siis onnistunut. Monia minuuksien osa-alueita eriteltiin realistisesti ja niiden kautta pohdittiin omaa tulevaisuutta. Myös tietoinen työskentely jonkin unelman eteen näkyi erittäin selvästi muutamassa kirjoituksessa. Esimerkiksi minuuden laajeneminen tekemällä työtä mahdollisten minuuksien kuten lääkärin ammatin tai tennispelaajan uran eteen tulivat esiin aineistossa. Tulevaisuuden minuus näkyi näillä kirjoittajilla siis selvästi heidän nykyisessä elämässään. Näitä kertomuksia olisimme vain odottaneet huomattavasti enemmän.

Johdannossa asetimme yhdeksi tutkimuskysymykseksi, onko nuorilla sellainen selkeä ja eheä kuva itsestään, joka auttaisi nykyisessä, jatkuvien ulkoisten muutosten maailmassa. Yhtä vastausta tähän kysymykseen emme saaneet; voimme vain todeta, että monet nuoret tarvitsisivat apua sellaisen kuvan rakentamisessa. Osaltaan asiassa saattaa auttaa se, että nuoria ohjataan itse ajattelemaan näitä asioita. Myös aikuisen ohjaus, peilinä toimiminen ja yhteinen pohdinta nuoren kanssa olisivat oleellisen tärkeitä, jotta nuoren onnistuisi tällainen kuva rakentaa.

5.2.2 Menestymisen paine ja lukion vaativuus

Muutama kirjoittajat kuvasivat lukion vaativuutta erityisesti siitä näkökulmasta, että he olivat joutuneet jättämään harrastuksiaan ja esimerkiksi poikaystävän lukion suuren työmäärän vuoksi. Vapaa-ajalla ei ehditä tekemään muuta kuin kouluasioita ja kaikki muut asiat on sen tähden jätettävä taka-alalle. Ehkä tällaiset nuoret yrittävät taata tulevaisuudelleen monia vaihtoehtoja lukemalla erilaisia aineita laajasti. Toisaalta joillakin nuorilla on myös paine menestymisestä. Minuutta määrittää se, että on aina ollut koulussa yleisesti hyvä ja saanut kaikista aineista kiitettäviä peruskou-

lussa ja tähän tähdätään myös lukiossa. Yksi kirjoittaja oli jättämässä haavetta opettajan ammatista taka-alalle. Hän oli lukion työmäärän takia tullut siihen tulokseen, että haluaa työn, jonka voi jättää työpaikalle. Tällaiset pohdinnat ovat ehkä tavallisia tässä ajassa. Todennäköisesti mielenkiinnon kohde ja aktiivinen opiskelu suuntautuu tällä kirjoittajalla muualle minuuden supistumisen tuloksena. Kuitenkin yhteiskunnan ja esimerkiksi vanhempien taholta voi tulla viestiä siitä, että vain korkeasti koulutettu ja tietynlaisella alalla työskentelevä on elämässään menestynyt.

Suomessa eläekin vahvana myytti ”kunpa lapsilla olisi paremmin kuin meillä”. Eli esimerkiksi vanhemmat haluavat lastensa menestyvän elämässään paremmin, kuin ovat itse menestyneet. Eri perheissä menestys määritellään eri tavoin, mutta varsin yleisesti menestymisen mittana pidetään koulutusta: mitä korkeampi koulutus, sitä menestyneempi olet. Tämän ajattelutavan johdosta vanhemmat ja suku odottavat omilta lapsiltaan, että nämä kouluttautuisivat mahdollisimman pitkälle. Lapsi ei saa kannustusta, mikäli hän valitsee tavoitteekseen esimerkiksi lähihoitajan ammatin. Nuori, joka asettaa tavoitteekseen korkean koulutuksen, saa todennäköisemmin ko- toa ja muulta sosiaaliselta ympäristöltään enemmän tukea.

Aineistomme valossa nuoret kokevat varsin vaativina nämä menestyspainet. He uhraavat minuuteensa kiinteästi kuuluvia osia, jotta voisivat panostaa lukioon ja sitä kautta vahvistaa asemiaan tulevassa kilvassa opiskelupaikoista. Valitettavasti uhra- tut minuuden osat ovat niitä, joista nuori itse on saanut tyydytystä ja iloa. Mikäli he jatkavat tätä toimintamallia myös tulevissa elämänvaiheissaan, he ehkä saattavat saavuttaa korkean koulutuksen, mutta siitä maksettu hinta voi muodostua kohtuut- tomaksi. Itsensä voi tuntea onnelliseksi vain, mikäli kykenee toteuttamaan itseään omien kiinnostuksen kohteidensa kautta. Opettajien ja vanhempien on syytä pohtia nuorten kanssa elämää ja sen vaatimuksia myös tutkimuksemme tätä tulosta vasten: kenen haaveita nuori pohjimmiltaan toteuttaa? Olisi tärkeää, että lukion ohessa saisi viettää normaalia elämää, johon kuuluu luonnollisena osana myös vapaa-aika.

5.2.3 Tulevaisuuden hahmottaminen mahdollisten minuuksien kautta

Kirjoitelmissa esiintyi monia mahdollisia minuuksia. Mahdollinen minuuksia oli yhdellä kirjoittajalla kehittynyt esimerkiksi siitä näkökulmasta, että hän halusi tulevaisuuden ammatiltaan sitä, mitä hänellä ei ollut lapsuudessa ollut. Kirjoittajalla ei ollut sisarusia tai isovanhempia, joten hän halusi työskennellä lasten tai vanhusten parissa. Myös arvostukset, kuten palkka ja merkityksellinen työ ohjasivat mahdollisten minuuksien kehittämistä.

Erityisesti sosiaaliset vertailut osoittautui käyttökelpoiseksi käsitteeksi kuvata mahdollisten minuuksien kehittymistä. Esimerkiksi arvojen ja asenteiden siirtymistä perheen piirissä voidaan pitää sosiaalisten vertailujen tuloksena. Oma perhe voi toimia mallina sille, miten haluaa tai ei halua elämänsä toteuttaa. Perhe voi toimia mallina myös siinä suhteessa, kuinka korkealle tavoitteensa asettaa. Sosiaalisia vertailuja tehtiin perheeseen, sisaruksiin ja muuten tärkeisiin ihmisiin. Erityisesti vanhempien ammatit ja asema oli yleinen vertailukohde, josta kerrottiin. Kuvasipa eräs kirjoittaja perheensä hyvää taloudellista tilannetta ja totesi, ettei haluaisi tulevaisuudessa tyytyä vähempään. Juuri se, että tulevaisuudelta odotetaan hyvin pikaisesti taloudellista hyvinvointia, oli mielestämme yllättävää. Nuoret kuvasivat tulevan opiskeluajan taloudellista niukkuutta, jopa pelkäsivät sitä. Kenties nuorten on vaikea hyväksyä sitä, että elintaso putoaa opiskeluajaksi. Kotona saavutettu elämisen malli haluttiin säilyttää myös tulevaisuudessa.

Yksi poika kuvasi ammatinvalintaansa ikään kuin se olisi jonkinlaista roolileikkiä. Hän luetteli ammatteja ja sitten positioidi itsensä ammatteihin. Lopuksi hän totesi, että ehkä hänestä tulee yrittäjä kuten isästä. Roolileikki siis ehkä onnistui paremmin läheisen ja tutun ammatin kohdalla. Myös mediasta tuli malleja sille, millaiseksi voisi tulla. Esimerkiksi yksi tyttö sanoi kiinnostuksen juristin ammattia kohtaan tulleen television välityksellä. Myös koulu ja siellä menestyminen vaikutti mahdollisiin minuuksiin. Moni kirjoittaja kuvasi olevansa hyvä jossain aineessa ja siten työllistyvänsäkin todennäköisesti kyseiselle alalle. Yksi poika esimerkiksi kuvasi olevansa kiinnostunut biologiasta ja kemiasta. Hän kirjoitti, että niinpä hän luultavasti päätyy tulevaisuudessa

opiskelemaan jotain kemiaan tai biologiaan liittyvää. Hän kuvasi, että ajattelee aikuisena työskentelevänsä jossakin lääketeollisuuden alalla tai laboratoriossa. Pohdintaa mahdollisten minuuksien välillä oli kirjoitelmissa myös sen suhteen opiskellako mukava ja kiinnostava työ esimerkiksi hevosten parissa vai opiskellako ammatti, jossa palkka on parempi. Monet hevostytöt kuitenkin kirjoittivat, että he valitsevat silti työn hevosten parissa, vaikka palkka ei niin hyvä olekaan.

Kysyimme lukiolaisilta myös sitä, millaisiksi he eivät halua tulla. Tähän aiheeseen ei kirjoitelmissa kovin hyvin tartuttu. Kokoavasti voidaan sanoa, että unelmat halutusta tulevaisuudesta ovat omasta lapsuudesta tuttuja ja pelätyt minuudet taas vastakohtia näille. Esimerkiksi monelle kauhukuvana oli asua kerrostalossa ja tähän yhdistyi eri kirjoittajilla esimerkiksi vanhaksi piiiaksi jääminen tai kaupan kassana tai siivoojana työskenteleminen. Kuitenkin yllättävää oli se, että nimenomaan kaupankassana tai siivoojana työskenteleminen koettiin huonoksi tulevaisuudeksi monissa kirjoituksissa. Perinteiset palveluammatit eivät siis enää kiinnosta nuoria ja näissä ammateissa toimiminen koetaan elämässä epäonnistumiseksi.

5.2.4 Sukupuolten väliset erot tulevaisuuden jäsentämisessä

Mielenkiintoisena asiana tarinoissa tuli esiin aikajänteen vaihtelu tulevaisuutta kuvattaessa. Tytöt kuvasivat kirjoitelmissaan koko elämää aina eläkeikään asti. Pojat taas keskittyivät kuvaamaan opiskelu- ja työelämää lähitulevaisuudessa. Kirjoituksista tuli ilmi, että tytöt kuvaavat eläkeaikaa siksi, että he ajattelevat, että silloin lapset ovat lähteneet kotoa ja heillä on aikaa toteuttaa haaveitaan. Yleensä kirjoitelmissa hyvään tulevaisuuteen kuuluu ulkomaille matkustaminen tai ulkomailla työskenteleminen jollakin tavalla. Kuitenkin monen tytön tarinoissa matkustaminen sijoittui vasta eläkeikaan.

Tämä yhdistyy aineistostamme nousseeseen toiseen teemaan, joka liittyi työn ja perhe-elämän yhdistämiseen. Tytöillä oli pohdintaa siitä, missä järjestyksessä asiat tapahtuvat elämässä. Esimerkiksi yleisesti ajateltiin, että tietyt asiat pitää olla kunnossa ennen lasten hankkimista. Työn ja perhe-elämän yhdistäminen saattaa tytöillä osittain ohjata myös ammatin valintaa. Pojilla työn ja perhe-elämän yhdistämisen

pohtimista ei tullut esiin. Jos perhe mainittiin, se mainittiin hyvin lyhyesti. Malli siihen, miten työ ja perhe-elämä yhdistetään, tulee ympäröivästä yhteiskunnasta. Myös omalla perheellä on vaikutusta siihen, mitä asiasta ajatellaan.

Tässä näkyy kulttuurimme tyttöihin ja poikiin kohdistamat erilaiset odotukset. Naisten odotetaan edelleen kantavan päävastuun lapsista. Tytöt tiedostavat tämän: heidän kirjoituksensa kertovat siitä, että odotettavissa on ensin rankka opiskeluvaihe. Sitä seuraa ajanjakso, jolloin on huolehdittava työn ohella perheestä: tällöin omat tarpeet ja haaveet voidaan siirtää kauas, jopa eläkeikään saakka. Vaikka suomalainen yhteiskunta koetaan tasa-arvoiseksi, ei tämä näy aineistossamme, päinvastoin. Tytöt kokevat tulevaisuuden vastuun perheestään jo nuorena niin voimakkaana, että suunnittelevat elämänsäkin sen mukaan. Mallit tytöiltä ja pojilta odotettavasta käyttäytymisestä ovat syvällä, eikä niihin päästä käsiksi, ellei niitä tuoda keskusteluun. Jokainen sukupolvi siirtää malleja eteenpäin suurelta osin tiedostamatta sitä itseään.

Pohjoismaisena arvona pidetyn, mutta toteutumattoman tasa-arvon nostaa keskusteluun juuri suomennettu ruotsalaisten Liza Marklundin ja Lotta Snickaren kirjoittama kirja ”Helvetissä on erityinen paikka naisille, jotka eivät auta toisiaan”. Sen johdannossa he kirjoittavat: ”Naisia kohdellaan nykyään Ruotsissa kuin toisen luokan olentoja. Meillä on miehiä huonommat mahdollisuudet lähes kaikilla elämänalueilla.” Aineistomme perusteella näyttää siltä, että sukupuolten väliseen tasa-arvoon on vielä matkaa Suomessakin.

5.3 Tutkimuksen merkittävyys ja hyöty erityisesti käytännön näkökulmasta

Katsomme tutkimuksestamme olevan hyötyä ainakin itsellemme ja mahdollisesti myös muille tuleville opettajille sekä lukijoille, jotka ovat kiinnostuneita nuorten ajatuksista. Tutkimus on muistutus siitä, että oppilaiden ja opiskelijoiden käsityksillä itsestään ja tulevaisuudestaan sekä heidän menneisyydellään ja siellä rakentuneilla mahdollisilla minuuksilla on vaikutusta heidän innostuneisuuteensa ja oppimiseensa. Koulussa opettajan pitäisi välillä pysähtyä miettimään näitä asioita. Toivommekin,

että tämä tutkimus antaa lukijalle ja erityisesti opettajille hetken aikaa olla pois kiireestä ja keskittyä miettimään nuorten omia kiinnostuksen kohteita ja sitä, millaisia asioita heidän mielessään liikkuu.

Jokainen ihminen on erilainen, koska meillä kaikilla on oma elämänselämänsä tai tarinamme, joka vaikuttaa siihen, millaisia olemme ja mistä olemme kiinnostuneita. Mielestämme on väärin ajatella nuoria vain siltä kannalta, millaisia tuloksia he koulussa tekevät. Nuorten kirjoitukset lukion vaatimuksista ja opiskelun eteen tekemisistään uhrauksista antoivat paljon ajattelemisen aihetta. Tulevina opettajina on hyvä nähdä, miten joidenkin nuorten elämässä koulu on liian määräävässä asemassa. Tutkimuksemme takaa sen, ettemme itse opettajina ja vanhempina toimiessamme vaadi lapsilta ja nuorilta täydellisyyttä. Pikemminkin rohkaisemme etsimään ja panostamaan asioihin, joista itse saa tyydytystä.

Itse koemme, että tutkimuksen tekeminen on ollut meille hyödyllistä myös siinä mielessä, että olemme nähneet, miten yhteistyön tekeminen tutkimusprosessissa onnistuu. Mielestämme yhteistyömme on onnistunut hyvin. Tutkimuksemme raportissa ei näy erillisiä osioita, vaan olemme pyrkineet molemmat kirjoittamaan ja muokkaamaan kaikkia tekstin osia. Käytännön syistä kirjoittaminen on hoitunut vuoropuheluna erityisesti sähköpostin välityksellä. Toinen on ensin kirjoittanut yhteisesti sovitulta pohjalta alustavan version jostakin osasta ja toinen on sen jälkeen muokannut tekstiä ja lisännyt siihen omia ajatuksiaan ja löytämiään lähteitä. Aineiston tulkinnessa kirjoitimme koneelle kirjoittamiemme tarinoiden jälkeen molemmat alustavia kommentteja ja huomautuksia tarinoista. Tämän jälkeen yhdistimme kommentit ja kokosimme näistä teemoja, jotka muodostuivat yhteisymmärryksessä. Koemme, että löysimme aineistosta paljon enemmän erilaisia näkökohtia yhdessä, kuin mihin olimme erikseen pystyneet.

Koemme, että yhteistyöstä on hyötyä myös siltä kannalta, että kyseessä on kahden tulevan opettajan yhteistyö. Onhan monessa paikassa korostettu sitä, että opettajien yhteistyötä pitäisi lisätä. Tämän prosessin aikana olemme oppineet ottamaan toisen mielipiteen ja näkökannan huomioon ja todenneet, että kaikkea ei tarvitse keksiä itse. Isona positiivisena asiana tutkimuksen teossa yhdessä on ollut myös se, että aina voi kysyä toisen mielipidettä asiaan. Jos työtä olisi tehnyt yksin, olisi työn teke-

minen ehkä jopa keskeytynyt välillä pidemmiksi ajoiksi. Tällöin ei olisi ollut ketään, joka olisi ollut yhtä syvällä tutkimuksessa ja jolta olisi voinut kysyä mielipidettä. Yksin työskennellessä olisi siis mennyt paljon aikaa siihen, että selvittäisi itselleen, mitä seuraavaksi pitäisi tehdä tai miten pitäisi edetä. Voimme siis todeta, että kaksi päättä on aina viisaampi kuin yksi.

Myös tutkimukseen osallistuvilla opiskelijoilla tutkimuksesta on todennäköisesti hyötyä. Kirjoittaessaan tarinoita he pääsivät selkiyttämään ajatuksiaan tulevaisuudestaan. Osa ehkä mietti tulevaisuutta koskevia asioita myös pidemmän aikaa, koska meidän ohjeistuksemme ja kirjoittamisen välillä oli viikko aikaa. Toivottavasti siis jo ohjeistuksemme sai oppilaat pohtimaan minuuttiaan ja tulevaisuuttaan. Tämä olikin yksi tutkimuksemme alkuperäisistä tarkoituksista.

5.4 Jatkotutkimusten aiheesta

Alun perin tarkoituksenamme oli teettää tarinat lukion 2.-3. -luokkalaisilla, mutta löytämällämme yhteistyöhaluisella äidinkielen opettajalla ei ollut kyseisessä jaksossa sen ikäisiä oppilaita. Päädyimme siksi lukion ensimmäisen vuoden opiskelijoihin. Jari-Erik Nurmi (1989, 17) toteaa, että nuorten kiinnostus tulevaisuuden ammatista, koulutuksesta ja perheestä lisääntyy iän myötä. Jatkossa voisi olla kiinnostavaa teettää kirjoitelmia hiukan vanhemmilla opiskelijoilla, jolloin heillä saattaisi olla selkeämmät ajatukset tulevaisuudestaan. Myös erilaiset aineistonhankintakeinot saattaisivat tuottaa toisenlaista aineistoa.

Kuten teoriaosassa mainitsimme, Brunerin mielestä (1996, 35) koululla on keskeinen vastuu ja rooli lapsen minuuden ja itsekunnioituksen muodostumisessa. Brunerin mielestä tulisikin tutkia, miten koulu vaikuttaa ihmisen minuuden kehitykseen ja hänen käsitykseensä omista kyvyistään ja mahdollisuuksistaan selvitä koulussa ja sen ulkopuolella. Hän tuo esille, että koulutuksen persoonallista puolta ei ole otettu koulussa huomioon, vaan on keskitytty liikaa tiedolliseen suorittamiseen. Myös meidän mielestämme tämä on tärkeä aihe tutkia. Aineistossamme tuli joitakin tähän liittyviä asioita esiin. Kuitenkin tämän asian tutkimiseksi tutkimuksen aineistonhankintamenetelmäksi soveltuisi paremmin esimerkiksi syvähaastattelu. Koska harrastukset tulivat

voimakkaana minuutta määrittävänä seikkana esiin aineistossamme, olisi myös mielenkiintoista jatkossa tutkia erityisesti harrastusten yhteisöllistä luonnetta ja merkitystä.

Nuorten kirjoituksia lukiessa pohdimme lukion vaativuutta: miten osa nuorista kokee vaatimukset lähes ylivoimaisina. Yksi jatkotutkimuksen aihe voisi olla sen tarkasteleminen, mistä nämä vaatimukset tulevat: kotoa, koulusta vai yhteiskunnan rakenteista? Tutkimuksenteon alkuvaiheessa pohdimmekin tämän asian liittämistä jo lukiolaisille annettuun kirjoitelman ohjeistukseen. Hahmottelimme kysymystä: ”Onko se, mitä muut (esim. vanhemmat, opettaja, yhteiskunta) haluavat sinun olevan, eri asia, kuin se, mitä itse haluat?” Rajasimme kysymyksen pois, koska sen myötä tutkimuksemme olisi muodostunut liian laajaksi. Mielenkiintoista olisi tutkia myös sitä, eroavatko ”huippulukioon” päässeiden nuorten ajatukset oman tutkimuksemme kirjoittajien ajatuksista tai vertailla kahden todella erilaisen lukion oppilaiden ajatuksia aiheesta.

6 Luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan yleensä validiteetin ja reliabiliteetin käsitteiden avulla. Validiteetilla tarkoitetaan sitä, miten tutkimustulokset vastaavat ilmiötä todellisuudessa. (Heikkinen 2001, 126.) Kun tutkimuksemme lähtökohtana on narratiivisuus, ei validiteettia voi lähteä tarkastelemaan vastaavuuden näkökulmasta. Narratiivisuushan jo itsessään käsittää sen, että tavoitteena ei ole kertomusten täydellinen vastaavuus todellisuuden kanssa.

Sen verran vastaavuutta totuuden kanssa tarinoilta edellytimme, että karsimme aineistosta kokonaan pois kaksi kirjoitelmaa, joista selvästi näki, että kirjoittaja ei ollut kirjoittanut tarinaansa vakavalla mielellä. Jättämällä pois kaksi kirjoitelmaa koimme, että aineistoamme voi pitää luotettavana (vrt. Eskola & Suoranta 1998, 213). Lopulta 47 kirjoituksesta välittyi sellainen tunne, että aiheeseen oli paneuduttu ja omasta

elämästä kerrottu tosissaan. Tällä kahden tarinan poisjättämisellä saimme aineiston, joka meille vaikutti todentuntuiseksi. Todentuntu, verisimilitude, (alun perin Brunerin [1986] käsite), kuvaakin kertomuksen sellaista ominaisuutta, joka antaa tunnun siitä, että kuvattu tapahtuma tai asia on saattanut tapahtua, kertomus on lukijalle uskottava. Todentuntu käsitteenä sisältää mahdollisuuden, että kuvattu tapahtuma ei todellisuudessa ole tapahtunut; on kyse enemmän siitä, että lukija tai kuulija voi asettua tarinan kirjoittajan tai kertojan asemaan, hänellä ja tarinan esittäjällä on riittävässä määrin yhteisiä kokemuksia kulttuurista, jotta kuvattu asia saatetaan kokea mahdollisena. (Bruner 1986, 11–18; Heikkinen 2001, 127–128.)

Mielestämme tutkimuksemme luotettavuutta lisää myös sen läpinäkyvyys: käsitteimme aineistoa siten, että mahdollisimman paljon nuorten omaa kirjoitusta välittyisi lukijalle. Näin tekemämme tulkinnat ovat suoraan lukijan haastettavina. Eskola ja Suoranta (1988, 216) kirjoittavat analyysin kattavuudesta, joka tarkoittaa sitä, että tulkinta ei perustu aineistosta tehtyihin satunnaisiin poimintoihin. Tätä olemme pyrkineet välttämään, emme poimineet yksittäisiä mainintoja, jollemme kokeneet niitä merkittäviksi. Toisaalta pyrimme nostamaan kirjoitelmista esiin mielenkiintoisia teemoja, vaikka ne eivät olisi kovin yleisiä olleetkaan. Näissä tapauksissa tuomme tekstissämme esiin sen, kuinka yleisestä/harvinaisesta teemasta oli kyse, jotta lukijalle välittyi oikea kuva siitä, minkä perusteella teema on valittu.

Tutkimusaineiston edustavuus saattaa nousta joissakin tapauksissa ongelmaksi. Omassa tutkimuksessamme lukiolaisia edustaa kaksi ryhmää tietyn lukion ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoita. Edustavuuden suhteen tämä olisi ongelma, mikäli kyseessä olisi määrällinen tutkimus. Ongelmaa ei tässä tapauksessa kuitenkaan mielestämme ole, sillä emme pyri yleistämään; tarkoitus ei ole kertoa, miten kaikki suomalaiset lukiolaiset ajattelevat tulevaisuudestaan. On tarkoitus nostaa esiin ajatuksia, ei kaikkia vaan osa, ja samalla saattaa nuorten ääntä kuuluviin. Emme väitä, että vain tällaisia ajatuksia lukiolaisilla on, vaan että myös tällaisia.

Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa myös se, miten tutkimus vastaa tutkimuskysymyksiin. Mielestämme tutkimuksemme vastaa riittävässä määrin asettamiimme tutkimuksen tavoitteisiin. Lopullisia vastauksia emme hakeneet, eikä niitä ole saatavillakaan. Luotettavuutta voi tarkastella myös siltä kannalta, miten hyvin olemme on-

nistuneet ohjeistuksen laatimisessa. Kirjallinen ohjeistus on pitkällisen pohdinnan tulos ja toimi suullisen kirjoitusohjauksen kanssa mielestämme hyvin: kirjoittajat kirjoittivat niistä aiheista, joista halusimmekin. Suullinen ohjeistus toimi jopa paremmin, kuin olisimme odottaneet siitä syystä, että luokkien opettaja osallistui odotettua enemmän sekä tekemällä kysymyksiä itse ohjaustilanteessa että valvomalla ja motivoimalla kirjoittajia kirjoitustilanteessa.

Reliabiliteetti tarkoittaa sitä, miten satunnaiset tekijät ovat vaikuttaneet tutkimustulokseen (Heikkinen 2001, 126). Myöskään tätä käsitettä ei voi suoraan soveltaa narratiiviseen tutkimukseen. Reliabiliteetin takeena omassa työssämme on se, että olemme avoimesti ja tarkasti kertoneet ketkä kirjoittivat tarinat ja miten ja millaisissa olosuhteissa ne kirjoitettiin. Kun nämä seikat ovat tekstissä näkyvissä, lukija kykenee suhteuttamaan kirjoitelmien sisältöä niihin. Satunnaiset tekijät kyllä voivat haitata yhtä hyvin kvalitatiivisen kuin kvantitatiivisenkin tutkimuksen aineistoa. Omassa työssämme tämä tuli näkyviin esimerkiksi siinä, että koska kirjoittajat olivat pieneltä alueelta kotoisin, yksi harrastus nousi tavallista näkyvämmiin esiin. Tiedostaen alueelliset erot nuorten mielenkiinnon kohteissa käsitelimme aihealuetta siten, että kyseessä olisi voinut olla mikä harrastus tahansa.

Tutkimuksemme luotettavuuden lisäämiseksi olemme pyrkineet perustelemaan tekemämme ratkaisut niin tutkimusaiheen kuin menetelmienkin suhteen mahdollisimman tarkoin. Olemme koko ajan olleet tietoisia siitä, että tutkijoiden omat käsitykset ja valinnat korostuvat laadullisessa tutkimuksessa. Tuomi ja Sarajärvi (2003, 133) mainitsevat, että tutkimuksen puolueettomuutta on tarkasteltava laadullisen tutkimuksen yhteydessä. Esimerkiksi se, että olemme tulevia opettajia, vaikutti sekä aihevalintaan että kirjoitelmien tulkintaan. Myös esimerkiksi sukupuoli ja ikä ovat saattaneet vaikuttaa tutkimuksen tekemiseen. Myös se, että olemme työstäneet tutkimuksen yhdessä, on vaikuttanut oleellisella tavalla lopputulokseen; kummankin itsenäisesti tekemänä tulos olisi ollut toisenlainen. Toisaalta useamman tutkijan tekemää tutkimusta (tutkijatriangulaatio, ks. esim. Tuomi & Sarajärvi 2003, 141-142) voidaan pitää luotettavampana kuin yksin tehtyä tutkimusta. Tässä mielessä myöskään tutkimuksen toistettavuuden vaatimusta ei mielestämme voi liittää laadulliseen tutkimukseen. Kukaan ei pystyisi saamaan samanlaista tulosta, vaikka käsittelee samaa

aineistoa, emme edes itse. Kokemuksemme ja tietomme aiheesta ovat nyt, työn tehtyämme, oleellisesti erilaiset kuin siihen ryhtyessämme.

Lähteet

Bruner, J. 1986. *Actual Minds, Possible Worlds*. Harvard University Press: Cambridge.

Bruner, J. 1990. *Acts of Meaning*. Harvard University Press: Cambridge.

Bruner, J. 1996. *The Culture of Education*. Harvard University Press: Cambridge.

Davies, B & Harré, R. 1990. Positioning: The Discursive Production of Selves. *Journal for the Theory of Social Behavior* 20:43-63. Saatavissa myös:

<http://www.massey.ac.nz/~alock/position/position> Luettu 22.2.2006.

Eskola, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. PS-kustannus: Jyväskylä, 133–157.

Gergen, K.J. & Gergen, M.M. 1988. Narrative and the Self as Relationship. Teoksessa K.J. Gergen (toim.) *Refiguring Self and Psychology*. 1993. Dartmouth Publishing Company. 201–240.

Gergen, K.J. 2000. The Self in the Age of Information. [www-dokumentti]

<http://www.twq.com/winter00/231Gergen.html>. Luettu 16.5.2006.

Harré, R. 1983. *Personal being. A Theory of Individual psychology*. Blackwell: Oxford.

Harré, R. & van Langenhove, L. 1999a. Reflexive Positioning: Autobiography. Teoksessa R. Harré, & L. van Langenhove. *Positioning theory*. Blackwell Publishers Ltd: Oxford. 60-73.

Harré, R. & van Langenhove, L. 1999b. The Dynamics of Social Episodes. Teoksessa R. Harré, & L. van Langenhove. Positioning theory. Blackwell Publishers Ltd: Oxford. 1-13.

Heikkinen, H. L. T. 1998. Kriisi opettaa. Teoksessa H. Niemi (toim.) Opettaja modernin murroksessa. PS-kustannus: Jyväskylä, 93–109.

Heikkinen, H. L. T. 2001. Narratiivinen tutkimus - todellisuus kertomuksena. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus: Jyväskylä, 116–132.

Heikkinen, H. L.T. & Huttunen, R. 2002. ”Huomaa minut, arvosta minua!”. Opetus tunnustuksen dialektiikkana. Teoksessa P. Sallila & A. Malinen (toim.) Opettajuus muutoksessa. Aikuiskasvatuksen 43. vuosikirja. Kansanvalistusseura: Helsinki.

Hermans, H. J. M. & Kempen, H. J. G. 1993. The Dialogical Self. Meaning as Movement. Academic Press: Lontoo.

Hetherington, K. 1998. Expressions of Identity. Space, Performance, Politics. Sage: Lontoo.

Higgins, E. 1987. Self-discrepancy: A Theory Relating Self and Affect. Psychological Review. 319–340.

Hoikkala, T. & Roos, J. P. 2000. 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosittain vaihteesta. Gaudeamus: Helsinki.

Honneth, A. 1994. In Kampf um Anerkennung: zur moralische Grammatik sozialer Konflikten. Suhrkamp: Frankfurt am Main.

Honneth, A. 1996. In Struggle for Recognition: the moral grammar of social conflicts. Polity Press: Oxford.

- Hänninen, V. 1999. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampereen yliopisto.
- Lieblich, A., Tuval-Mashiach, R. & Zilber, T. 1998. Narrative research. Reading, Analysis, and Interpretation. Sage Publications: California.
- Luberda, J. 2000. Unassuming Positions: Middlemarch, its Critics, and Positioning Theory. [www-dokumentti]
http://www.sp.uconn.edu/~jbl00001/positioning/luberda_positioning.htm Luettu 22.2.2006.
- Marklund, L. & Snickare, L. 2006. Helvetissä on erityinen paikka naisille, jotka eivät auta toisiaan. Otava: Helsinki.
- Markus, H. & Nurius, P. 1986. Possible Selves. *American Psychologist*, 41, 954–969.
- Markus, H. & Nurius, P. 1987. Possible Selves: The Interface between Motivation and the Self-Concept. Teoksessa K. Yardley & T. Honess (toim.) *Self and Identity: Psychosocial Perspectives*. John Wiley & sons: London. 157–172.
- McAuliffe, D. 2003. Challenging Methodological Traditions: Research by Email. *The Qualitative report* 1, 57-69. Saatavissa myös: <http://www.nova.edu.ssss/QR/QR8-1/mcauliffe.pdf> Luettu 1.11.2005.
- McCallister, C. 2004. Schooling the Possible Self. *Curriculum Inquiry*, 34 (4), 425–461.
- Nurmi, J-E. 1989. Planning, motivation, and evaluation in orientation to the future: A latent structure analysis. *Scandinavian Journal of Psychology*, 30, 64-71.
- Polkinghorne, D. E. 1988. *Narrative Knowing and the Human Sciences*. State University of New York Press: Albany.

Polkinghorne, D. E. 1995. Narrative Configuration in Qualitative Analysis. Teoksessa J. A. Hatch & R. Wisniewski (toim.) Life History and Narrative. The Falmer press: Lontoo.

Rinne, R. & Salmi, E. 2003. Oppimisen uusi järjestys. Vastapaino: Tampere.

Ropo, E. 1999. Minuus, muutos ja oppiminen: Elinikäisen oppimisen lähtökohtien teoreettista tarkastelua. Teoksessa P. Houni & P. Paavolainen (toim.) Taide, kertomus ja identiteetti. Acta Scenica 3, Teatterikorkeakoulu, 149–165.

Ropo, E. & Gustafsson, A-M. 2005. Autobiographical learning: Narrative approach to discourses in the life course. Paper presented at the 11th Biennial EARLI Conference August 23–27, 2005, Nikosia, Cyprus.

Saastamoinen, M. 2000a. Elämänkaari, elämäkerta ja muisteleminen. Kirjassa: Pekka Kuusela & Mikko Saastamoinen (toim.): Ruumis, minä ja yhteisö - sosiaalisen konstruktionismin näkökulma. Saatavissa myös: <http://www.uku.fi/~msaastam/elaman.htm> Luettu 16.5.2006.

Saastamoinen, M. 2000b. Elämäntapayhteisöt ja yhteisöllistämisen teknologiat - identiteetti, ekspressiivisyys ja hallinnointi. [www-dokumentti] <http://www.uku.fi/~msaastam/yhteisot.htm> Luettu 16.5.2006..

Saastamoinen, M. 2003. Sosiaalipsykologia riskiyhteiskunnan haasteita kohtaamassa. Puheenvuoro sosiaalipsykologian päiville Kuopiossa 28.11.2003. Saatavissa: <http://www.uku.fi/~msaastam/sospsyka.htm>. Luettu 17.5.2006.

Swann, J. 1992. Girls, Boys, and Language. Blackwell: Oxford.

Syrjälä, L. 2001. Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. PS-kustannus: Jyväskylä, 203–217.

Säljö, R. 2001. Oppimiskäytännöt. Sosiokulttuurinen näkökulma. Suomentanut Bo Grönholm. WSOY: Helsinki.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi: Helsinki.

Viskari, S. 2003. Tieteellisen kirjoittamisen perusteet. Opas kirjoittamiseen ja seminaarityöskentelyyn. Tampereen yliopistopaino Oy: Tampere.

Webb, S. 2004. *Social Work in Risk Society: Social and Cultural Perspectives*. Palgrave: London.

Whitty, M. 2002. Possible Selves: An Exploration of the Utility of a Narrative Approach. *Identity: An International Journal of the Theory and Research*, 2 (3), 211–228.

Yalom, I. D. 1970. *The Theory and Practice of Group Psychotherapy*. Basic Books: New York.